Kerkenvisie **Alkmaar**

Tussenrapportage

COUP B.V.
Professor Snijdersstraat 2
2628 RA DELFT
www.coup-group.com

in opdracht van:
Gemeente Alkmaar

November 2020

Titel	*Kerkenvisie Alkmaar Tussenrapportage*
Datum	*november 2020*
Adviseur	*COUP B.V.*
Door	*Nicole Roeterdink (Rechurch)*
	Heleen Agterhuis (COUP)
	Matthijs Witting (COUP)
	Jos Schrijen (DOOK Erfgoedwerk)
	Jill Vervoort (De Groene Grachten)
Vormgeving	*Eve Robidoux (COUP Collective)*

Copyright © 2020 COUP B.V.

inhoud

Inleidend
1 introductie en leeswijzer 6
2 onderzoeksmethode 8

Inventarisatie en onderzoeksresultaten
3 doelstellingen, ideeën en ambities voor de kerkenvisie 12
4 feiten en cijfers 16
5 cultuurhistorische kernwaarden 46

Perspectief
6 toekomstverwachting voor het kerkenlandschap 56
7 zwakten en bedreigingen, sterkten en kansen 64

Conclusie
8 bevindingen en aanbevelingen 74

Aanvullingen
geloof in Alkmaar 80
verantwoording cultuurhistorische collectie 82

Kerkenpaspoorten
legenda en leeswijzer bij de kerkenpaspoorten 86
deelgebied binnenstad 88
deelgebied woonwijken 98
deelgebied dorpen 112

Bronnenlijst 136

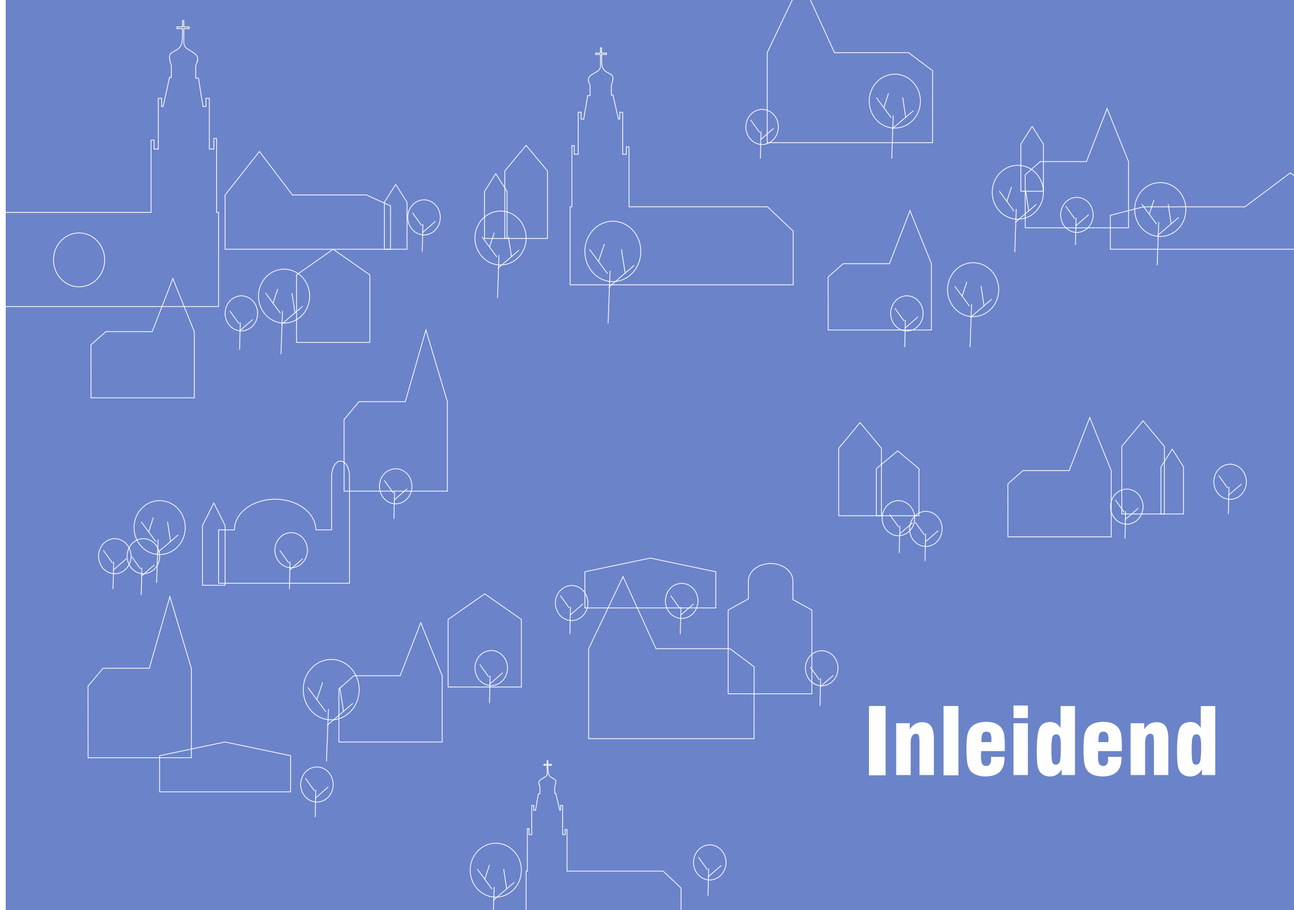

Inleidend

hoofdstuk 1

introductie

Alkmaar heeft een lange geschiedenis van religieuze activiteit. Nu de ontkerkelijking in ons land is ingezet en het kerkbezoek meer en meer afneemt, is het tijd om de toekomst onder ogen te zien. Hoe ziet deze eruit voor de Alkmaarse kerken?

In de gemeente Alkmaar zijn de vele kerken meestal prominent aanwezig. Ze zijn verspreid over de binnenstad, de wijken en de 15 dorpen. De gebouwen getuigen van een actief en divers religieus leven, in het verleden en vandaag.

Het rijke religieuze erfgoed van Alkmaar staat echter onder druk. Dit is nu vooral merkbaar in de dorpen. Van alle kerken in de gemeente heeft een derde geen religieuze functie meer. De helft daarvan kreeg een commercieel gebruik als woongebouw of kantoor, de andere helft heeft nu een cultureel maatschappelijke functie. Drie kerken zijn nog in transitie.

De gemeente Alkmaar staat hierin niet op zichzelf, want ontkerkelijking is in vrijwel heel Nederland gaande. Voor de komende jaren is de voorspelling dat 30% tot 80% van de kerken in Nederland haar oorspronkelijke functie verliest. Dit is de meest recente voorspelling uit 2016 van het CIO-K, het Interkerkelijke Contact in Overheidszaken - Kerkgebouwen.

Is het tij nog te keren? Waar staan we nu? Hoe ziet de gebedshuizencollectie van de gemeente Alkmaar eruit? Wat is de cultuurhistorische waarde van de kerken en welke waarde hebben zij in het totale kerkenlandschap? Hoe zwaar weegt de maatschappelijke waarde en welke wensen en ambities spelen er?

Kerkenvisie
Hoe kan een kerkenvisie bijdragen aan het behoud van kerken in de toekomst? Om op deze hamvraag een goed antwoord te kunnen geven, zijn de feitelijke gegevens, de ambities van gemeente en kerken, knelpunten en mogelijke oplossingen in kaart gebracht in deze tussenrapportage. Het vormt als kennisbank en inspiratiebron de basis voor de vervolgstappen naar een toekomstvisie voor de kerken. Een visie die wordt opgesteld door de kerkeigenaren, kerkgangers, erfgoedorganisaties, ondernemers, de gemeente en de inwoners. Zo ontstaat een gezamenlijk toekomstbeeld: de Alkmaarse Kerkenvisie.

leeswijzer

Inleidend
Deze rapportage is een tussenstand en brengt de huidige situatie in beeld met als peildatum 1 september 2020. In hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op de onderzoeksmethode.

Inventarisatie en onderzoeksresultaten
Vervolgens volgen de inventarisatie en de onderzoeksresultaten: met doelen, ideeën en ambities van kerken, gemeente en andere partijen voor de Alkmaarse kerkenvisie op rij (hoofdstuk 3), met een overzicht van de feiten en cijfers over de kerkgebouwen (hoofdstuk 4) en met een beschrijving van de cultuurhistorische kernwaarden (hoofdstuk 5).

Perspectief
Daarna volgt in hoofdstuk 6 de toekomstverwachting voor het kerkenlandschap. In hoofdstuk 7 zijn uit alle gegevens zwaktes en sterktes in bedreigingen en kansen op rij gezet.

Conclusie
Hoofdstuk 8 somt concluderende bevindingen en aanbevelingen op.

Aanvullingen
Achter in het rapport is een korte toelichting te lezen op de ontwikkeling van het geloof in Alkmaar en de onderbouwing voor de cultuurhistorische collectie (hoofdstuk 9 en 10).

Kerkenpaspoorten
Het rapport sluit af met paspoorten van de 40 kerken uit de werkcollectie.

hoofdstuk 2

onderzoeksmethode

Per gemeente is de situatie verschillend en er is voor kerkenvisies dan ook geen vast format. De weg naar een Alkmaarse Kerkenvisie is een proces in fases. Er is gestart met het in kaart brengen en analyseren van alle kerken en genootschappen. Dit rapport is daar het resultaat van. In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode uitgelegd. Tijdens dit gehele proces is nauw samengewerkt met de gemeente Alkmaar.

Kerken
De term 'kerken' wordt in dit onderzoek breed gebruikt. Met deze term worden de gebedshuizen bedoeld van alle geloofsgezindten die in de gemeente aanwezig zijn. Ook kapellen vallen hieronder. Het woord kerk wordt ook gebruikt als verzamelnaam voor de eigenaren en gebruikers van gebedshuizen, zoals kerkbesturen en kerkgangers.

Inventarisatie
Er is gestart met een inventarisatie van alle gebedshuizen in de gemeente. Dit is in 2019 en 2020 uitgevoerd. Voor de overzichtelijkheid zijn de gebouwen verdeeld in categorieën, zoals gesloopt, wel of niet herkenbaar als gebedshuis in het straatbeeld of inmiddels herbestemd. De gegevens zijn verwerkt tot 1 september 2020.

Kernbestand van 40 kerken
Uit de gehele inventarisatie is een kernbestand voortgekomen van 40 kerkgebouwen: de werkcollectie. Het gaat hier om gebouwen, die als kerk herkenbaar zijn en die ofwel in religieus gebruik zijn, of bij nieuw gebruik van buiten en van binnen herkenbaar zijn gebleven als kerk. Deze 40 kerken vormen de kern van het onderzoek dat als basis dient voor het maken van een kerkenvisie.

Gesprekken, enquête en bijeenkomst
Een belangrijk onderdeel van het onderzoek vormen de gesprekken met de 40 kerken en de nagestuurde enquête. De kerken leverden een groot deel van feitelijke gegevens aan over de gebouwen en de samenstelling van de genootschappen. Ook kwam de toekomstverwachting in de gesprekken en de enquête naar voren.

Met een grote vertegenwoordiging van de kerken is op 2 december 2019 een bijeenkomst geweest. Hier zijn de eerste bevindingen gepresenteerd en zijn gemeenschappelijke thema's besproken die spelen onder de kerken. Er is ook gesproken met het bisdom Haarlem-Amsterdam en PKN Noord-Holland. Verder is de komst van een kerkenvisie geïntroduceerd bij betrokken beleidsafdelingen van de gemeente Alkmaar.

De beschikbare gegevens zijn opgenomen in deze rapportage. Van 4 kerken komen de gegevens alleen uit bureauonderzoek. Deze kerken hebben tot op heden niet gereageerd, 1 kerk-eigenaar heeft laten weten niet bij te dragen aan de kerkenvisie. Van deze kerken zijn 2 in religieus gebruik, de andere 2 hebben momenteel een niet religieuze bestemming.

Momenteel wordt ook contact gemaakt met genootschappen zonder herkenbaar gebedshuis. Informatie hierover valt buiten deze rapportage.

Analyse van het kerkenlandschap
De informatie over de gebouwen en de gebruikers zijn met elkaar in verband gebracht. Voor de overzichtelijkheid zijn de analyses in het algemeen bekeken en specifiek voor de binnenstad, de woonwijken en de dorpen. Dit is gedaan op basis van de eigenheid van deze gebieden, als gevolg van de historische achtergrond. Koedijk en Oudorp zijn ingedeeld bij de dorpen vanwege hun oorspronkelijke karakteristiek. Bij de behandeling van verdere thema's komt deze driedeling terug.
Bij de invalshoeken die in hoofdstuk 4 zijn toegepast, is telkens gecontroleerd of de werkcollectie een goede weerspiegeling is van het gehele kerkenlandschap. DIt blijkt op alle onderzoeksonderwerpen het geval, zoals de monumentenstatus, bouwperiode, gebruik, ligging etc. De werkcollectie is daarmee een goede afspiegeling van het gehele Alkmaarse kerkenlandschap.

Kerkenpaspoorten
Van de 40 kerken in de werkcollectie is voor elk een eigen kerkenpaspoort gemaakt. Deze zijn samen met de kerken opgesteld. Op het paspoort staan allereerst de basisgegevens. Daarnaast is per kerk een cultuurhistorische waardering opgenomen, gemaakt door een externe bouwhistoricus. Bij 16 kerken is een duurzaamheidsonderzoek uitgevoerd door een extern bureau, ook deze uitkomsten zijn samengevat in het paspoort. De kerkenpaspoorten zijn te vinden achter in dit rapport.

Inventarisatie en onderzoeksresultaten

hoofdstuk 3

doelstellingen, ideeën en ambities voor de kerkenvisie

De kerken en gemeente hebben hun doelstellingen en gedachten geformuleerd voor de Kerkenvisie Alkmaar. Nu deze hier zijn verzameld is inzichtelijk waar de overeenkomsten en verschillen liggen. Welke wegen zwaarder? Waar kunnen ze elkaar versterken? Dit overzicht is slechts een begin. Want niet alle kerken hebben hun standpunt of gedachten al gedeeld. En in hoeverre worden deze uitspraken ondersteund door de kerkgangers, die uiteraard ook hun belang en inbreng hebben?

Regels en wensen

"Waarom geeft de gemeente onderhoudssubsidie aan een monumentale kerk, als deze over 5 jaar toch wordt gesloopt?"

Behoud is het primaire doel van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed, tevens sponsor van dit onderzoek: "Het behoud van (rijks) monumentale kerkgebouwen gaat in tegen een trend van ontkerkelijking".

Uit gemeentelijke coalitieakkoord 'Alkmaar aan Zet 2016-2022': "Ook maken wij ons sterk voor het behoud van de monumentale waarde van kerkgebouwen, door als gemeente een regierol op te pakken bij initiatieven tot herbestemming."

Doel uit begroting gemeente Alkmaar 2019-2020: "De historie blijft bewaard en is toegankelijker. Herbestemming van (religieus) erfgoed is van hoge kwaliteit."

Vrijwilligers & Leden

"We zouden de kerk wel meer kunnen verhuren, maar we hebben te weinig vrijwilligers om dat te regelen."

"Naast kerkleden kun je bij ons ook proeflid of gastlid worden."

"Ons bestuur heeft vacatures en er is onvoldoende kennis voor het reguliere onderhoud."

"Ook worden er verrassende oplossingen gegeven: "Wij werken met vrijwilligers voor projecten ipv commissies. Mensen willen zich niet meer voor langere periodes vastleggen aan één specifieke taak, maar wel voor een afgebakend project."

Wat kan de gemeente voor kerken betekenen?

"Kan onze vergunning uitgebreid worden, zodat we meer horeca-achtige activiteiten kunnen uitvoeren die passen bij de verschillende functies die we tegenwoordig in ons gebouw hebben?"

"Kan de gemeente helpen bij een meerjarenplan en subsidies voor onderhoud?"

"Is er een subsidie voor de verbetering van voorzieningen, zoals een keuken of invalidetoilet?"

"Het zou handig zijn als we een aantal parkeerkaarten hebben. Nu kiezen mensen bij een begrafenis soms voor een andere locatie, omdat hier betaald parkeren is".

Een Alkmaarse Kerkenvisie?

“Sommige kerken zijn zulke oude monumentale gebouwen, typerend voor een bepaalde periode uit de geschiedenis. Als deze gebouwen niet behouden blijven, verdwijnen ze voorgoed. Er zullen nooit meer op die manier kerken gebouwd worden. Het is daarom goed dat we aan slag gaan om het religieus erfgoed te behouden.”

“Met een brede blik op de term ‘kerk’ ontstaat een overzicht van het gehele kerkenlandschap. Daarom zijn ook niet monumentale kerken onderdeel van dit onderzoek. Want met elkaar sta je sterker voor vraagstukken over de toekomst.”

“Participatie is een belangrijk onderdeel van beleidsvorming. Zeker als het gaat om kerken, omdat zij vaak een belangrijk onderdeel zijn van onze leefomgeving en vele er al eeuwenlang staan.”

“Het project van de kerkenvisie moet behapbaar blijven. Dit kan door onderscheid te maken tussen acute, middellange en lange termijn problematiek.”

“Als bestuur adviseren we om in de kerkenvisie ook na te denken over acties op de korte termijn, zoals noodleningen.”

“Een kerkenvisie is er voor de kerken. De taak om deze te formuleren ligt dan ook in eerste instantie bij de kerken.”

“Bij de kerkenvisie wordt het ook de vraag: wanneer stapt de gemeente er weer uit?”

“Het gebouw waarin we zitten was oorspronkelijk een kerk, maar nu is het al jaren een cultureel centrum. Het is geen kerk meer met een religieuze functie, wat kunnen we dan betekenen voor de kerkenvisie.”

“We moeten samen kijken naar de meerjarenonderhoudsplannen van alle kerken om te zien of ze wel betaalbaar zijn.”

Kennis delen en samenwerken

“Kerken moeten we samenvoegen als ze dicht bij elkaar liggen.”

“Eén kerk voor alle gelovigen in dit dorp is voldoende. Maar dat is niet de gedachte van iedereen.”

“Voor het organiseren van concerten krijgen we subsidie van de gemeente in het kader van bewonersinitiatieven. Het onderscheid tussen de subsidie voor bewonersinitiatieven en burgerinitiatieven is alleen onduidelijk.”

“We hebben allemaal dezelfde soort vragen over duurzaamheid, organisatie, etc. We zouden samen een beheersstichting moeten oprichten om kennis te delen, voor begeleiding in processen en ondersteuning voor de website.”

“We staan ervoor open om onze kerk te verhuren aan een andere geloofsgemeenschap. Wij blijven hier voorlopig nog wel.”

“Wij willen geen gebruik door anderen in onze kerkruimte.”

“Wij staan open voor gebruik door andere geloofsgenootschappen, maar ook voor koren en sociale clubjes. We doen dit uit idealisme en het brengt geld in het laatje.”

hoofdstuk 4

feiten en cijfers

Het Alkmaarse kerkenlandschap geeft een beeld van de religieuze activiteit in de gemeente. Alkmaar heeft ooit 80 kerken geteld. Dit zijn zowel kerken die zijn gebouwd als gebedshuis, als gebouwen die later in religieus gebruik zijn genomen.

Deze kerken zijn verspreid over de binnenstad, de wijken en de dorpen.

Al deze kerken, ook de verdwenen kerken, zijn onderdeel van de verschillende thematische analyses die inzicht geven in de huidige situatie van het kerkenlandschap.

kerkenlandschap

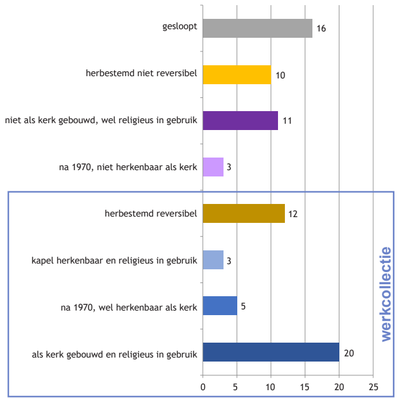

Oorspronkelijk kerkenlandschap (80)
Voor het Alkmaarse kerkenlandschap is gekeken naar:

• Alle gebouwen gebouwd voor religieus gebruik, zowel op dit moment in religieus gebruik als herbestemd, inclusief kapellen.
• Alle gebouwen die op dit moment religieus in gebruik zijn, ook al zijn die niet oorspronkelijk als gebedshuis gebouwd.
• Gesloopte kerken.

In getallen omgezet levert het de volgende verdeling op:

• 16 kerken (grijs) zijn gesloopt.
• 10 kerken (geel) zijn herbestemd waarbij de kerkelijke ruimte zodanig is ingericht dat de herbestemming niet omkeerbaar is (niet reversibel).
• 14 gebouwen (paars) worden religieus gebruikt maar zijn niet herkenbaar als gebedshuis.
• 12 gebouwen (bruin) zijn herbestemd waarbij het kerkinterieur nog volledig ruimtelijk bewaard is gebleven en daarmee de herbestemming omkeerbaar is (reversibel).
•28 gebouwen (blauw) vertegenwoordigen samen de categorie herkenbare gebedshuizen met religieus gebruik.

Huidige kerkenlandschap (64)
Het kerkenlandschap van vandaag telt 64 gebouwen. Dit zijn de oorspronkelijke 80 kerken minus de verdwenen 16 gebouwen. De 64 kerken zijn gebouwen die zowel herkenbaar als niet herkenbaar zijn als kerk, die in religieus gebruik zijn, of zijn herbestemd.

Werkcollectie (40)
Uit het kerkenlandschap is een werkcollectie gevormd. Dit zijn de 12 herbestemde kerken met een nog herkenbaar kerkinterieur (reversibel, bruine categorie) plus de 28 herkenbare kapellen en kerken die religieus in gebruik zijn (blauwe categorieën). Hier zijn dus de gebouwen buiten beschouwing gelaten die onomkeerbaar zijn herbestemd en de gebedshuizen die niet gebouwd zijn als kerk of die niet herkenbaar zijn als kerk.

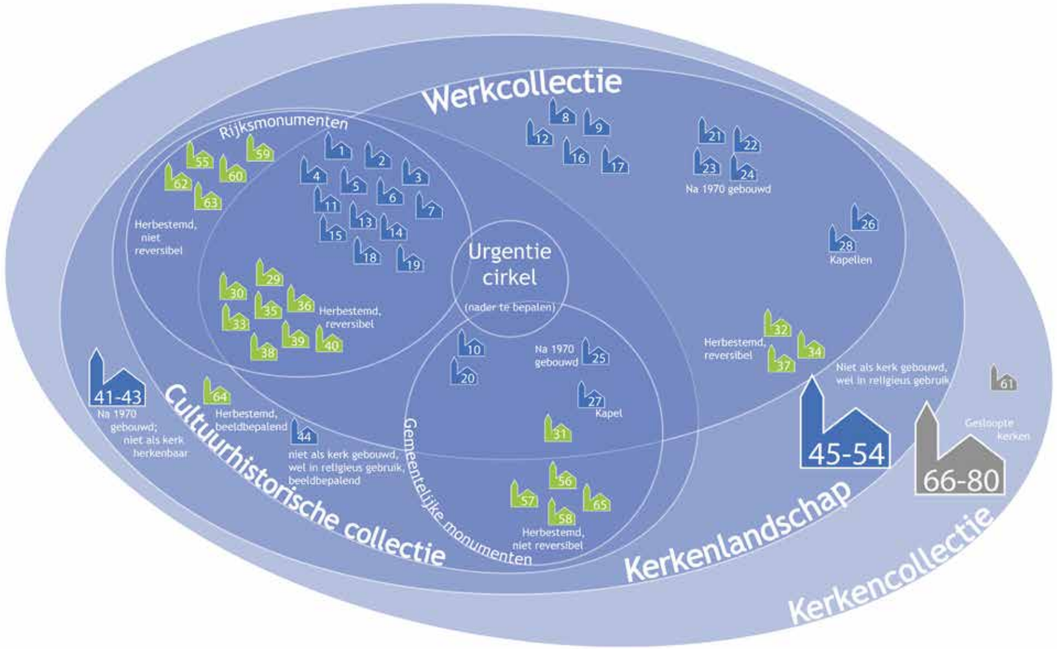

gesloopte kerken

Om een compleet beeld van de historisch gegroeide situatie te verkrijgen, is ook gekeken naar de gesloopte kerken. Als een kerk verdwijnt, heeft dit namelijk effect op vergelijkbare kerken elders in de gemeente of op kerkgebouwen in de buurt, bijvoorbeeld van dezelfde denominatie of bouwstijl. Deze kunnen dan zeldzamer of belangrijker worden, terwijl ze in historische zin misschien niet zo belangrijk waren.

In het kerkenlandschap zijn 16 gebouwen gesloopt. Er is een aantal bijzondere gevallen. Zoals de rijksmonumentale Cuyperskerk Sint Dominicus aan de Laat 128. Deze is in 1985 gesloopt, waarna op deze plek een winkelcentrum is gebouwd. De traptoren op de hoek is al die jaren behouden gebleven. Een ander bijzonder geval is de Nederlands Hervormde Kerk aan de Raadhuisstraat in Graft, afgebroken in 1951. Hiervan resteert nog de zerkenvloer met nog altijd een rijksmonumentale status.

In de afgelopen twee decennia zijn 4 kerken verdwenen. De meest recent zijn Waakt en Bidt aan ’t Wuiver in Oudorp en Trefpuntkerk in Alkmaar Zuid, beide vrij onopvallende kerkgebouwen. Net als de door brand verwoeste Nood Gods te Koedijk en Kapel de Dillenburg in Alkmaar Zuid. Over de Don Boscokerk in Overdie is voorafgaand aan de sloop in 2007 veel discussie geweest. Tijdens het schrijven van deze rapportage werd bekend dat de kapel bij Zorgcentrum Kooimeer vervangen zal worden door nieuwbouw en uit de werkcollectie zal verdwijnen.

Conclusie
Door de tijd heen heeft er in de binnenstad, wijken en dorpen al een flinke uitdunning plaats gevonden.

Bron: Ds. H.J. Douwes

Boven en onder: Kapel bij Zorgcentrum Kooimeer

Bron: Ds. H.J. Douwes

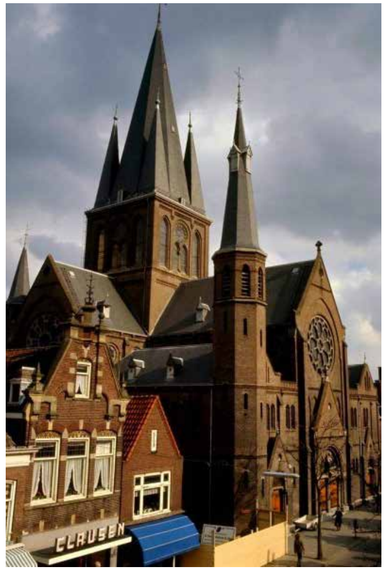

Sint Dominicus, Laat 128 in 1972
bron: RCE

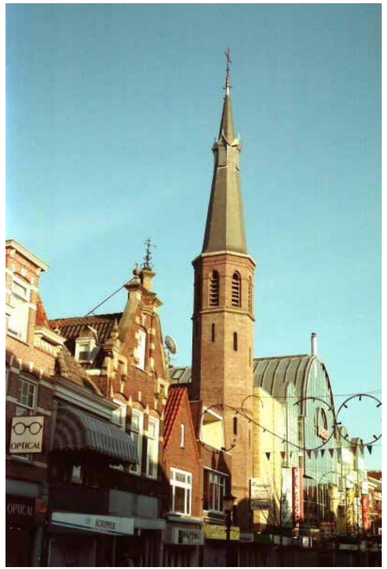

Laat 128 in 2001
bron: J. van Nes

Laat 128 in 2016
bron: A. van Daal

lijst gesloopte kerken

Nederlands Hervormde Kerk Graft

Bron: particuliere collectie

61	**Trefpuntkerk**	Louise de Colignystraat 20	*Alkmaar Zuid*	2018
66	**Baankerk**	Baangracht	*Alkmaar Centrum*	1866
67	**Kloosterkapel Het Middelhof**	Gasthuisstraat	*Alkmaar Centrum*	1867
68	**Rehoboth**	Koningsweg 74	*Alkmaar Centrum*	1898
69	**Sint Dominicus**	Laat 128	*Alkmaar Centrum*	1985
70	**Kapel Maria Regina**	De Kempenstraat 69	*Alkmaar Daalmeer/Koedijk*	1983
71	**De Hoeksteen**	Muiderwaard 396	*Alkmaar Huiswaard*	1984
72	**Don Boscokerk**	Geert Groteplein 2	*Alkmaar Overdie*	2007
73	**Kapel de Dillenburg**	Dillenburgstraat 1	*Alkmaar Zuid*	2002
74	**Hervormde Kerk**	Oudelandsedijk	*Driehuizen*	1912
75	**Nederlands Hervormde Kerk / Zerkenvloer**	Raadhuisstraat 22	*Graft*	1951
76	**Nood Gods (door brand verwoest)**	Kanaaldijk 264	*Koedijk*	2002
77	**Kerkgebouw ‘t Wuiver - Waakt en Bidt**	‘t Wuiver 1a	*Oudorp*	2017-2018
78	**Onze Lieve Vrouwe Geboorte**	Groeneweg	*Schermerhorn*	1964
79	**Kapel Onze Lieve Vrouw van Mijzen**	Mijzenpolder	*Schermerhorn*	1745
80	**Doopsgezinde Vermaning**	Zuiderstraat	*West-Graftdijk*	1929

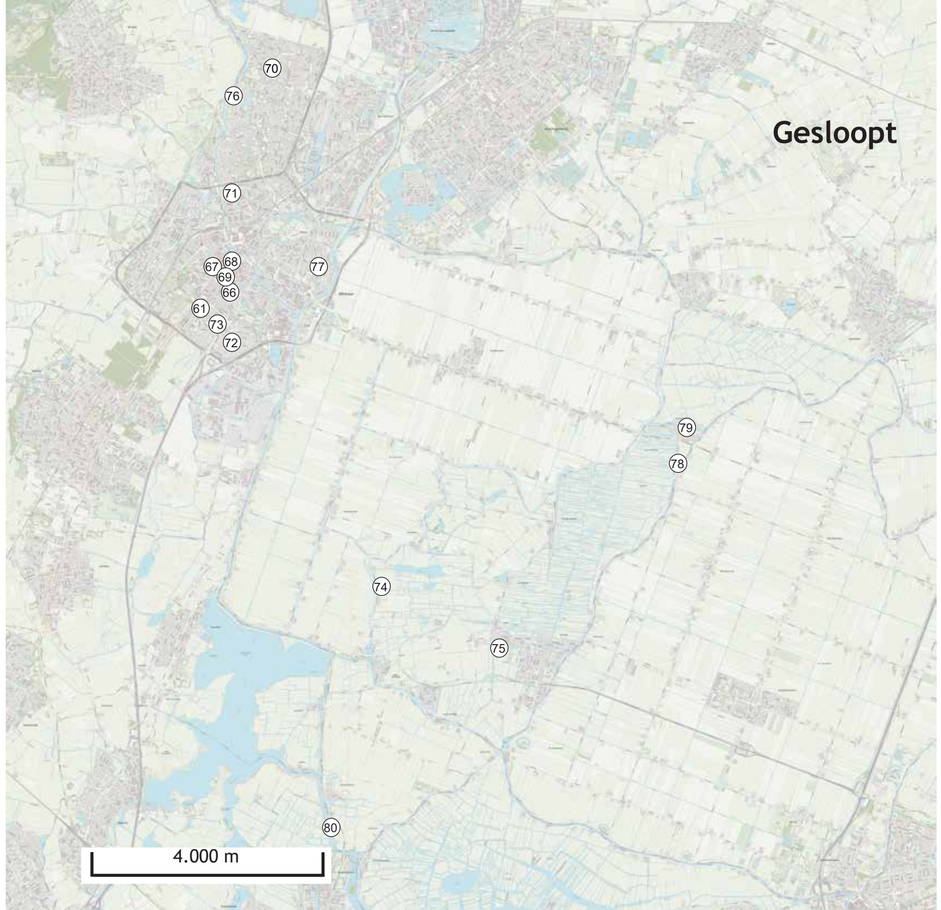

ligging en grootte

Van alle bestaande gebedshuizen uit het huidige kerkenlandschap (64), herbestemd en al dan niet herkenbaar als kerkgebouw, staan de meeste in de woonwijken (29). Bij de aanleg van de uitbreidingswijken kwamen er namelijk voor meerdere geloofsrichtingen eigen kerkgebouwen. Voor de 15 dorpen samen is het aantal kerken daar ook redelijk hoog (23). De binnenstad telt de minste kerken (12).

Opvallend is dat van de 16 gesloopte kerken er 7 in de dorpen stonden. Dat is 2/3 deel van de dorpskerken. In de binnenstad zijn 4 kerken gesloopt en in de woonwijken nog eens 5 kerken.

Van een groot deel van de bestaande kerken (64) is het oppervlak van de kerk bekend. De meeste kerken zijn klein (<250m2). De extra grote kerken (>1000m2) zijn in de minderheid en van de middelgrote (<500m2) en grote (<1000m2) zijn er ongeveer evenveel. In de binnenstad zijn de formaten min of meer gelijk verdeeld. In de woonwijken staan vooral kleine en middelgrote kerken. In de dorpen gaat het om voornamelijk kleine kerken.

Conclusie
In de dorpen staan overwegend kleine gebouwen. De meeste kerken staan in de woonwijken en zijn daar middelgroot. Het kleine aantal kerken in de binnenstad omvat alle groottes.

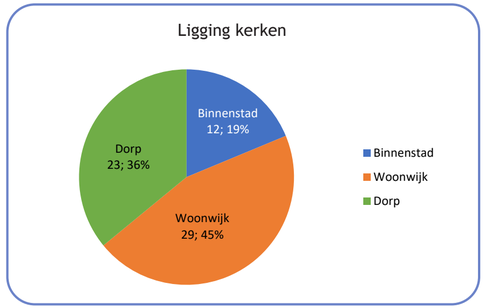

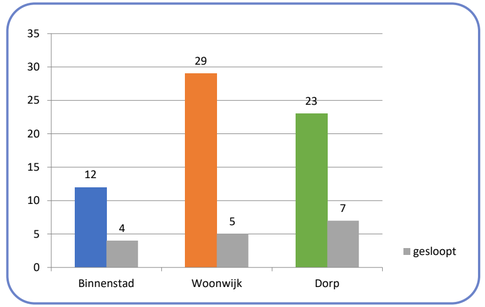

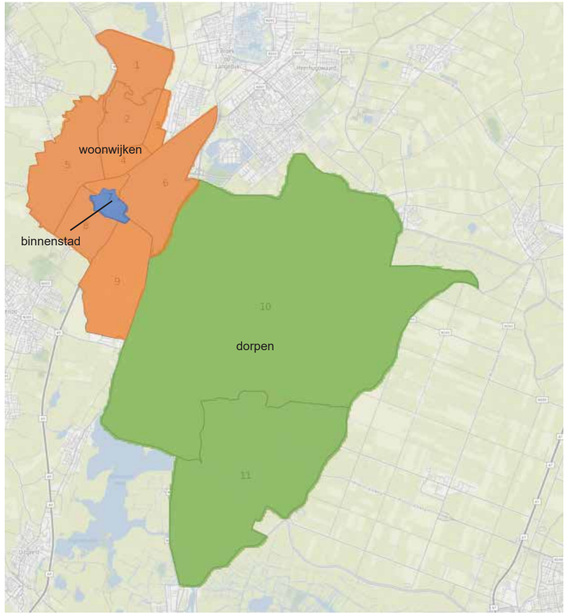

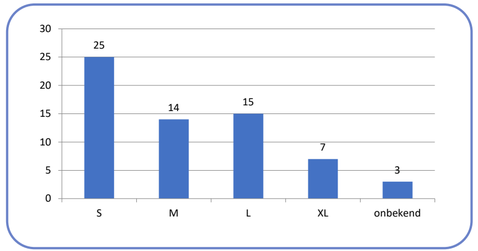

S 0-250m²
M 251-500m²
L 501-1000m²
XL >1001m²

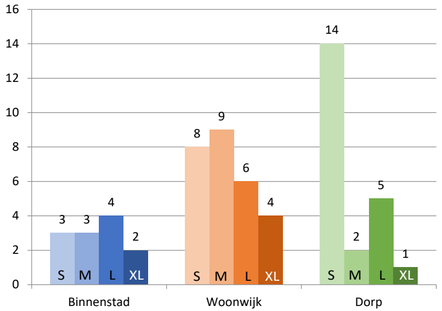

eigendom en gebruik

Momenteel staat 5% van de 64 gebedshuizen leeg, een derde is herbestemd en 64% is in religieus gebruik. Het overgrote deel hiervan (29) is uitsluitend religieus in gebruik, een deel (9) heeft eveneens cultureel maatschappelijke nevenfuncties en 3 kerken worden naast religieus ook (commercieel) multifunctioneel gebruikt. Alkmaar is daarmee religieus actief te noemen.

Van de 20 herbestemde kerken hebben er 10 een commerciële functie gekregen. De meeste zijn in gebruik als woning (7), de andere 3 zijn nu kantoor, winkel (1) en uitvaartcentrum (1, onlangs te koop). Actueel is de Sint Joseph aan de Nassaulaan, die in een tweede transformatieronde dit keer onomkeerbaar wordt verbouwd tot woningen.

De 9 cultureel/maatschappelijk herbestemde kerken variëren van kaasmuseum, dorpshuis tot cultureel centrum. De Grote Sint Laurenskerk in de binnenstad wordt multifunctioneel genoemd, omdat het hier gaat om een breder en commerciëler gebruik.

Binnen het totale kerkenlandschap is iets minder dan de helft van de gebouwen in eigendom van een kerkgenootschap. Daarna volgen stichtings- of verenigingsvormen (30-40%). Verhoudingsgewijs is het aandeel in particulier of ondernemersbezit even groot.

In het totale kerkenlandschap is bij 4% de gemeente Alkmaar de kadastrale eigenaar. Het kerkgenootschap is hier medegebruiker of alleen eigenaar van de opstallen. Het betreft hier locaties waarbij het gaat om een buurthuis of erfpacht. Binnen de werkcollectie heeft de gemeente geen eigendom. In sommige gevallen zijn torens en begraafplaatsen wel in eigendom van de gemeente.

Opvallend is dat er meer gebouwen religieus in gebruik zijn (64%) dan in eigendom van een religieus genootschap (41%).

Conclusie
Van de kerken is 1/3 deel herstemd en bijna 2/3 is nog religieus in gebruik. Bij de minderheid van de kerkgebouwen is een kerkgemeenschap eigenaar.

City Light, een gebouw in het kerkenlandschap in religieus gebruik waarvan je het niet verwacht.

Tot woning herbestemde kerk in Oost-Graftdijk

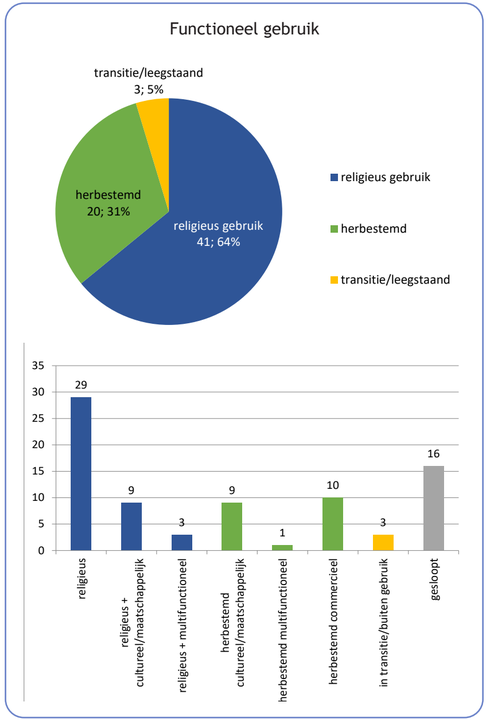

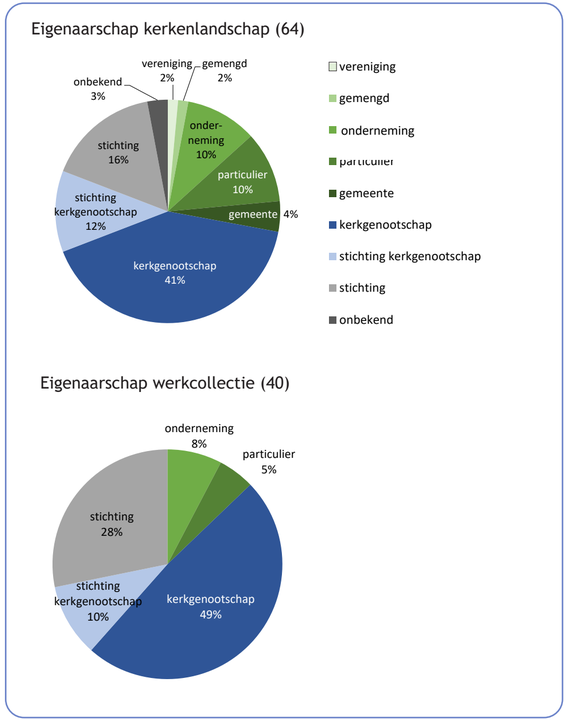

Functies gebouwen Binnenstad

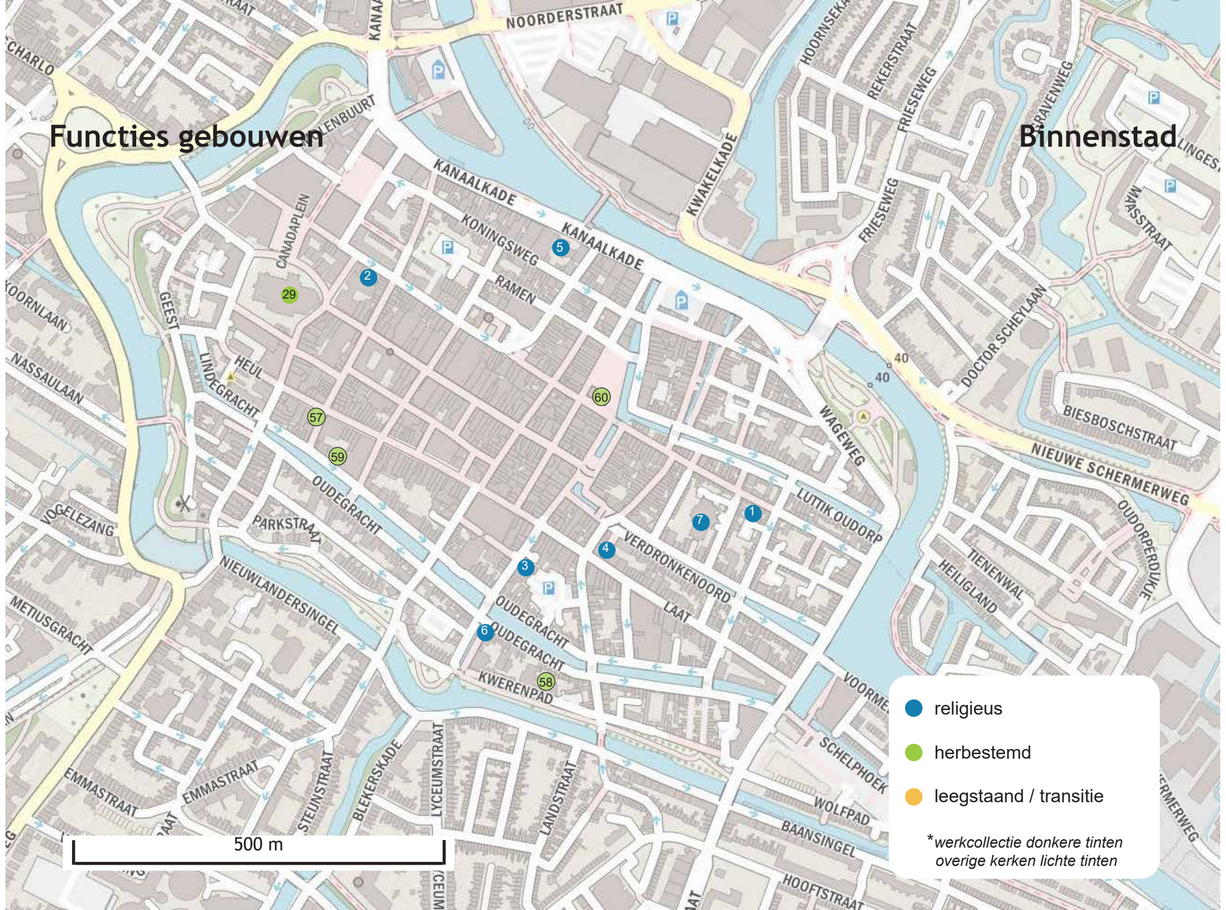

Functies gebouwen Binnenstad

	Kerk	*Functie*	
1	Remonstrantse Kerk	*religieus + cultureel/maatschappelijk*	
2	Logegebouw Vrijmetselarij (De Noordstar)	*religieus*	
3	Synagoge (Beet David Synagoge)	*religieus*	
4	Kapelkerk	*religieus*	
5	Doopsgezinde Kerk Alkmaar	*religieus + cultureel/maatschappelijk*	
6	Evangelisch Lutherse Kerk Allkmaar	*religieus + cultureel/maatschappelijk*	
7	St. Laurentius Alkmaar	*religieus*	
29	Grote of Sint-Laurenskerk	*multifunctioneel*	werkcollectie
57	Waakt en Bidt	*winkel*	kerkenlandschap
58	Verlosserkerk	*woning*	
59	Onze Lieve Vrouwe Kapel & Klooster	*woning*	
60	Heilige Geestkapel (Waaggebouw)	*kaasmuseum*	

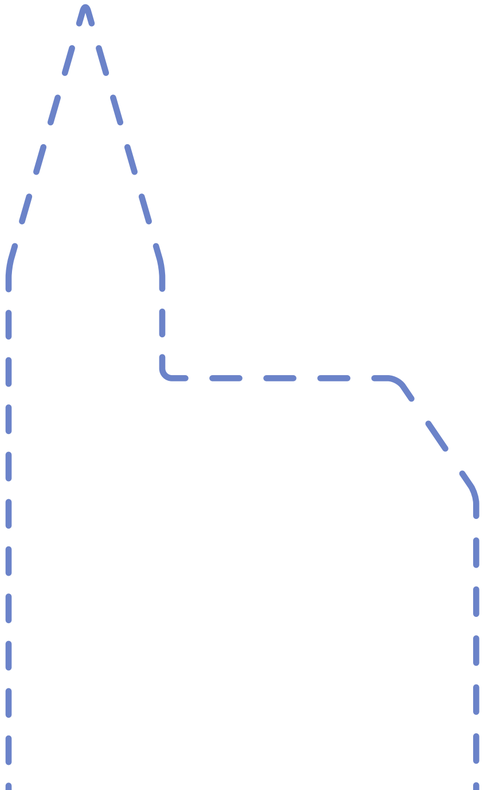

Functies gebouwen Woonwijken

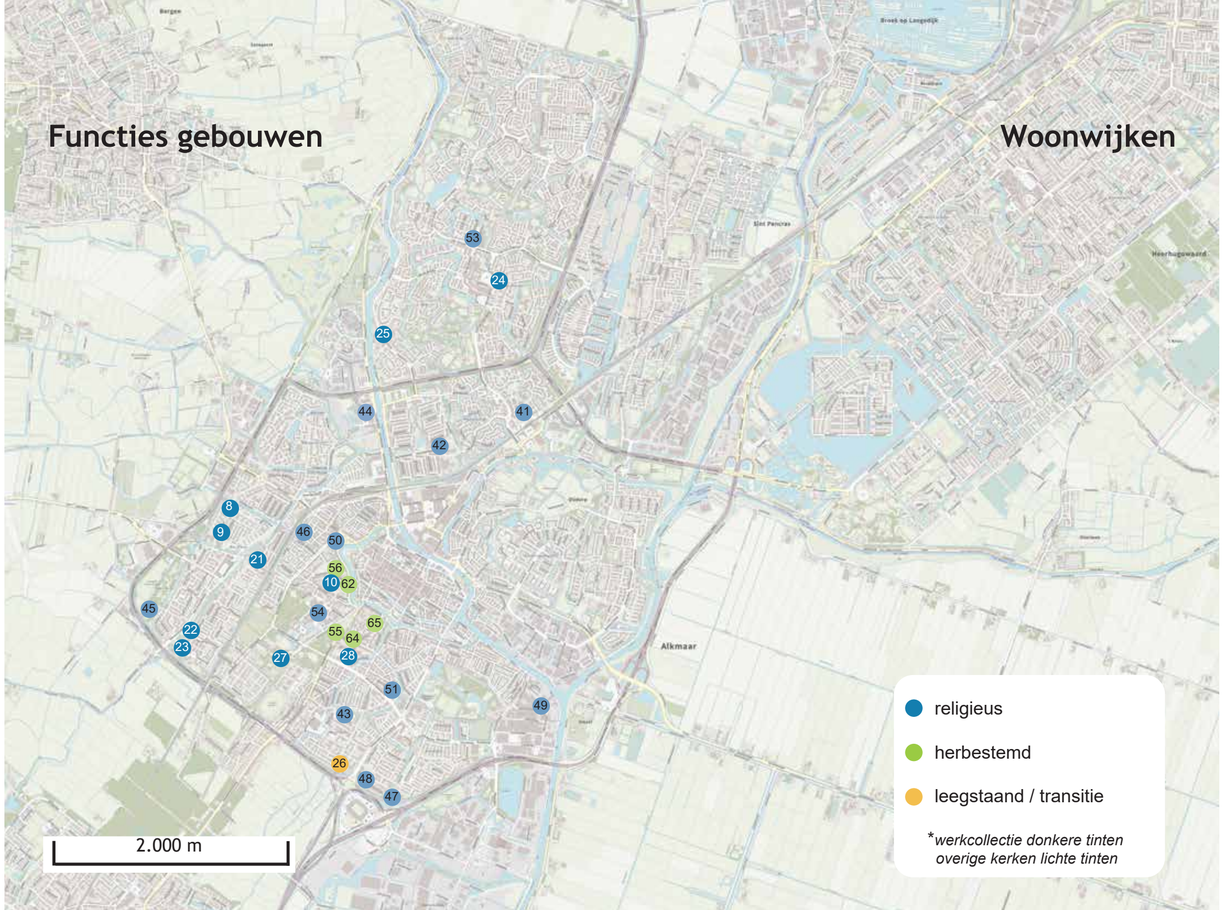

Functies gebouwen Woonwijken

	Kerk	*Functie*	
8	Vrijheidskerk	*religieus*	
9	Pius X	*religieus + multifunctioneel*	
10	Oud Katholieke Kerk (H. Laurentius)	*religieus*	
21	Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen	*religieus*	
22	Moskee Sunni Razvi (Moskee Al-Islaam)	*religieus*	
23	Apostolisch Genootschap	*religieus*	
24	De Blije Mare (Immanuëlkerk/Mariakerk)	*religieus*	
25	Lukaskerk	*religieus*	
26	Kapel Zorgcentrum de Kooimeer	*in transitie*	
27	St. Barbara (R.K. Begraafplaats St. Barbarastichting)	*religieus*	
28	Kapel Zorgcentrum Westerhout (St. Elisabethziekenhuiskapel)	*religieus + multifunctioneel*	werkcollectie kerkenlandschap
41	Leger des Heils	*religieus*	
42	De Koninkrijkszaal	*religieus*	
43	Koninkrijkszaal Jehova's Getuigen	*religieus*	
44	City Light	*religieus*	
45	De Open Hof	*religieus*	
46	De Deur (Evangelische gemeente)	*religieus + multifunctioneel*	
47	Moskee Bilal	*religieus*	
48	Nieuw Apostolische Kerk	*religieus + cultureel/maatschappelijk*	
49	De Rank	*religieus*	
50	Bethel	*religieus*	
51	Haci Bayram Moskee	*religieus*	
53	Evangelische Kerk De Vriendschap	*religieus + cultureel/maatschappelijk*	
54	Stiltecentrum Medisch Centrum Alkmaar	*religieus + cultureel/maatschappelijk*	
55	Kapel in Huize Voorhout	*woningen en kantoren*	
56	Kapel in Huize Saint Louis	*advocatenkantoor*	
62	Sint Joseph	*woningen*	
64	Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen	*woning*	
65	Nieuw Apostolische Kerk	*woning*	

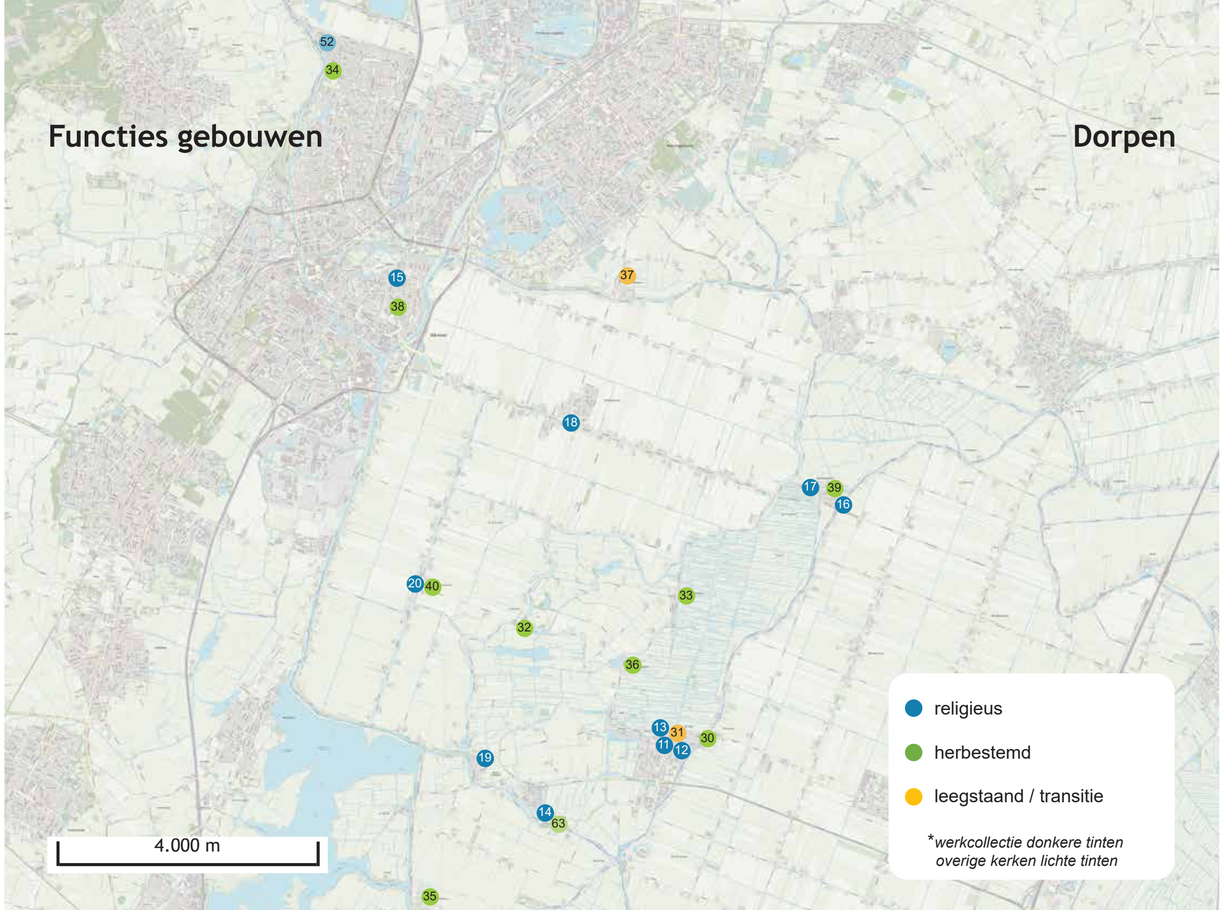

Functies gebouwen Dorpen

	Kerk	*Functie*
11	Grote Kerk De Rijp	*religieus + cultureel/maatschappelijk*
12	Doopsgezinde Vermaning De Rijp	*religieus*
13	St. Bonifatius De Rijp	*religieus*
14	Doopsgezinde Vermaning Oost-Graftdijk	*religieus*
15	St. Laurentius Oudorp	*religieus*
16	Onze Lieve Vrouwe Geboorte Schermerhorn	*religieus*
17	Gereformeerde Kerk Schermerhorn (Kleine kerk)	*religieus*
18	Hervormde Kerk Stompetoren (De Ark)	*religieus*
19	Protestantse Kerk West-Graftdijk (Hervormde kerk)	*religieus + cultureel/maatschappelijk*
20	Sint-Michaël Zuidschermer	*religieus*
30	Evangelisch-Lutherse Kerk De Rijp (De Groene Zwaan)	*cultureel*
31	Gereformeerde Gemeente De Rijp	*in transitie*
32	Hervormde Kerk Driehuizen	*dorpskerk*
33	Hervormde Kerk Grootschermer (Dorpskerk)	*cultureel*
34	Hervormde Kerk Koedijk	*uitvaartcentrum (onlangs te koop)*
35	Hervormde Kerk Markenbinnen	*cultureel*
36	Noordeinder Vermaning (Doopsgezinde Vermaning)	*cultureel*
37	Hervormde Kerk Oterleek	*in transitie*
38	De Terp (Witte Kerkje) Oudorp	*cultureel*
39	Grote Kerk Schermerhorn	*cultureel*
40	Zwarte Kerkje Zuidschermer	*dorpshuis*
52	Kerk van de Nazarener Koedijk	*religieus + cultureel/maatschappelijk*
63	Hervormde Kerk Oost-Graftdijk	*woning*

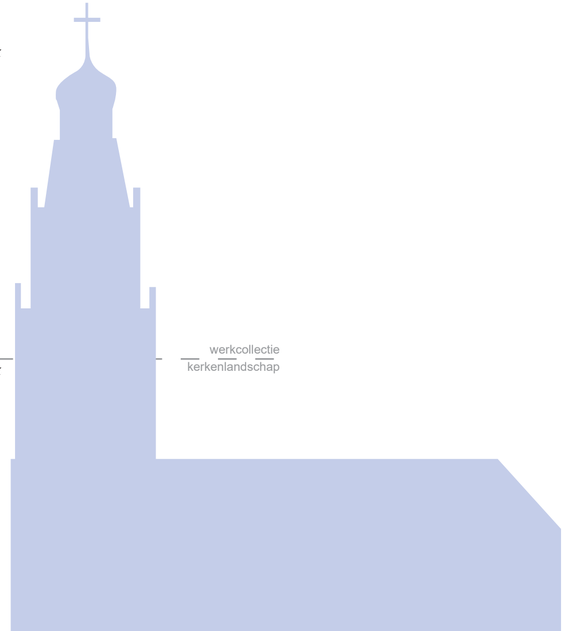

Monumentale status Binnenstad

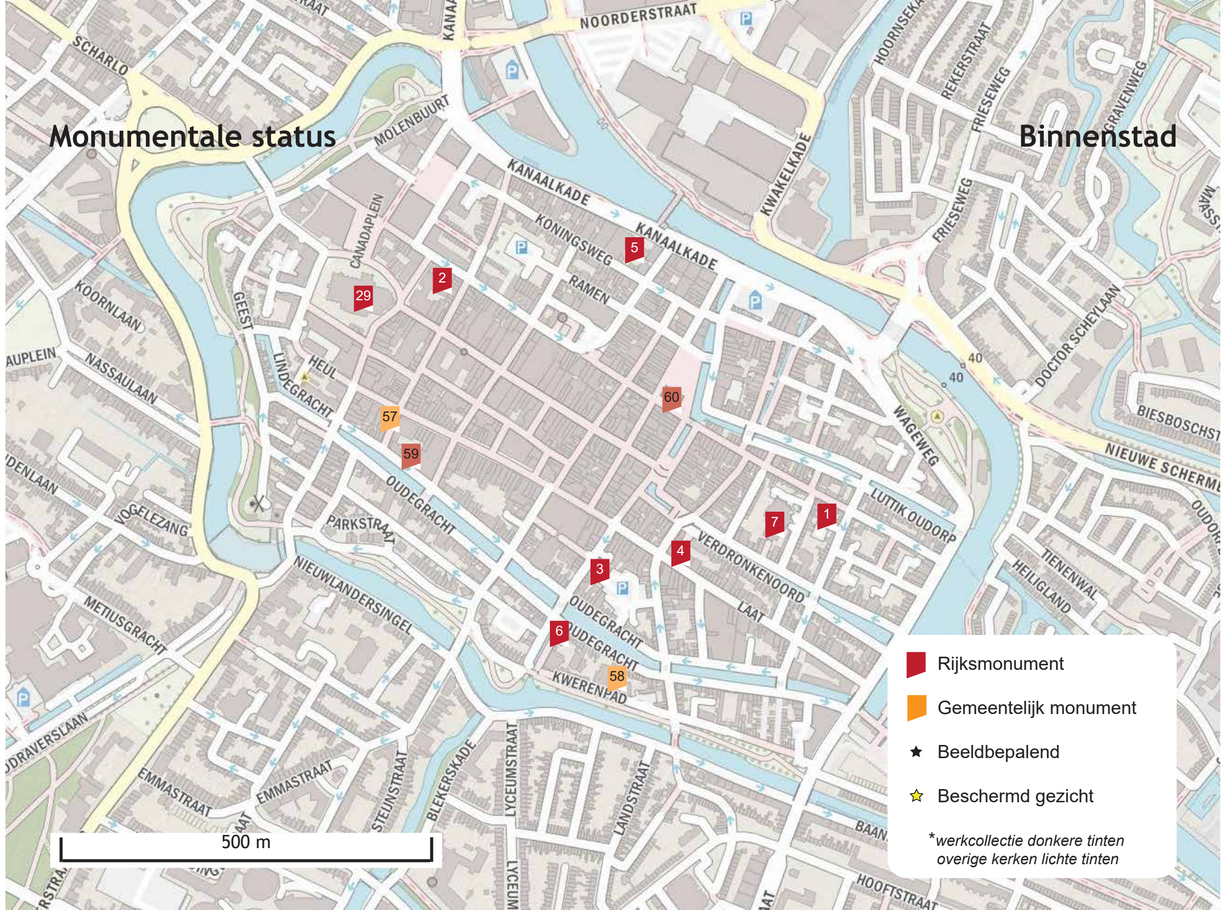

Monumentale Status Binnenstad

	Kerk	Bouwjaar			
1	Remonstrantse Kerk	1659	Fnidsen 33-37	Alkmaar Binnenstad	
2	Logegebouw Vrijmetselarij (De Noordstar)	1924	Gedempte Nieuwesloot 153	Alkmaar Binnenstad	
3	Synagoge (Beet David Synagoge)	1826	Hofstraat 15-17	Alkmaar Binnenstad	
4	Kapelkerk	1475	Kapelsteeg 3/Laat 78b	Alkmaar Binnenstad	
5	Doopsgezinde Kerk Alkmaar	1617	Koningsweg 12	Alkmaar Binnenstad	
6	Evangelisch Lutherse Kerk Allkmaar	1692	Oudegracht 187	Alkmaar Binnenstad	
7	St. Laurentius Alkmaar	1861	Verdronkenoord 68	Alkmaar Binnenstad	
29	Grote of Sint-Laurenskerk	1470	Koorstraat 2	Alkmaar Binnenstad	werkcollectie kerkenlandschap
57	Waakt en Bidt	1893	Laat 221	Alkmaar Binnenstad	
58	Verlosserkerk	1934	Oudegracht 157	Alkmaar Binnenstad	
59	Onze Lieve Vrouwe Kapel & Klooster	1889/1925	Oudegracht 214a	Alkmaar Binnenstad	
60	Heilige Geestkapel (Waaggebouw)	14e eeuw	Waagplein 2	Alkmaar Binnenstad	

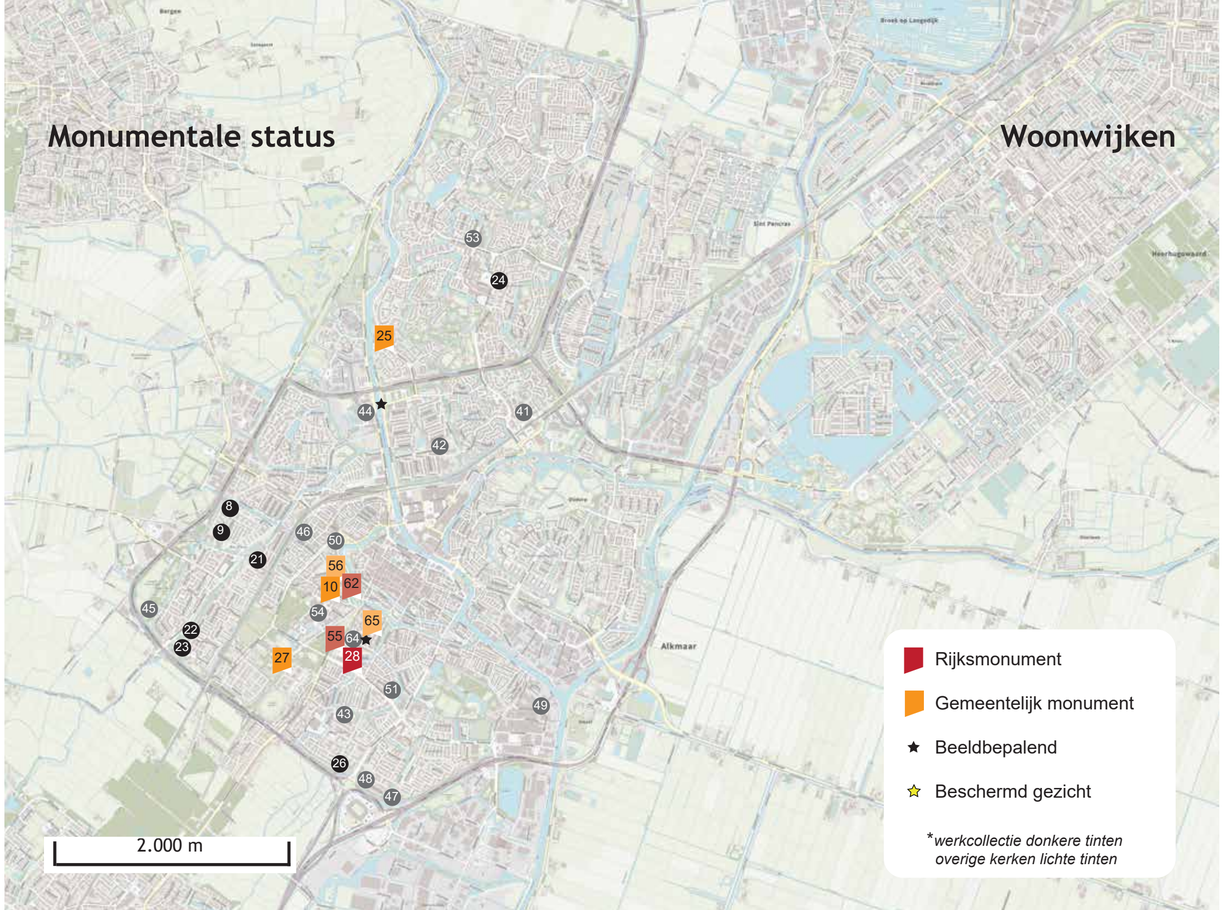

Monumentale Status Woonwijken

	Kerk	*Bouwjaar*			
8	Vrijheidskerk	1967	*Hobbemalaan 2a*	*Alkmaar De Hoef*	
9	Pius X	1968	*Hobbemalaan 125*	*Alkmaar De Hoef*	
10	Oud Katholieke Kerk (H. Laurentius)	1953	*Nassaulaan 43*	*Alkmaar Zuid*	
21	Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen	1997	*Jan de Heemstraat 10*	*Alkmaar De Hoef*	
22	Moskee Sunni Razvi (Moskee Al-Islaam)	2008	*Mesdaglaan 194*	*Alkmaar De Hoef*	
23	Apostolisch Genootschap	1980	*Picassolaan 20*	*Alkmaar De Hoef*	
24	De Blije Mare (Immanuëlkerk/Mariakerk)	1984	*Kajakstraat 60*	*Alkmaar De Mare*	
25	Lukaskerk	1994	*Oude Kanaaldijk 9-11*	*Alkmaar Huiswaard*	
26	Kapel Zorgcentrum de Kooimeer	1971	*Albertina Agnestraat 20*	*Alkmaar Overdie*	
27	St. Barbara (R.K. Begraafplaats St. Barbarastichting)	1887	*Prins Bernhardlaan 4*	*Alkmaar Zuid*	
28	Kapel Zorgcentrum Westerhout (St. Elisabethziekenhuiskapel)	1927	*Van Houtenkade 3*	*Alkmaar Zuid*	werkcollectie kerkenlandschap
41	Leger des Heils	1980	*Burgpoelwaard 2-4*	*Alkmaar Huiswaard*	
42	De Koninkrijkszaal	1980	*Drechterwaard 11*	*Alkmaar Huiswaard*	
43	Koninkrijkszaal Jehova's Getuigen	1980	*Heilooërdijk 25*	*Alkmaar Zuid*	
★ 44	City Light	1942	*Helderseweg 32*	*Alkmaar Bergermeer*	
45	De Open Hof	2000	*Honkpad 2*	*Alkmaar De Hoef*	
46	De Deur (Evangelische gemeente)	onbekend	*Van der Kaaijstraat 60*	*Alkmaar De Hoef*	
47	Moskee Bilal	1980	*Montalbaen 4*	*Alkmaar Overdie*	
48	Nieuw Apostolische Kerk	2001	*Rhijnvis Feithlaan 51*	*Alkmaar Overdie*	
49	De Rank	onbekend	*Strooijonkerstraat 13*	*Alkmaar Overdie*	
50	Bethel	1975	*Groenelaantje 15*	*Alkmaar Zuid*	
51	Haci Bayram Moskee	1982	*PJ Troelstrakade 42*	*Alkmaar Zuid*	
53	Evangelische Kerk De Vriendschap	onbekend	*Arubastraat 2*	*Alkmaar De Mare*	
54	Stiltecentrum Medisch Centrum Alkmaar	1965	*Wilhelminalaan 14*	*Alkmaar Zuid*	
55	Kapel in Huize Voorhout	1906	*Kennemerstraatweg 2*	*Alkmaar Zuid*	
56	Kapel in Huize Saint Louis	1926	*Nassaulaan 30*	*Alkmaar Zuid*	
62	Sint Joseph	1909	*Nassaulaan 2*	*Alkmaar Zuid*	
★ 64	Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen	1900	*Emmastraat 17*	*Alkmaar Zuid*	
65	Nieuw Apostolische Kerk	1911	*Toussaintstraat 13-15*	*Alkmaar Zuid*	

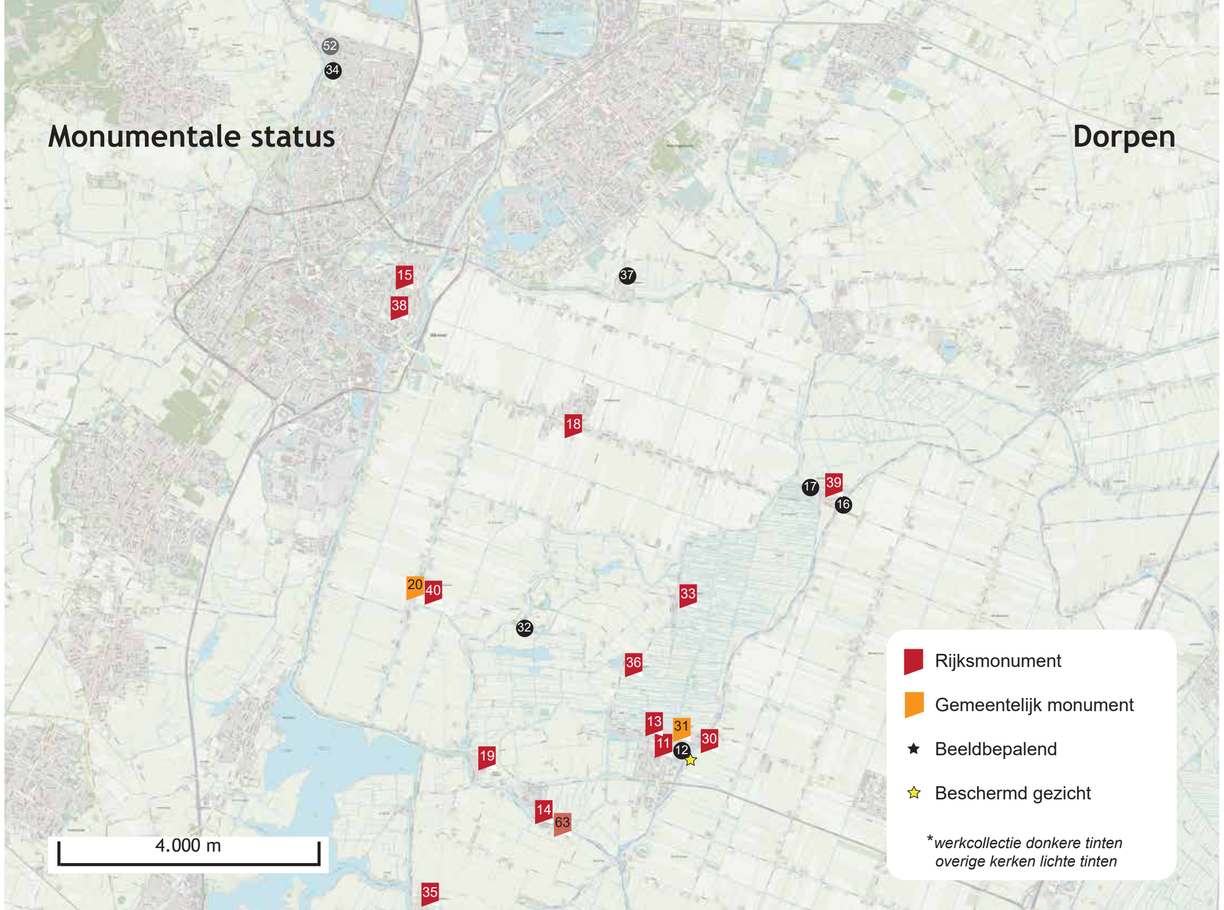

Monumentale Status Dorpen

		Kerk	*Bouwjaar*		
	11	Grote Kerk De Rijp	*1529/1654*	*Grote Dam 6*	*De Rijp*
☆	12	Doopsgezinde Vermaning De Rijp	*1953*	*Jan Boonplein 18*	*De Rijp*
	13	St. Bonifatius De Rijp	*1863*	*Rechtestraat 164*	*De Rijp*
	14	Doopsgezinde Vermaning Oost-Graftdijk	*ca. 1870*	*Oostgraftdijk 27*	*Oost-Graftdijk*
	15	St. Laurentius Oudorp	*1880*	*Herenweg 77-79*	*Oudorp*
	16	Onze Lieve Vrouwe Geboorte Schermerhorn	*1964*	*Hornplein 1 / Oosterw.str 1*	*Schermerhorn*
	17	Gereformeerde Kerk Schermerhorn (Kleine kerk)	*1924*	*Westeinde 88*	*Schermerhorn*
	18	Hervormde Kerk Stompetoren (De Ark)	*1663*	*Noordervaart 122*	*Stompetoren*
	19	Protestantse Kerk West-Graftdijk (Hervormde kerk)	*1651*	*Graftdijkplein 3*	*West-Graftdijk*
	20	Sint-Michaël Zuidschermer	*1931*	*Zuidervaart 65*	*Zuidschermer*
	30	Evangelisch-Lutherse Kerk De Rijp (De Groene Zwaan)	*1788*	*Rechtestraat 12*	*De Rijp*
	31	Gereformeerde Gemeente De Rijp	*1912*	*Rechtestraat 140*	*De Rijp*
	32	Hervormde Kerk Driehuizen	*1912*	*Driehuizen 17*	*Driehuizen*
	33	Hervormde Kerk Grootschermer (Dorpskerk)	*1762*	*Zuideinde 5*	*Grootschermer*
	34	Hervormde Kerk Koedijk	*1948*	*Kerkelaan 5*	*Koedijk*
	35	Hervormde Kerk Markenbinnen	*1704*	*Dorpsstraat 43*	*Markenbinnen*
	36	Noordeinder Vermaning (Doopsgezinde Vermaning)	*1874*	*Noordeinde 18*	*Noordeinde*
	37	Hervormde Kerk Oterleek	*1925*	*Dorpsstraat 67*	*Oterleek*
	38	De Terp (Witte Kerkje) Oudorp	*1858*	*Kerklaan 4*	*Oudorp*
	39	Grote Kerk Schermerhorn	*1636*	*Oosteinde 2*	*Schermerhorn*
	40	Zwarte Kerkje Zuidschermer	*1662*	*Zuidervaart 20-22*	*Zuidschermer*
	52	Kerk van de Nazarener Koedijk	onbekend	*Saskerstraat 22*	*Koedijk*
	63	Hervormde Kerk Oost-Graftdijk	*1840*	*Oostgraftdijk 45*	*Oost-Graftdijk*

werkcollectie kerkenlandschap

monumentale status en bouwperiode

Gemeente Alkmaar staat zevende in de rij van gemeenten met de meeste rijksmonumentale kerken (27). Alle rijksmonumenten zijn opgenomen in de werkcollectie, met uitzondering van 3 niet omkeerbaar herbestemde kerken. Dit zijn het Heilige Geestgasthuis op het Waagplein (later waaggebouw en nu kantoor en museum), de hervormde kerk in Oost-Graftdijk (nu woning) en de Sint Jozefkerk (in verbouwing tot appartementen).

Toch zijn er in het kerkenlandschap ook veel kerken zonder beschermde status. Dit komt door het grote aantal relatief jonge kerken, gebouwd na 1950 (24). De binnenstad en de dorpen in de Schermer en Graft-De Rijp kennen juist relatief veel rijksmonumentale kerken die zijn gebouwd vóór 1700. De religieuze bouwhausse na de grondwetherziening van 1848 en als gevolg van de verzuiling (1900-1950) zijn herkenbaar in de grafieken.

Conclusie
In de gemeente Alkmaar zijn veel rijksmonumentale kerken in de binnenstad en dorpen.

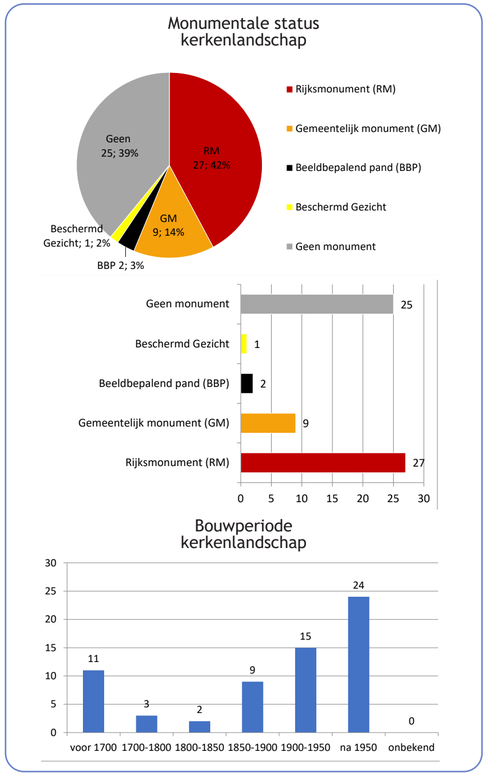

denominaties

Alkmaar was lange tijd het meest katholiek van Holland en kent al eeuwenlang een variëteit aan denominaties. Ondanks de reformatie was rond 1800 het aandeel katholieken nog altijd een derde van de bevolking, maar waren er ook Remonstranten, Doopsgezinden, Lutheranen en Joden in de stad. Het huidige kerkenlandschap laat een nog grotere mix van geloofsstromingen zien. In de werkcollectie is dit grotendeels terug te zien. De Pinkster- en Evangelische Gemeenten zijn echter ondervertegenwoordigd aangezien hun gebouwen niet herkenbaar zijn als kerk en daarom buiten de werkcollectie vallen. In de vervolggesprekken worden zij echter weldegelijk benaderd om te inventariseren wat er in deze geloofsgemeenschappen speelt. Een bijzonder geval in de categorie Overigen is de Blije Mare, met twee kerkzalen (RKK en PKN) onder één dak.

>>> Lees meer over Geloof in Alkmaar in de Aanvullingen.

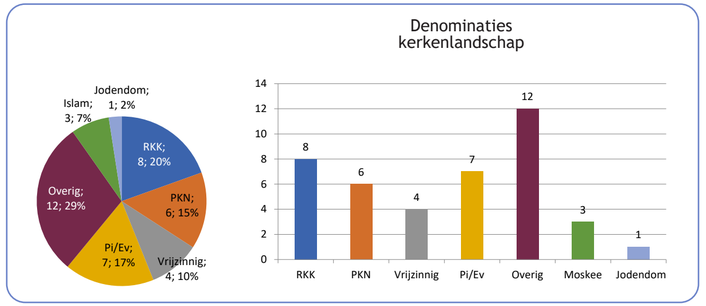

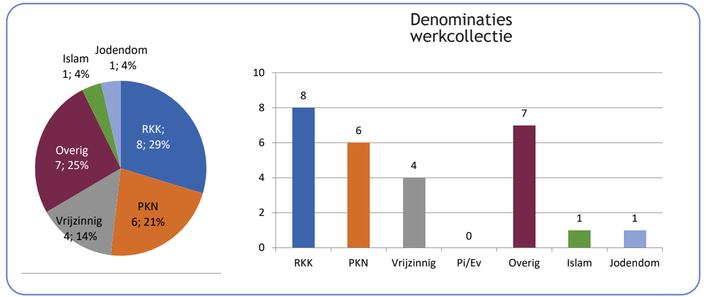

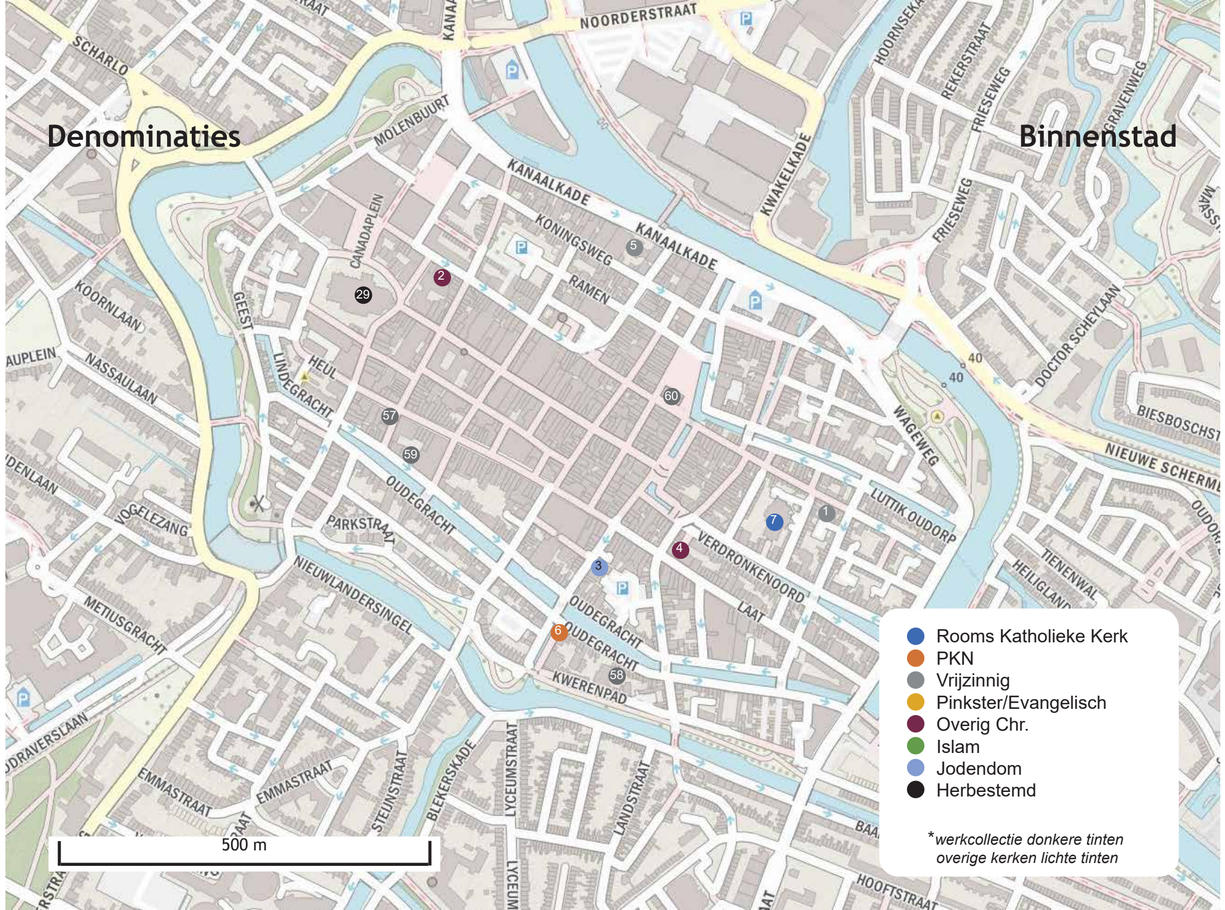

Denominaties Binnenstad

	Kerk	*Huidige denominatie*	*Oorspronkelijke denominatie / gebouwd als*
1	Remonstrantse Kerk	*Remonstrants*	*Remonstrants*
2	Logegebouw Vrijmetselarij (De Noordstar)	*Vrijmetselarij*	*Vrijmetselarij*
3	Synagoge (Beet David Synagoge)	*Joods*	*Joods*
4	Kapelkerk	*Gereformeerd Vrijgemaakt*	*RKK*
5	Doopsgezinde Kerk Alkmaar	*Doopsgezind*	*Doopsgezind*
6	Evangelisch Lutherse Kerk Allkmaar	*PKN*	*PKN*
7	St. Laurentius Alkmaar	*RKK*	*RKK*
29	Grote of Sint-Laurenskerk	-	*RKK*
57	Waakt en Bidt	-	*RKK*
58	Verlosserkerk	-	*Gereformeerde Kerken in Nederland*
59	Onze Lieve Vrouwe Kapel & Klooster	-	*RKK*
60	Heilige Geestkapel (Waaggebouw)	-	*RKK*

werkcollectie kerkenlandschap

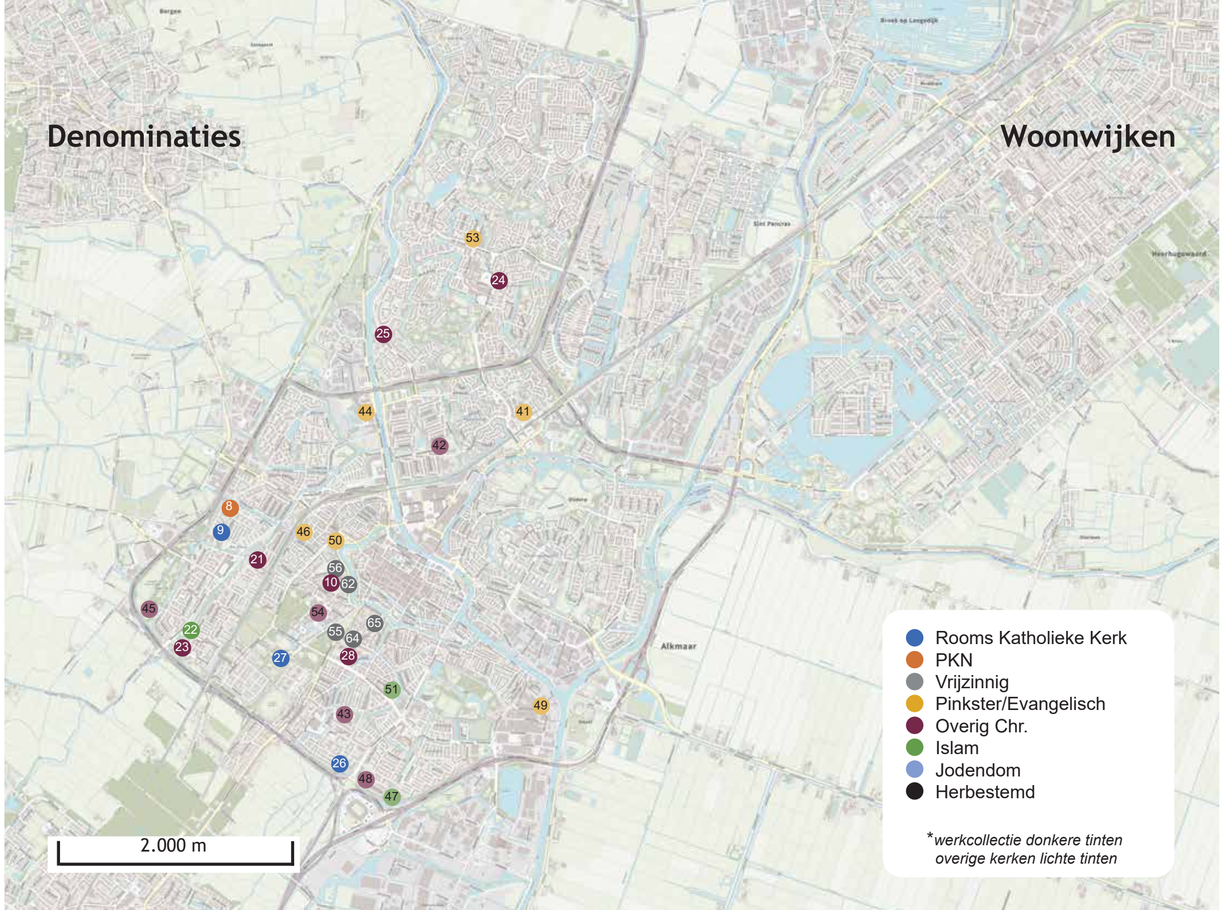

Denominaties Woonwijken

	Kerk	*Huidige denominatie*	*Oorspronkelijke denominatie / gebouwd als*
8	Vrijheidskerk	*PKN*	*PKN*
9	Pius X	*RKK*	*RKK*
10	Oud Katholieke Kerk (H. Laurentius)	*Oud Katholiek*	*Apostolisch Genootschap*
21	Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen	*Mormoons*	*Mormoons*
22	Moskee Sunni Razvi (Moskee Al-Islaam)	*Islamitisch*	*Islamitisch*
23	Apostolisch Genootschap	*Apostolisch Genootschap*	*Apostolisch Genootschap*
24	De Blije Mare (Immanuëlkerk/Mariakerk)	*PKN - RKK*	*PKN - RKK - Hervormd - Gereformeerd (Oecumenisch)*
25	Lukaskerk	*Christengemeenschap*	*Christengemeenschap*
26	Kapel Zorgcentrum de Kooimeer	*RKK Kapel*	*RKK*
27	St. Barbara (R.K. Begraafplaats St. Barbarastichting)	*RKK Kapel*	*RKK*
28	Kapel Zorgcentrum Westerhout (St. Elisabethziekenhuiskapel)	*Oecumenisch*	*RKK*
41	Leger des Heils	*Leger des Heils*	*Leger des Heils*
42	De Koninkrijkszaal	*Jehovah's Getuigen*	*Gereformeerd*
43	Koninkrijkszaal Jehova's Getuigen	*Jehovah's Getuigen*	*Gereformeerd*
44	City Light	*VPE*	*Gereformeerd*
45	De Open Hof	*Gereformeerd*	*Gereformeerd*
46	De Deur (Evangelische gemeente)	*Evangelische gemeenten*	*Evangelische gemeenten*
47	Moskee Bilal	*Islamitisch*	*Islamitisch*
48	Nieuw Apostolische Kerk	*Nieuw-Apostolische Kerk*	*Nieuw-Apostolische Kerk*
49	De Rank	*Baptisten*	*Baptisten*
50	Bethel	*Bethel Pinkster*	*Gereformeerd*
51	Haci Bayram Moskee	*Islamitisch*	*Islamitisch*
53	Evangelische Kerk De Vriendschap	*Evangelische gemeenten*	*Evangelische gemeenten*
54	Stiltecentrum Medisch Centrum Alkmaar	*Oecumenisch*	*Oecumenisch*
55	Kapel in Huize Voorhout	-	*RKK*
56	Kapel in Huize Saint Louis	-	*RKK*
62	Sint Joseph	-	*RKK*
64	Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen	-	*Mormoons*
65	Nieuw Apostolische Kerk	-	*Vrijzinnig*

werkcollectie kerkenlandschap

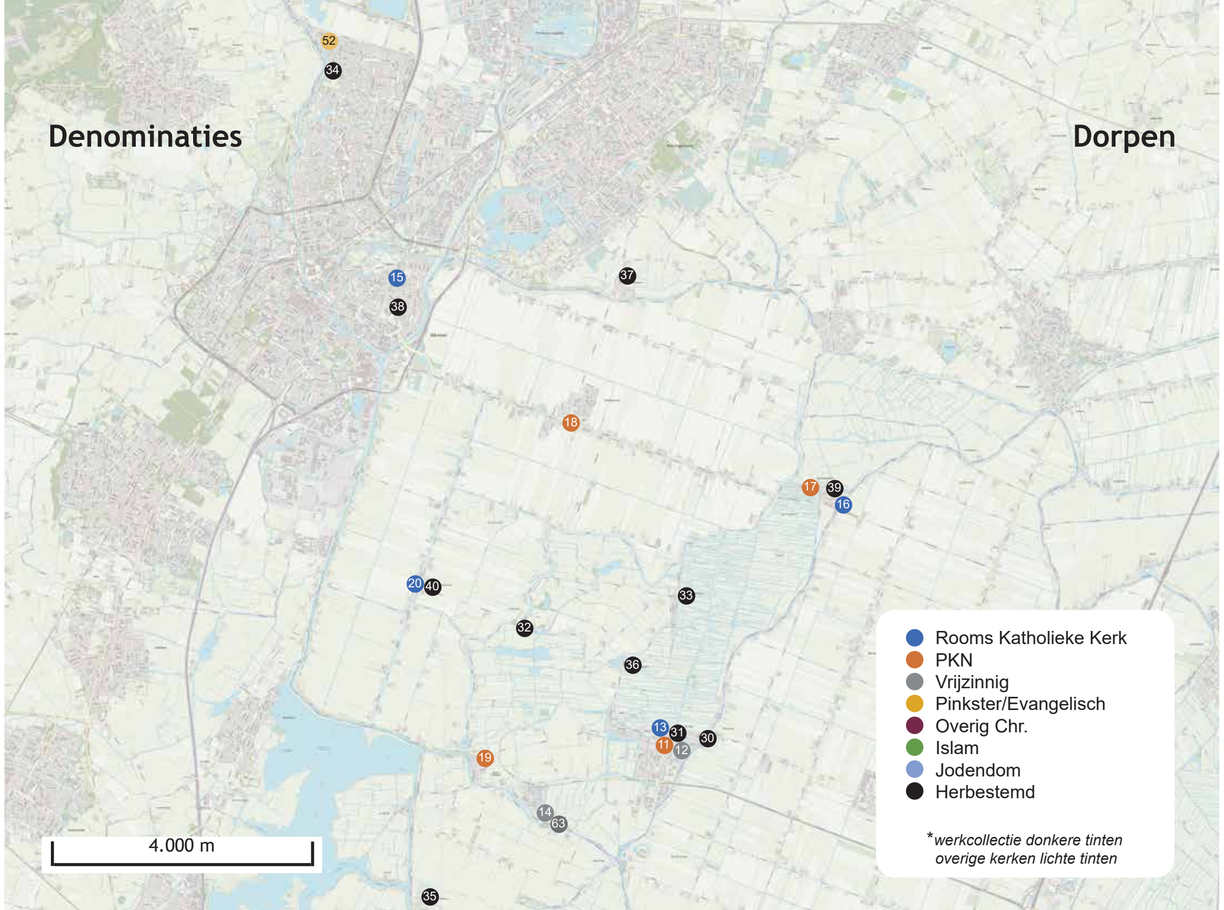

Denominaties Dorpen

	Kerk	*Huidige denominatie*	*Oorspronkelijke denominatie / gebouwd als*
11	Grote Kerk De Rijp	*PKN*	*RKK*
12	Doopsgezinde Vermaning De Rijp	*Doopsgezind*	*Doopsgezind*
13	St. Bonifatius De Rijp	*RKK*	*RKK*
14	Doopsgezinde Vermaning Oost-Graftdijk	*Doopsgezind*	*Doopsgezind*
15	St. Laurentius Oudorp	*RKK*	*RKK*
16	Onze Lieve Vrouwe Geboorte Schermerhorn	*RKK*	*RKK*
17	Gereformeerde Kerk Schermerhorn (Kleine kerk)	*PKN*	*Gereformeerd*
18	Hervormde Kerk Stompetoren (De Ark)	*PKN*	*Nederlands Hervormd*
19	Protestantse Kerk West-Graftdijk (Hervormde kerk)	*PKN*	*Nederlands Hervormd*
20	Sint-Michaël Zuidschermer	*RKK*	*RKK*
30	Evangelisch-Lutherse Kerk De Rijp (De Groene Zwaan)	-	*Luthers*
31	Gereformeerde Gemeente De Rijp	-	*Gereformeerde Gemeente*
32	Hervormde Kerk Driehuizen	-	*Nederlands Hervormd*
33	Hervormde Kerk Grootschermer (Dorpskerk)	-	*Nederlands Hervormd*
34	Hervormde Kerk Koedijk	-	*Nederlands Hervormd*
35	Hervormde Kerk Markenbinnen	-	*Nederlands Hervormd*
36	Noordeinder Vermaning (Doopsgezinde Vermaning)	-	*Doopsgezind*
37	Hervormde Kerk Oterleek	-	*Nederlands Hervormd*
38	De Terp (Witte Kerkje) Oudorp	-	*Nederlands Hervormd*
39	Grote Kerk Schermerhorn	-	*PKN*
40	Zwarte Kerkje Zuidschermer	-	*Nederlands Hervormd*
52	Kerk van de Nazarener Koedijk	*Kerk van de Nazarener*	*Kerk van de Nazarener*
63	Hervormde Kerk Oost-Graftdijk	-	*Nederlands Hervormd*

werkcollectie kerkenlandschap

hoofdstuk 5

cultuurhistorische kernwaarden

Alkmaar heeft door zijn groei vanaf het eind van de 19e eeuw veel wijken buiten de oude stad. De karakteristiek van de kerkgebouwen in de wijken is daardoor anders dan die van de binnenstad. De dorpen Oudorp en Koedijk zijn in 1972 onderdeel geworden van de gemeente Alkmaar en de 13 dorpen van de voormalige gemeenten Schermer en Graft-De Rijp sinds de fusie in 2015. Daardoor staat de ontwikkeling van het kerken-landschap (gedeeltelijk) los van de ontwikkeling van de oude stadskern.

Voor deze drie gebieden, binnenstad, wijken en dorpen, zijn de cultuur-historische kernwaarden op rij gezet. De 40 kerken uit de werkcollectie zijn op hun cultuurhistorische waarden en stedenbouwkundige waarden verdeeld in drie categorieën: zeer prominent, prominent en minder prominente gebouwen.

>> Lees de Verantwoording Cultuurhis-torische Collectie in de Aanvullingen.

cultuurhistorische kernwaarden

BINNENSTAD

1. De variëteit aan denominaties is groot. De historische diversiteit aan kerktypes die dat oplevert is nog goed herkenbaar in de verschillende kerkgebouwen.
2. In de binnenstad is de architectonische waarde vaak een kernwaarde, doordat de stad rijker was dan de dorpen en daarmee ook de architectuur.
3. Omdat veel van de oude kerken hier mede het historische beeld bepalen is ook hun plaats in het historische stadsbeeld een kernwaarde.
4. De gebruikswaarde van sommige van deze kerken is hoog ondanks dat ze hun religieuze functie verloren hebben. Sommige functies, zoals concertpodia, sluiten aan bij het historische gebruik.

WOONWIJKEN

1. Vanaf de het eind van de 19e eeuw is Alkmaar buiten de oude stadsmuren gaan groeien. Met die groei ontstond ook ruimte voor nieuwe kerkgebouwen. Deze representeren de bouwstijlen uit de 19e en 20e eeuw.
2. In de nieuwere wijken, zeker in de wederopbouwwijken speelt het stedenbouwkundige aspect een grote rol. Soms kan de stedenbouwkundige inpassing van een gebouw een kernwaarde zijn.
3. De vernieuwende architectuur in diverse bouwvormen is een uiting van de veranderende religieuze gewoontes.

DORPEN

1. De dorpen waren over het algemeen dun bevolkt. En daarom waren vaak ook de financiële middelen beperkt. De eenvoudige architectuur en interieurs die daarvan het gevolg is, is een kernwaarde van de dorpskerken.
2. De stedenbouwkundige context is een kernwaarde. Kerken zijn een belangrijk element in het straatbeeld en in de skyline. Door hun plaats midden in het dorp of, bij de jongere kerken, juist aan de rand van de bebouwing.
3. In de 19e en begin 20e eeuw werd gestreefd naar de bouw van opmerkelijke kerken. De historiserende stijlen, de neogotiek en het eclecticisme vallen daarbij het meest op. De eigenheid van sobere en toch opvallende architectuur in al zijn gradaties is daarom een kernwaarde.
4. Van veel kerken is een aanmerkelijk deel van de historische interieurstukken bewaard gebleven. Deze vormen een essentieel onderdeel van de kerkgeschiedenis en zijn daarom in combinatie met de gebouwen een kernwaarde.

cultuurhistorische waardering

Hoewel veel gebedshuizen een (rijks) monumentale status hebben, zijn er onderling aardig wat verschillen. Er zijn zeer prominente, prominente en minder prominente gebouwen. In de kerkenpaspoorten zijn de cultuurhistorische waarden van de 40 kerken uit de werkcollectie benoemd. Aanvullend heeft Museum Catharijneconvent waardenstellingen van de kerkinterieurs en het roerend religieus erfgoed in de kerken gegeven. Dit is niet in kaart gebracht bij de niet-christelijke kerken, de kapellen, de kerken na 1980 en herbestemde kerken. Per deelgebied zijn de kerken naar prominentie gegroepeerd en kort toegelicht.

BINNENSTAD (8)

Zeer prominent (4)
In de binnenstad worden 4 van de 8 religieuze gebouwen gecategoriseerd als zeer prominent. Dit geldt zowel voor het exterieur als het interieur van de St. Laurentiuskerk en de Kapelkerk. Het interieur van de Remonstrantse Kerk is opgenomen in het boek Kerkinterieurs in Nederland, met de honderd meest beeldbepalende interieurs van ons land. De Grote Sint Laurenskerk heeft een compleet traditioneel protestants kerkinterieur in een voormalige katholieke kerk en de uitvoering is vakkundig en overdadig.

Prominent (3)
De Synagoge is als joods gebedshuis in de regio bijzonder. De Evangelisch-Lutherse Kerk verdient aandacht vanwege zijn oorspronkelijkheid. De 17e-eeuwse Doopsgezinde Kerk vertegenwoordigt op zich een positieve waarde, maar het interieur is ondergeschikt vanwege aanpassingen.

Minder prominent (1)
Het logegebouw van de Vrijmetselarij is minder opvallend en het interieur is veranderd.

ZEER PROMINENT

Remonstrantse Kerk (1)

St. Laurentius (7)

Kapelkerk (4)

Grote of Sint Laurenskerk (29)

PROMINENT

Evangelisch Lutherse Kerk (6)

Synagoge (3)

Doopsgezinde Kerk (5)

MINDER PROMINENT

Logegebouw Vrijmetselarij (2)

WOONWIJKEN (11)

Zeer prominent (2)
Als zeer prominent gebouw in de wijken wordt de Vrijheidskerk gewaardeerd vanwege de nog gave architectuur en interieur uit de jaren 1960. De Lukaskerk is een relatief jonge kerk (1994) met een opvallende architectuur zowel buiten als binnen.

Prominent (1)
Ondanks de gedeeltelijke herbestemming door combinatiegebruik geven de wederopbouwarchitectuur en glas-in-loodramen de Pius X een positieve cultuurhistorische waarde.

Minder prominent (5)
De laatste vijf van de acht gebedshuizen zijn minder prominent. Aan roerende en onroerende objecten na 1970 wordt nog weinig cultuurhistorische waarde toegekend. De Oud Katholieke Kerk is weinig herkenbaar en de ensemblewaarde van het samengestelde interieur is beperkt, maar de afzonderlijke stukken zelf zijn gezien hun ouderdom zeer hoog.

Kapellen (3)
De cultuurhistorische waarde van de drie kapellen is onderling vergelijkbaar: positief maar ondergeschikt. De één wat meer of minder vanwege de stedenbouwkundige ligging, de ander architectonisch of het (on)aangetaste interieur, waarbij de Begraafplaatskapel er iets positiever uitkomt. Gemiddeld genomen vallen ze alledrie tussen de prominente en minder prominente gebouwen in.

Kapel Zorgcentrum de Kooimeer (26)

Kapel R.K. Begraafplaats St. Barbara (27)

Kapel Westerhout (28)

(MINDER) PROMINENTE KAPELLEN

ZEER PROMINENT

Vrijheidskerk (8)

Lukaskerk (25)

PROMINENT

Pius X (9)

MINDER PROMINENT

Oud Katholieke Kerk (10)

Kerk v. J.C. v.d. Heiligen der Laatste Dagen (21)

Moskee Sunni Razvi (22)

Apostolisch Genootschap (23)

Kerkcentrum De Blije Mare (24)

DORPEN (21)

Zeer prominent (9)
Drie kerken in de dorpen vallen direct op. De Grote Kerk in De Rijp en de St. Michaëlskerk in Zuidschermer vormen topensembles, met beide een zeer authentiek interieur van een respectievelijk 17-eeuws en interbellum interieur. De Grote Kerk in Schermerhorn is herbestemd, maar heeft nog de nagenoeg intacte 17e-eeuwse inrichting en fabuleuze glas-in-loodvensters behouden.

Zes andere kerken zijn zeer prominente gebouwen vanwege de architectuur, stedenbouw of cultuurhistorie maar zijn gemiddeld prominent qua interieur. De Hervormde Kerk in Stompetoren vertegenwoordigt hierin de 17-eeuwse kerken. Deze heeft een gewijzigd interieur. Het Zwarte Kerkje in Zuid-Schermer vertegenwoordigt vanwege de stolparchitectuur een hoge waarde. Het interieur heeft mooie elementen uit de 17e en 18e eeuw in een redelijk eenvoudige uitvoering.

De interieurs van de St. Laurentius in Oudorp en de St. Bonifatius in De Rijp zijn gemiddeld prominent binnen de 19e-eeuwse neogotische architectuur. Ook de herbestemde kerken De Terp in Oudorp (17e eeuw) en de Hervormde Kerk in Grootschermer (18e eeuw) passen onder deze categorie.

Prominent (5)
De Evangelisch-Lutherse Kerk (De Groene Zwaan) in De Rijp, De Vermaning in Noordeinde en de Hervormde Kerken van Markenbinnen en Oterleek zijn prominente gebouwen. In de Hervormde Kerk in West-Graftdijk zijn waardevolle interieurstukken aanwezig, maar het interieurensemble is deels verdwenen door herinrichtingen. Vergelijkbaar is de Doopsgezinde Kerk in Oost-Graftdijk. Op de andere vlakken van architectuur, stedenbouw en historie scoort dit gebouw echter lager en wordt het totaal als minder van betekenis geacht.

Minder prominent (7)
De Doopsgezinde Kerk in De Rijp, de OLV Geboorte en de Geformeerde Kerk in Schermerhorn zijn minder prominent. Hier ontbreken door herinrichtingen de interieurwaarden volledig. Dit geldt ook voor de herbestemde Hervormde Kerken in Driehuizen en Koedijk en voor de Gereformeerde Kerk in De Rijp.

ZEER PROMINENT

Grote Kerk - De Rijp (11)

St. Michaël - Zuidschermer (20)

Grote Kerk - Schermerhorn (39)

ZEER PROMINENT

St. Bonifatius - De Rijp (13)

St. Laurentius - Oudorp (15)

Hervormde Kerk (De Ark) - Stompetoren (18)

Hervormde Kerk - Grootschermer (33)

De Terp - Oudorp (38)

Zwarte Kerkje - Zuidschermer (40)

PROMINENT

Protestantse Kerk - West-Graftdijk (19)

Evangelisch-Lutherse Kerk - De Rijp (30)

Hervormde Kerk - Markenbinnen (35)

Noordeinder Vermaning - Noordeinde (36)

Hervormde Kerk - Oterleek (37)

MINDER PROMINENT

Doopsgezinde Vermaning - De Rijp (12)

Doopsgezinde Vermaning - Oost-Graftdijk (14)

Onze Lieve Vrouwe Geboorte Kerk - Schermerhorn (16)

MINDER PROMINENT

Gereformeerde Gemeente - Schermerhorn (17)

Gereformeerde Gemeente - De Rijp (31)

Hervormde Kerk - Driehuizen (32)

Hervormde Kerk - Koedijk (34)

Perspectief

hoofdstuk 6

toekomstverwachting voor het kerkenlandschap

Hoe zien de 40 kerken hun toekomst? Welke mogelijkheden zijn er voorhanden om de toekomst in te vullen of bij te sturen? Welke kennis ontbreekt er nog?
Vanuit verschillende invalshoeken volgt hier een schets van de huidige situatie en van de komende 15 jaar. Er is eerst gekeken vanuit het oogpunt van het gebruik en de gebruikers van de kerken. En daarna met de blik op het gebouw en zijn ligging.

gebruikers en functies

Gebruikers en functies

Leden en bezoekers
Uit de gesprekken met de kerkeigenaren blijkt dat bij de meeste kerken het aantal (actieve) leden krimpt en de gemiddelde leeftijd stijgt.

De meeste religieus gebruikte kerken uit de werkcollectie worden op reguliere diensten bezocht door een kleine groep van maximaal 50 gelovigen. Hoewel dit een kleine groep lijkt, is dit vaak toch meer dan de helft van het aantal kerkleden. Met name bij de kleinere kerken. Een enkele kerk heeft nog een groot aantal kerkdienst-bezoekers, waar tevens kinderen deel van uit maken. Dit zien we ook terug bij een aantal Evangelische- en Pinksterkerken, maar die vallen buiten de werkcollectie van herkenbare kerkgebouwen. In Alkmaar zijn drie moskeeën, waarvan er één, een Surinaamse moskee, in de werkcollectie zit. De verwachting is dat het ledenaantal van deze moskee uit 2008 stabiel is. De Synagoge heeft 200-300 leden uit heel Noord-Holland waarvan gemiddeld 10% naar de eredienst komt.

Overigens heeft ruim eenderde van de religieus gebruikte kerken aangegeven meer dan 250 gemeenteleden te hebben. Sommige kerken hebben een heel lokale functie, anderen meer regionaal voor gelovigen uit een veel groter gebied.

Sommige gemeenschappen hebben inmiddels een gebouw verkocht. Hierdoor verbetert de financiële positie van de gemeenschappen. Andere kerken zijn gaan samenwerken en delen voorgangers, bestuursleden, administratieve ondersteuning en vrijwilligers. Een enkele kerk experimenteert met proefleden, gastleden of projectmatige vrijwilligers.

Nevenfuncties
Een aantal kerken dat nu in religieus gebruik is, zoekt nevenfuncties om op die manier het gebouw beter te benutten, de verbinding te zoeken met de omgeving en om extra opbrengsten te realiseren. We maken op uit de gesprekken, enquête en websites dat de meeste kerken nevenactiviteiten richten op verhuur. Vaak zijn dit culturele activiteiten, lezingen of concerten die in het verlengde liggen van de religieuze functie. Een klein deel heeft een functie als inloop of ontmoeting. Het vermoeden is dat de meeste nevenactivteiten door een iets breder publiek dan de eigen gemeenschap worden bezocht en van een bescheiden omvang zijn.
Interne gesprekken met gebiedsconsulenten bij de gemeente Alkmaar zien een wisselend beeld van intensiteit.

Vrijwilligers
De enquête onder de kerkeigenaren bevestigt het beeld dat er rondom kerken veel vrijwilligerswerk wordt verricht, maar uit de gesprekken blijkt de zorg dat dit aantal bij de meeste kerken niet voldoende is om alle activiteiten (in de toekomst) vol te houden.

Conclusie
Alles bij elkaar opgeteld zien we dat het ledenaantal bij de meeste kerken krimpt en dat de gemiddelde leeftijd stijgt. Op dit moment ligt het gemiddelde op 250 leden per kerk en 50 bezoekers per kerkdienst. Verder zien we dat kerkeigenaren samen met de vrijwilligers grote inzet vertonen, maar dat de intensiteit van nevenactiviteiten in de meeste gevallen achter blijft. De inschatting is dat een groot deel van de kerkeigenaren het op de huidige manier niet vol houden om de religieuze en vaak ook maatschappelijke invulling te behouden.

Omslagpunt binnen 15 jaar

Kerken sluiten
Via de vragenlijst hebben 8 van de 27 kerken in religieuze functie aangegeven somber te zijn over hun bestaan over 15 jaar. Dit betekent dat 30% van de 27 kerken uit de werkcollectie verwacht te moeten sluiten binnen die termijn. Dat is gelijk aan het minimale percentage kerksluiting die men landelijk verwacht. Volgens schattingen van het Interkerkelijke Contact in Overheidszaken - Kerkgebouwen (CIO-K) en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zal dit waarschijnlijk oplopen tussen de 50 tot 80%. Van de 27 kerken zouden dit er in de gemeente Alkmaar minimaal 8 (30%), waarschijnlijk 13-14 (50%) of zelfs 22 (80%) kunnen zijn. Over de toekomst is men in de enquête overigens positiever dan in de gesprekken.

Kerken in religieus gebruik
Met het huidige inzicht is de verwachting dat over 15 jaar eveneens 7-9 kerken van de werkcollectie in zuiver religieus gebruik zullen zijn. Hierbij is de urgentie in de dorpen het grootst, daarna in de binnenstad en het kleinst in de woonwijken.

Nog eens 8 kerken zullen naast hun religieuze functie, vooral kunnen voortbestaan met een (grote) component van nevengebruik of combinatiegebruik.

Conclusie
Met de toekomstverwachting van nog maar 16 kerken in religieus gebruik is over 15 jaar van de gehele werkcollectie (40) meer dan 60% herbestemd ten opzichte van de 25% nu.

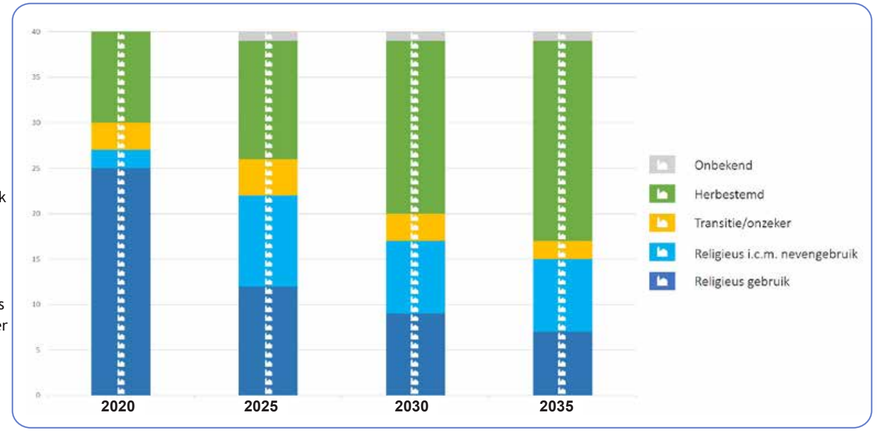

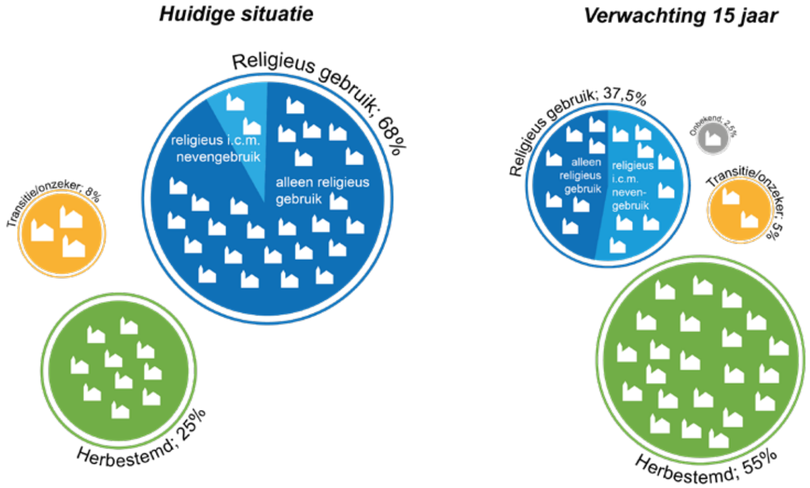

Urgentie

Of een kerk bedreigd wordt in het voortbestaan, hangt grotendeels af van de toekomstverwachting van de gebruiker. Dit geldt zowel voor een bestendige toekomst in het huidige gebruik, als voor ombuiging naar een combinatie- of nevengebruik. Bij niet alle kerken is hier een duidelijk inzicht over. Sommige kerken hebben zich hier al in de gesprekken over uitgesproken. Hoe urgent het is om actie te ondernemen hangt eveneens samen met de cultuurhistorische en maatschappelijke waarde. Hoe hoger deze waarden, hoe hoger het algemeen belang om het kerkgebouw te willen behouden en hoe hoger de urgentie om langdurige leegstand tegen te gaan.

Het heeft op diverse vlakken meerwaarde om naast het oppakken van individuele gevallen, een gemeenschappelijke aanpak te formuleren.

beleidskader en ligging

Coalitieakkoord

Nu al biedt de gemeente indirect in het coalitieakkoord ‘Alkmaar aan Zet 2018-2022’ en de omgevingsvisie aanknopingspunten voor de kerkenvisie. Binnen de drie ambities van de omgevingsvisie (Kanaalzone Alkmaar, Compacte stad Alkmaar en Toekomstbestendig en innovatief landelijk gebied) en het coalitieakkoord zijn er meerdere thema’s die raakvlakken kunnen hebben met de kerklocaties:

1 Ligging aan het water (Kanaalzone, grachten of poldervaarten)
2 Vitaliteit dorpskernen
3 Parken & Themapleinen
4 Agrarische Innovatie
5 Toerisme
6 Cultuur
7 Duurzaamheid & Energie

Duurzaamheid & Energie is een belangrijk thema uit het coalitieakkoord. In de kerkenvisie is er veel aandacht voor en is er apart onderzoek naar gedaan. Lees hierover meer bij Verduurzaming verderop.

In het coalitieakkoord maakt de gemeente Alkmaar zich sterk voor het behoud van monumentale kerkgebouwen. Uit het onderzoek blijkt dat meerdere gemeenschappen hun gebouw op termijn willen gaan afstoten. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is dan ook de voorkeur dat de religieuze functie behouden blijft in de monumentale gebouwen. Want het (blijven) gebruiken van een monument waarvoor het is bedoeld, is de beste manier om het in stand te houden.

Voor alle 40 kerken is geïnventariseerd welke thema’s betrekking hebben op de kerklocatie. Des te meer aanknopingspunten, des te groter de potentie voor de kerk om gebruik te maken van bestaande gemeentelijke beleidskaders. Per deelgebied vielen de volgende thema's en kerken op:

Binnenstad
De binnenstad maakt alle 8 kerken aantrekkelijk voor toerisme en cultuur. Kerken met een plein zoals de St. Laurentius en de Kapelkerk hebben extra potentie als het plein gethematiseerd wordt in relatie met het kerkgebouw en de functie, al dan niet religieus, maatschappelijk of herbestemd. De Doopsgezinde Kerk springt eruit vanwege zijn ligging aan de Kanaalzone en ambities die de gemeente daar heeft.

Woonwijken
In de wijken liggen de potenties van kerken om gebruik te maken van de bestaande gemeentelijke beleidskaders dichtbij elkaar. Vanwege de opzet van de wijken hebben veel kerken een plein, deze kan gethematiseerd worden met de (kerk)functie. Toerisme speelt hier nauwelijks een rol, maar zou met de culturele en architectonische aspecten van de Oud Katholieke Kerk, Moskee Sunni Razvi, Vrijheidskerk, Apostolische Genootschap en Lukaskerk een rol kunnen spelen. De Lukaskerk ligt bovendien aan het kanaal. Hoewel buiten de ambitiezone heeft de kerklocatie potentie als verblijfsgebied.

Dorpen
In de dorpen spelen 15 van de 21 kerken een grote rol bij de vitaliteit van de dorpskernen. Op kerken in het landelijke gebied kan tevens ingehaakt worden op agrarische vernieuwingen. Soms kan de vitaliteit versterkt worden met toerisme (fietsen, varen, wandelen), soms met cultuur vanwege het gebouw of ligging in de droogmakerijen. Met een kerkplein of parkachtige ligging heeft het nog meer aanknopingspunten. De Noordeinder Vermaning heeft de meeste raakvlakken met alle thema’s. Daarop volgen de Hervormde Kerk in Stompetoren, de Hervormde Kerk Markenbinnen, de Hervormde Kerk in De Rijp en de OLV Geboorte Schermerhorn.

Daarna volgt een grote groep kerken die op 2 of 3 thema’s een raakvlak hebben. Een enkele kerk heeft op deze thema’s binnen het beleidskader geen aanknopingspunten en zal het lastiger hebben om zowel in religieuze als in herbestemde functie hier profijt van te hebben.

Bestemmingsplan

De omgevingsvisie en het bestemmingsplan hebben invloed op specifiek het perceel en de gebouwen. Kerken met een bredere bestemming dan Maatschappelijk hebben meer mogelijkheden voor neven- of herbestemming. Slechts 4 van de 40 kerken zijn breder bestemd als Gemengd, Horeca of Cultureel & Ontspanning. Een beleidsinstrument waarover gemeente en kerkeigenaar in overleg kunnen gaan.
Een dubbelbestemming zoals Archeologie of Waterkering, waar 30 en respectievelijk 7 van de 40 percelen mee te maken heeft, kan belemmerend werken bij een herbestemming. Daarom is vooroverleg zinnig, over hoe hier rekening mee te houden en op welke ingrepen het van toepassing is.
De mogelijkheid tot aanbouwen biedt juist extra perspectief. Veel kerken (15) hebben al een pastorie, ontmoetingsruimte of secretariaat. Uit de inventarisatie blijkt dat bij 26 kerken ruimer gebouwd mag worden dan de huidige contouren van het gebouw. In die zin biedt het bestemmingsplan letterlijk al wat ruimte.

Bereikbaarheid

Ook de bereikbaarheid met auto, openbaar vervoer, overdag en in de avonduren, en met name parkeergelegenheid is een terugkerend thema voor zowel kerkeigenaren als de vergunningverlener. De bekende piek op zondagochtend blijkt in de meeste gevallen redelijk goed te ondervangen, maar in en direct om de binnenstad is dit een probleem. Ook omdat een herbestemming in veel gevallen een hogere parkeerdruk op de omgeving geeft.

Verduurzaming

In het voorjaar van 2020 hebben 16 kerken zich opgegeven voor een energiescan om de verduurzamingskansen in kaart te brengen. Binnen het brede palet aan gebouwtypen zijn de uitkomsten verschillend. Sommige kerken hebben al stappen ondernomen, anderen staan nog aan het begin. De kansen zijn per kerk thematisch inzichtelijk gemaakt en de resultaten zijn opgenomen in de kerkenpaspoorten. Het algemene beeld is dat er voor alle kerken verduurzaming mogelijk is. Een paar uitkomsten zetten we op een rij.

Quickwins en lange termijn ingrepen
Op basis van de energiescans zijn de kansen per kerk uitgedrukt in drie focuspunten: quickwins, isolatie & ventilatie en installatie. Afhankelijk van de huidige staat, het gebruik en de financiële middelen hebben de kerken één focuspunt meegekregen. In de praktijk kan op alledrie de vlakken gehandeld worden.
De kleinere kerken die hoofdzakelijk een religieuze functie bekleden en een bezetting van minder dan 20% hebben, zijn veelal het meest geholpen bij het uitvoeren van zo geheten quickwins, ofwel eenvoudige en relatief goedkope ingrepen (38%). De kerken die een frequenter gebruik hebben of potentie vertonen voor een intensievere bezetting zijn eerder geholpen met het uitvoeren van grotere ingrepen voor de langere termijn, zoals isolatie en ventilatiemaatregelen (44%). Vervolgens is een klein deel van de kerken al ver genoeg om stappen te zetten in de verduurzaming van de installaties (18%). Dit laatste is bijvoorbeeld het geval bij de Grote of Sint-Laurenskerk Alkmaar, die vanwege haar publieke functie continu operationeel moet zijn. Kansen voor het verduurzamen van de installaties liggen er ook voor de Vrijheidskerk, die met haar maatschappelijke functie te vergelijken is met een dorpshuis.

Isolatie
Wat betreft de verduurzamingspotentie kunnen de meeste kerken een flinke stap maken in het verbeteren van de isolatiewaarde van de gebouwschil. Dit gaat altijd samen met het aanpassen van de ventilatie, omdat de gebouwschil luchtdichter wordt bij na-isoleren en kierdichting.
De ventilatiemaatregelen zorgen meestal niet voor energiebesparing, maar zijn essentieel voor het behoud van het pand (bijv. het voorkomen van vochtophoping) en het gebruikerscomfort bij het na-isoleren. Op het gebied van verwarmingsinstallaties is er bij veel kerken potentie om het afgiftesysteem te verbeteren en in gebruikte en verwarmde ruimtes over te stappen op lage temperatuurverwarming (LTV). Om deze overstap te maken zijn wel de nodige isolatiemaatregelen vereist. Veelal is het interessant om LTV te combineren met bijverwarming, waarbij de basistemperatuur in de kerkruimte laag blijft en alleen bij bijeenkomsten wordt verwarmd, bijvoorbeeld met elektrische infraroodverwarming. Let op, verandering in de gebouwschil en het stookgedrag hebben een effect op de benodigde condities voor een aanwezig orgel (mogelijk positief). Dit vergt pandspecifiek onderzoek, zie ook de publicatie van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed ‘Kerkorgels en binnenklimaat’.

Zon
Nagenoeg alle kerken hebben geschikte daken waarop zo’n 142.000 kWh aan elektriciteit zou kunnen worden opgewekt met zonnepanelen. In verband met de regelgeving op monumenten, is het de inschatting dat 32% van de kerken over dakvlakken beschikt waar zonnepanelen toegestaan worden. Dit staat gelijk aan 133.000 kWh. Het betreft bij deze kerken niet-monumentale dakvlakken, of monumentale dakvlakken die niet zichtbaar zijn vanuit de openbare ruimte.

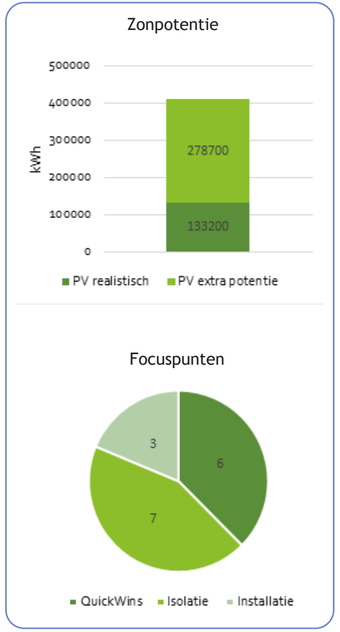

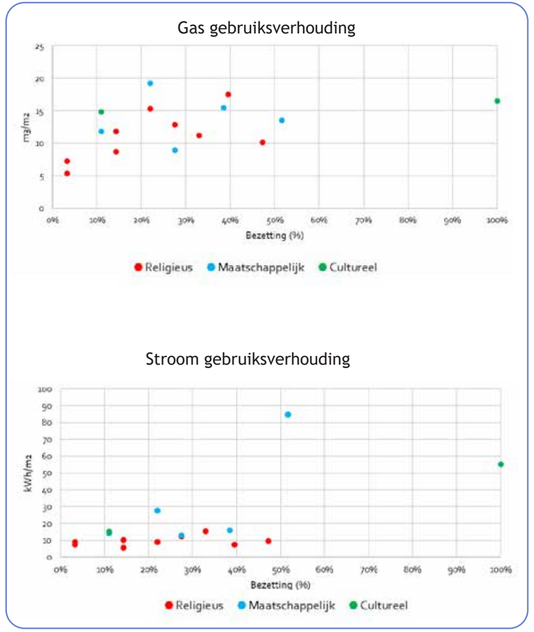

hoofdstuk 7

zwakten en bedreigingen, sterkten en kansen

De resultaten uit de vorige hoofdstukken zijn omgezet in een overzicht van de zwakke en sterke punten. Hierin zijn ook landelijke demografische ontwikkelingen meegenomen, zoals vergrijzing. De bedreigingen en kansen worden benoemd om naast de cijfers en feiten inzichtelijk te maken welke factoren er spelen bij diverse vraagstukken en bij betrokken partijen. Ook hier komen de verschillen tussen binnenstad, wijken en dorpen naar voren. Wat in het ene gebied een sterkte is, kan voor het andere een zwakte zijn. Inzicht in de zwakke en sterke punten helpt bij het rekening houden met het speelveld bij het vormen van een werkwijze bij vrijkomende kerken.

De punten zijn van toepassing op het aanstaande omslagpunt en de toekomstverwachting. Ze zijn gesorteerd naar gebruikers en het gebouw. Ter vergelijking is onder de thema's een verwijzing opgenomen naar de concluderende bevindingen in hoofdstuk 8. (→)

Bedreiging
Onvoldoende voorbereiding kan leiden tot langdurige leegstand, met mogelijk verval, onnodige kosten of ongewenste sloop als gevolg.

Zwakte
Voorbereiding van herbestemming neemt tijd. Eigenaren zijn zich hier soms minder van bewust.

Bedreiging
De tijd voor een volledig en afgewogen onderzoek kan onvoldoende zijn, waardoor kansen blijven liggen. Ook kunnen partijen dan niet op elkaar inspelen.

Zwakte
Herbestemming kan onverwacht komen voor externe partijen.

Zwakte
Algemeen beeld is een hoge leeftijd onder aflopend aantal leden.

Zwakte
Corona is bedreigend voor juist deze doelgroep.

Bedreiging
Deelname aan diensten en samenkomsten kunnen steeds meer afnemen. Daling van aantal deelnemers kan effect hebben op aantal diensten en de betrokkenheid van leden.

Gebruikers
Zwakten & Bedreigingen

Bevinding 1 Omslagpunt binnen 15 jaar.

Zwakte
De aangeleverde gegevens over aantallen en samenstelling van de leden komen niet altijd overeen met de toekomstverwachting van de kerken.

Zwakte
Alkmaar lijkt onvoldoende aantrekkingskracht op jongeren te hebben. Tendens onder de jongvolwassenen is dat zij elders studeren en/of werken en zich ook later buiten Alkmaar vestigen.

Bedreiging
Ontwikkelingen in het ledenbestand gaan sneller dan gedacht. De corona pandemie kan dit mogelijk versnellen.

Zwakte
Er is bij kerken verschil in aanpak en mate van inzet gericht op toekomst. Sommige kerkbesturen lukt het niet om zelfstandig hun gebouw op een eigentijdse manier in te zetten of aanvullende inkomstenbronnen met bijbestemmingen te vinden. Kerken geven aan graag hun ruimtes te willen verhuren, ook aan andere kerkgenootschappen, maar staan zelf niet te trappelen om te verhuizen of een andere kerkruimte te huren. Daarnaast bestaat voor sommige kerken weinig tot geen ambitie tot verandering, terwijl andere kerken juist veel behoefte hebben aan kennis over de mogelijkheden voor de toekomst.

Bedreiging
Verschil in houding en animo bij de gebruikers kunnen nadelig uitpakken voor de samenwerking en een brede kijk op het kerkenbestand.

Zwakte
Door de ontkerkelijking drukt het onderhouden van een (monumentaal) kerkgebouw en bestuurstaken soms zwaar op de schouders. Ook het vinden van genoeg vrijwilligers voor andere vrijwillige taken is lastig en/of lukt onvoldoende.

Zwakte
Gebrek aan kennis en professie bij vrijwilligers op gebied van bestuur en beheer.

Bedreiging
Bij een tekort aan vrijwilligers kan de huidige functie van het gebouw in gevaar komen. Ook dreigt overbelasting van vrijwilligers, onvrede en onderlinge wrevel.

Gebruikers
Zwakten & Bedreigingen

Bevinding 2 Kennisdelen en samenwerken.

omslagpunt en toekomstverwachting betreffende gebruikers

Sterkte
Er zijn kerken met een regionale functie in de kop van Noord-Holland. Soms groeit hier het ledental door sluiting elders. De leden van verder weg zijn zeer betrokken.

Kans
Digitale mogelijkheden kunnen de leden van verder weg tegemoetkomen in overbrugging van de fysieke afstand.

Gebruikers
Sterkten & Kansen

Bevinding 1 Omslagpunt binnen 15 jaar.

Sterkte
De vrijwilligers zijn zeer betrokken, in zowel kerkbesturen als voor de uitvoering van andere taken. Zij spelen een cruciale rol in het in stand houden van een kerk en zorgen dat het gebouw in gebruik blijft.

Sterkte
Er zijn kerken met een vitale en jonge gemeenschap.

Sterkte
Sommige kerken hebben financiële zekerheid voor de lange termijn.

Kans
Grote betrokkenheid en een vitale gemeenschap geven zekerheid voor de toekomst van het huidig gebruik van de betreffende kerken. De werkwijze kan een voorbeeld zijn voor andere kerken. Ook liggen hier kansen voor samenwerking tussen kerken.

Gebruikers
Sterkten & Kansen

Bevinding 2 Kennisdelen en samenwerken.

Sterkte
In gesprekken bij de startbijeenkomst hebben besturen en vrijwilligers kennisgemaakt en elkaar inkijk gegeven in hun aanpak en opzet. Hier zaten vernieuwende en doordachte plannen achter.

Sterkte
In het Alkmaarse kerkenlandschap zijn veel kerkgemeenschappen actief, die niet in een herkenbaar kerkgebouw samenkomen.

Kans
Kerken kunnen veel van elkaar opsteken en samenwerken. Ook heeft de gemeente een waardevol netwerk met overheids- en kennispartijen te betrekken.

Gebruikers
Sterkten & Kansen

Bevinding 2 Kennisdelen en samenwerken.

Bevinding 4 Gedeeld gebruik kerkgebouwen.

Sterkte
Ook niet-kerkelijken zijn gehecht aan kerkgebouwen en bijbehorend interieur. Omwonende burgers worden soms overvallen doordat leegkomende kerkgebouwen opeens te koop worden aangeboden.

Kans
Burgerparticipatie kan zorgen voor een breed gedragen kerkenvisie.

Gebruikers
Sterkten & Kansen

Bevinding 5 Regels en wensen.

omslagpunt en toekomstverwachting betreffende gebouw, functie en ligging

Zwakte
Meerdere kerken zullen vrijkomen, met name in de dorpen. Maar juist in de dorpen hebben al veel kerken inmiddels een functie gekregen die in de lokale behoefte voorziet.

Zwakte
Een klein aantal kerkgenootschappen heeft twee panden in bezit, waarvan 1 een monument. In de toekomst verwachten zij tussen de twee panden te moeten kiezen.

Bedreiging
In de voormalige gemeenten Schermer en Graft-De Rijp zijn veel cultureel/maatschappelijk herbestemde kerken. Voor de huidige religieuze kerken biedt dit minder mogelijkheden voor vergelijkbare nevenfuncties, die in dit gebied voor de hand lijken te liggen.

Bedreiging
Uit financiële overwegingen ligt het voor de hand dat een kerkbestuur kiest voor behoud van het niet-monumentale gebouw. Het monumentale pand zal dan verkocht worden, waarbij de kans toeneemt dat het pand niet intact blijft.

Bevinding 1 Omslagpunt binnen 15 jaar.

Zwakte
Gebrek aan kennis en professie bij vrijwilligers van (bouw)technische zaken.

Bedreiging
Door gebrek aan (technische) kennis blijven (duurzaamheids)mogelijkheden onbenut.

Bevinding 2 Kennisdelen en samenwerken.

Zwakte
De financiële factor speelt mee bij overkoepelende organisaties met meerdere gebouwen in eigendom.

Zwakte
Bij burgerlijke overheden ontbreekt specifiek beleid bij vrijkomende kerken.

Bedreiging
Overheden worden in laat stadium geconfronteerd met verkoop of herbestemming, waardoor afstemming van de gebruiksmogelijkheden in het geding kan komen.

Bevinding 5 Regels en wensen.

Bevinding 6 Afwegings-kader.

Zwakte
Monumentele waarden brengen beperkingen met zich mee voor voortzetting religieus gebruik en herbestemming.

Bedreiging
Het aantal mogelijkheden voor herbestemming van monumenten is beperkt. Dit vraagt om een inventieve benadering.

Bevinding 5 Regels en wensen.

Zwakte
In de binnenstad is de leegloop van winkelpanden.

Bedreiging
Bij leegkomende kerken in de binnenstad groeit het aanbod voor gebruiksruimte in een klein gebied.

Zwakte
Voor kerken in kleine krimpdorpen met weinig voorzieningen en activiteiten, zijn minder mogelijkheden voor een vitaal bestaan op religieus of andere gebied.

Bedreiging
In de dorpen kan een kerkgebouw in de toekomst leeg komen te staan.

Bevinding 7 Verschillende gebieden.

Sterkte
De bouwkundige staat van de kerkgebouwen is goed. Dit geeft ook aan dat, hoewel de exploitatie lastig kan zijn, de kosten voor onderhoud tot nu toe op te brengen zijn.

Sterkte
Uit de energiescans komt naar voren dat er op diverse aspecten potenties liggen om te verduurzamen.

Kans
Een goede onderhoudsstaat en een duurzaam gebouw vergroten de toekomstkansen voor het gebouw. Dit geeft niet alleen een comfortabeler gebouw, maar zal ook gunstig zijn voor de exploitatie.

Gebouw
Sterkten & Kansen

Bevinding 1 Omslagpunt binnen 15 jaar.

Sterkte
Huidige bestemmingsplannen bieden momenteel al ruimte aan de kerkeigenaren.

Kans
Bestemmingsplannen bieden op de korte termijn mogelijkheden voor ruimer gebruik van kerkgebouwen.

Sterkte
Onverwachte cultuurhistorische waarde. De Remonstrantse kerk is opgenomen in de 100 Kerkinterieurs in Nederland. De Lukaskerk is meegenomen in de inventarisatie van de RCE voor post 1965 monumenten.

Kans
De cultuurhistorische waarden zijn uit zichzelf een kans van voor het behoud ervan.

Gebouw
Sterkten & Kansen

Bevinding 5 Regels en wensen.

Sterkte
De gemeentelijke omgevingsvisie en het coalitieakkoord bieden aanknopingspunten die de betekenis van de kerk in zijn omgeving kan vergroten.

Kans
Voor de kerken liggen mogelijkheden om in te springen op de gemeentelijke beleidsdoelen.

Gebouw
Sterkten & Kansen

Bevinding 5 Regels en wensen.

Bevinding 6 Afwegingskaders.

Sterkte
Alkmaar is een monumentrijke gemeente. Dit draagt bij aan een aantrekkelijke woonomgeving en heeft een positief economisch effect, door toerisme en de komst van nieuwe bedrijven.

Kans
De aantrekkingskracht van een monumentale omgeving biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van het gebouw.

Gebouw
Sterkten & Kansen

Bevinding 6 Afwegingskaders.

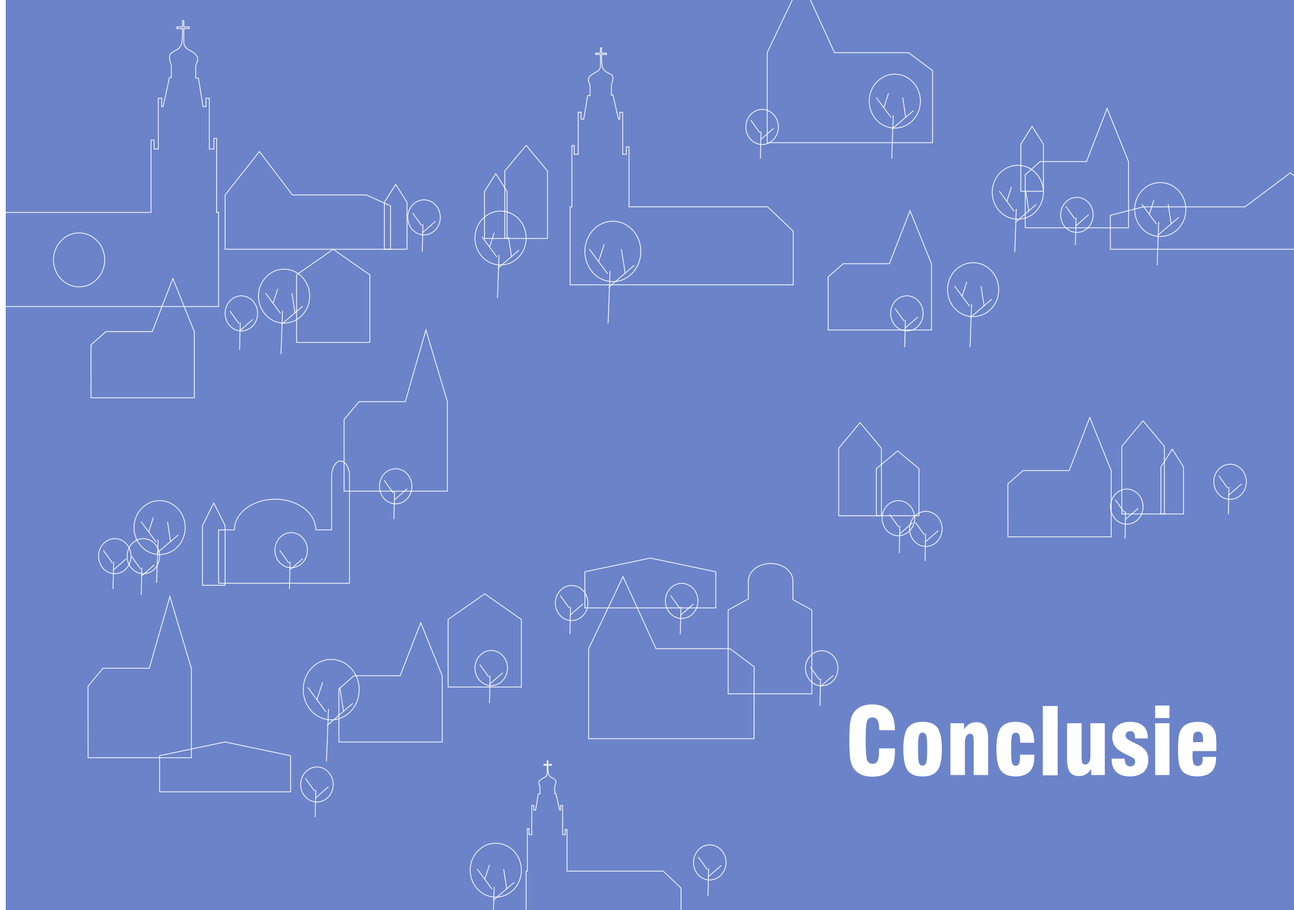

Conclusie

hoofdstuk 8

bevindingen en aanbevelingen

Om een duurzaam toekomst-perspectief te ontwikkelen is het van belang om daar nu al op te anticiperen. Dit vraagt een grote betrokkenheid en actieve inzet van betrokken partijen. Het is zaak dat alle partijen samen de schouders eronder zetten om een levensvatbaar plan te maken voor de komende 15 jaar.

De tussenstand van dit onderzoek geeft een goed beeld van huidige situatie en van de opgave voor de kerken in de gemeente Alkmaar. De 40 kerken uit de werkcollectie vormen hierbij het middelpunt. Het onderzoek levert de volgende bevindingen en aanbevelingen op voor de toekomst van het Alkmaarse religieus erfgoed.

1 Omslagpunt in 15 jaar

De toekomstverwachting van de religieuze aanwezigheid in de gemeente Alkmaar voorspelt over 15 jaar een compleet ander beeld. Van de 27 kerken in religieuze functie hebben er 8 via de gesprekken aangegeven somber te zijn over hun voortbestaan. De landelijke trend is dat minimaal 50% (13-14 kerken) 80% (22 kerken) zal sluiten, maar uit de enquête blijkt dit beeld in Alkmaar positiever namelijk dat 30% (8-9) sluit. De grootste veranderingen zijn te verwachten in de dorpen, daarna in de binnenstad en tenslotte in de woonwijken.

Aanbeveling: Eenduidigheid in toekomstverwachting
Zorg voor eenduidigheid van gegevens voor een zuiver beeld van de huidige situatie en de toekomstverwachting.

Aanbeveling: Overkoepelend marktonderzoek
Overkoepelend marktonderzoek kan een voorzet zijn voor toekomstig gebruik voor het gehele kerkenlandschap. Een overkoepelende aanpak heeft voordelen boven individueel onderzoek. Het biedt financieel voordeel (clusteren van subsidie) en door het totaaloverzicht is betere afstemming op meerdere terreinen mogelijk.

Aanbeveling: Onderzoek op objectniveau naar nevenbestemming, combinatiegebruik en herbestemming
De ideale situatie is om met de uitkomst van een overkoepelend marktonderzoek in de hand, maatwerk in te zetten op nevengebruik, combinatiegebruik en herbestemming. Vooruitlopend op zo'n marktonderzoek kunnen kerkeigenaren gebruik maken van subsidieregelingen voor onderzoek naar nevenfuncties en nieuwe functies.

2 Kennisdelen en samenwerken

Kerkeigenaren geven aan behoefte te hebben aan samenwerking en kennisdeling, zowel onderling als met de gemeente, overkoepelende kerkelijke organisaties en eventueel experts of andere partijen.
Er zijn specifieke vragen over subsidiemogelijkheden, duurzaamheid, vrijwilligersinzet, beheersvormen en samenwerkingsverbanden.

Aanbeveling: Kennisdeling voor en door kerken
Het mogelijk maken van kennismaken, kennis opdoen en kennis delen over deze thema's kan voorzien in deze behoefte en is efficiënt.

Aanbeveling: Samenwerkingsverband
Samenwerking al dan niet in een organisatieverband kan betekenisvolle voordelen bieden op bovenstaande thema's.

3 Contacten

Kerken hebben aangegeven behoefte te hebben aan een vraagbaak. Aan de andere kant is het kerkenvraagstuk nog minder bekend bij relevante gemeentelijke vakgebieden.

Aanbeveling: Centraal aanspreekpunt
Tijdens de aanloop naar een kerkenvisie is het Team Kerkenvisie aanspreekpunt. Om dit rechtstreekse contact tussen kerkeigenaren en de gemeente ook na het vaststellen van de kerkenvisie voort te zetten, wordt een vast aanspreekpunt aanbevolen. Zowel binnen de kerkelijke als burgerlijke overheden. Dit aanspreek-punt is niet alleen makkelijk bereik-baar, maar kan ook actualiteiten monitoren, partijen samenbrengen en bekendheid geven aan het doel van de kerkenvisie.

4 Gedeeld gebruik kerkgebouwen

De krimpende kerken met een herkenbaar gebedshuis in religieus gebruik, hebben aangegeven om hun kerkgebouw te willen delen met andere kerkgenootschappen. Op deze manier kan de positie worden versterkt: meer financiële middelen, gedeelde inzet van vrijwilligers, bundeling van (betaalde) bestuursfuncties en effectiever gebruik van de kerkruimte en bijgebouwen.

Aanbeveling: Matchmaking
Met een overzicht van 'vraag en aanbod' binnen het kerkenlandschap kan maatwerk worden toegepast op knelpunten. Denk aan gezamenlijk gebruik, nevengebruik.

5 Regels en wensen

Kerkgenootschappen en overheden zijn gebonden aan regels, maar hebben ook hun wensen. Er zijn bijvoorbeeld diverse ruimtelijke instrumenten in het bestemmingsplan aanwezig die de kerkeigenaren kunnen benutten. Vanuit de gemeente kunnen diverse thema's uit de omgevingsvisie worden ingezet.
Daarnaast hebben (erfgoed)instanties, burgers en marktpartijen hun wensen.

Aanbeveling: Afstemmen
Het is zaak dat kerken en overheden hun ambities intern afstemmen en met elkaar afstemmen.
Door gezamenlijk optrekken wordt de kans vergroot dat aan de wederzijdse wensen tegemoet kan worden gekomen.

Aanbeveling: Breed participeren
De kerkenvisie raakt vele lagen van de maatschappij. Daarom leent het zich bij uitstek voor brede participatie.

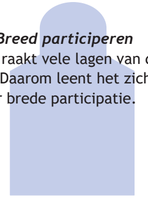

Aanbeveling: Standpunt bij vrijkomende kerken
Als alle partijen een standpunt vormen bij vrijkomende kerken dan is dit voor iedereen transparant en kan open het gesprek worden aangegaan. Daarmee worden individuele en gezamenlijke doelen beter bereikt.

6 Afwegingskaders

Elke partij heeft zijn eigen afwegingskaders om de toekomst mee in te gaan. De gemeenschappelijke afwegingskaders die betrekking hebben op het gebouw, zowel in de huidige situatie als bij eventuele herbestemming, zijn in elk geval:

- Maatschappelijke waarde
- Ruimtelijke impact
- Cultuurhistorische waarde

In dit rapport zijn de cultuurhistorische kernwaarden benoemd en onderling vergeleken. Ook de stedenbouwkundige waarden ofwel de ruimtelijke impact voor de omgeving zijn hierin meegenomen. Van de beschermde monumenten zijn accenten aangegeven in prominentie (zeer prominent, prominent en minder prominente gebouwen). Voor de maatschappelijke waarden is dit nog niet in kaart gebracht.

Aanbeveling: Inventariseren maatschappelijke waarde en potentie
Het is zinvol om de huidige maatschappelijke waarden inzichtelijk te maken en ook de waarde van potentieel toekomstig gebruik. Dit geeft duidelijkheid voor alle partijen en is een cruciale onderlegger voor een kerkenvisie.

Aanbeveling: Inventariseren ruimtelijke impact nieuw gebruik
Breng tevens in beeld wat de ruimtelijke impact is bij toekomstige functiewijziging. Dit hangt samen met het overkoepelend marktonderzoek.

Aanbeveling: Bescherming actualiseren
De cultuurhistorische accenten die zijn aangebracht is aanleiding om de collectie van beschermde kerkgebouwen opnieuw te beoordelen.

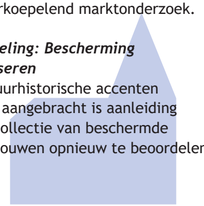

7 Verschillende gebieden en gebouwen

Binnenstad, woonwijken en dorpen zijn verschillende gebieden en vragen om een eigen aanpak. De gemeentelijke omgevingsvisie speelt hier al op in. Daarnaast is binnen de werkcollectie van 40 kerken een gemêleerde samenstelling van type geloofsgebouwen:
30 kerken, 4 vermaningen, 1 synagoge, 1 moskee, 1 vrijmetselaarsloge en 3 kapellen.

Aanbeveling: Maatwerk
Om tot het beste resultaat te komen voor het individuele geval en het kerkenlandschap als geheel is maatwerk nodig. Zowel in de aanpak van de vraagstelling per deelgebied als maatwerk afgemeten op het gebouwtype.

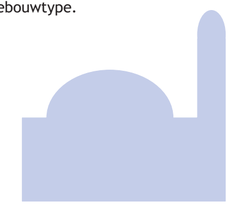

8 Urgentie

Het beeld van het kerkenlandschap is over 15 jaar volledig omgeslagen. Vooral in de dorpen is de urgentie hoog. Maar ook elders zijn veranderingen al snel op komst. Sommige kerken staan binnen 1 à 2 jaar voor het breekpunt. Om te voorkomen dat er acute keuzes moeten worden gemaakt en er gemiste kansen dreigen, is het nodig om hier gezamenlijk op te zijn voorbereid. Afspraken hierover passen goed in een kerkenvisie, maar vooruitlopend daarop kan de voorbereiding al starten door de urgentie inzichtelijk te maken.

Aanbeveling: Urgentietijdlijn
Breng de urgentie in kaart op een tijdlijn voor de komende 15-20 jaar. Hiervoor is op korte termijn overeenstemming nodig over de zwaarte van de weging van meespelende factoren, zoals het belang van de kerk voor de omwonenden, mogelijkheden voor nevengebruik, toerisme en de monumentale waarde.

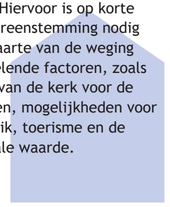

Aanbeveling: Regierol gemeente
Vooruitlopend op de uitkomst van een kerkenvisie is het zaak om bij een urgent geval direct te kunnen handelen. Bij voorkeur vanuit een overzichtspositie. Aanbeveling is om de regierol voor deze gevallen te leggen bij de gemeente. Gemeente heeft namelijk op dit moment het best voorhanden zijnde beeld van de huidige situatie in het kerkenlandschap. Of deze taak in een kerkenvisie wordt opgenomen en door wie deze dan wordt uitgevoerd staat nog open.

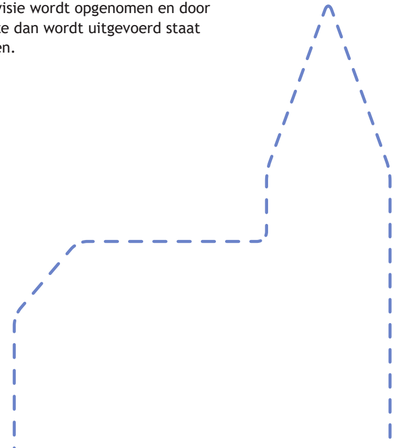

Aanvullingen

geloof in Alkmaar

In 1572 werd Alkmaar gereformeerd toen de stad zich aansloot bij Willem van Oranje. De Sint Laurenskerk en de Kapelkerk gingen over in gereformeerde handen. Het katholieke geloof mocht officieel niet meer bestaan maar werd wel gedoogd. De Laurens of Grote Kerk was tijdens de beeldenstorm beschadigd maar diverse interieuronderdelen zoals de gebrandschilderde vensters hielden stand. Hoewel de gereformeerden in 1576 een belangrijke machtsfactor waren in de stad was de gemeenschap met 5% van totaal 8000 ingezetenen niet heel groot. In 1621 was dat met 9% nog steeds veel minder dan in een stad als Enkhuizen (15%). Alkmaar was in 1572 aangewezen als de centrale kerk voor Holland, Westfriesland en Overijssel en was voor de regio dus wel belangrijk.
Aan het begin van de 17e eeuw ontstond een strijd tussen meer vrijzinnige predikanten en de gereformeerden. Deze vrijzinnigen, remonstranten of rekkelijken werden in 1610 de meest invloedrijke partij in Alkmaar. In 1617 werden de gereformeerden, contraremonstranten of preciezen, door prins Maurits weer in het zadel geholpen. Een machtsstrijd volgde. Uiteindelijk dolven de remonstranten in 1621 het onderspit. In de 17e eeuw kerkten de remonstranten nog steeds in schuilkerken zoals die aan Fnidsen. Behalve de gereformeerden waren ook de doopsgezinden een fractie van belang in Alkmaar en getalsmatig even groot. Maar de Doopsen waren zeer weinig eensgezind. Rond 1600 waren er zes afsplitsingen. In 1809 was nog maar 2% van de bevolking doopsgezind.

Ondanks dat het katholieke geloof na de reformatie slechts gedoogd werd, kloosters gesloten en parochies opgeheven, bleef het aantal katholieken in Alkmaar zeer groot. Naar schatting waren er rond 1660 zo'n 2500 katholieken in de stad. In 1772 was het aantal katholieken fors kleiner geworden. In dat jaar was 61% van de Alkmaarders gereformeerd en 29% rooms-katholiek. Pas gedurende de 19e en 20e eeuw zouden de verhoudingen weer veranderen.
De Lutherse kerk is in Alkmaar altijd klein geweest en komt pas aan het begin van de 17e eeuw enigszins tot bloei.

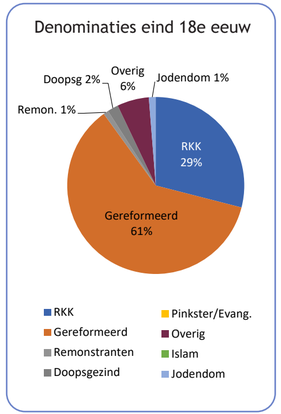

Omdat het Lutherse geloof sterk verwant was aan de andere protestantse geloven, bestond er weinig openlijke strijd en bouwden de lutheranen in 1692 geen verscholen kerk maar een hoekkerk aan de Oudegracht .
In 1604 stond de Alkmaarse vroedschap toe dat joden zich in de stad vestigden en openlijk hun geloof beleden.
Het stadsbestuur hield de joden echter medeverantwoordelijk voor verspreiding van de pest en verdreven de aanwezige joden, veelal naar Amsterdam. Vanaf de 2e helft van de 17e eeuw vestigden zich opnieuw joden in de stad. Pas in 1792 konden ze hun synagoge aan de Laat stichten. In 1809 was ruim 1% van de bevolking joods.

In de 19e eeuw veranderde er veel in het geloofsleven in Nederland en Alkmaar. In 1816 werd de gereformeerde kerk officieel de Nederlandse Hervormde Kerk. De Katholieke kerk kon opnieuw tot ontwikkeling komen door het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853. De katholieken manifesteerden zich door de bouw de neogotische Laurentius- en de Dominicuskerk. De verzuiling, die vooral vanaf het einde van de 19e eeuw zichtbaarder werd, bleef tot na de Tweede Wereldoorlog bestaan. Door ontkerkelijking nam het aantal gelovigen over de hele linie af terwijl in de wederopbouw-periode nog met veel enthousiasme nieuwe kerken in de nieuwe wijken werden gebouwd. De ontkerkelijking leidde uiteindelijk tot het sluiten van kerken. Daar tegenover staat dat in de nieuwe wijken ook andere geloofsgemeen-schappen zoals de mormonen, islamieten en christengemeenschappen een plaats vonden.

verantwoording cultuurhistorische collectie

Cultuurhistorische collectie

Het vaststellen van de cultuurhistorische kernwaarden van de kerken is van belang om te bepalen welke waarden aanwezig zijn. Het is van belang om dat voor alle kerken in een gemeente te doen omdat niet à priori bekend is welke kerken nu en in de toekomst leeg zullen komen en worden herbestemd. Daarmee ligt vast welk specifieke waarden van een kerk een rol zullen spelen. Kerken waaraan een of meer van de kernwaarden wordt toegewezen vallen onder een deelverzameling van het kerkenlandschap, de cultuurhistorische collectie. Omdat bij het aanwijzen van monumenten al soortgelijke argumenten als de kernwaarden gebruikt zijn een kerk monumentenstatus te geven, is de kans groot dat alle kerken met een status binnen de cultuurhistorische collectie vallen. De argumenten om een kerk aan te wijzen als monument zijn in principe gelijksoortig als die om een kerk op te nemen in een cultuurhistorische collectie. De argumenten en kernwaarden zullen echter op gemeentelijk niveau anders zijn dan op rijks- (of provinciaal) niveau.

Werkcollectie (40)

De werkcollectie bevat niet de gehele cultuurhistorische collectie. Het gehele kerkenlandschap is een dynamisch geheel omdat de noodzaak voor een functieverandering voor een kerk relatief snel kan ontstaan en de kerk aan de werkcollectie kan worden toegevoegd. Anderzijds kan een gebouw dat een transformatie en herbestemming heeft doorgaan voor de afzienbare termijn behouden zijn en hoeft dus niet meer in de werkcollectie voor te komen. Voor de kerkenvisie is het belangrijk om vast te stellen welke functie de kerk op dit moment heeft. Dat wordt in principe al bij de inventarisatie voor de kerkenpaspoorten vastgesteld. Of ze nog voor een geloofsgemeenschap gebruikt wordt, is ze herstemd is, dat ze staat leeg staat, zijn eerste indicatoren dat het gebouw wel of geen aandacht nodig heeft.

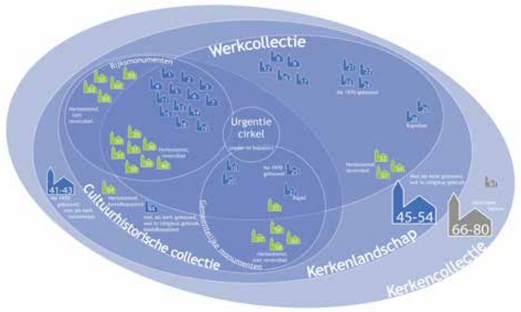

>>> Voor grote afbeelding zie Kerkenlandschap hoofdstuk 4

Kerkenpaspoorten

Legenda

Monumentale status	Gebruik	Maatschapelijke nevenactiviteiten	Grootte m2	Selectiecluster
RIJKS rijksmonument	religieus gebruik	weinig	S klein	binnenstad
GEM gemeentelijk	christelijk joods islamitisch	matig	M middel groot	woonwijk
beschermd gezicht	leegstaand / in transitie	redelijk	L groot	dorp
niet beschermd	herbestemd	veel	XL zeer groot	

leeswijzer bij de kerkenpaspoorten

Van de 40 kerken in de werkcollectie is van elk een eigen kerkenpaspoort gemaakt. Hierop staan de basis-gegevens, de cultuurhistorische beschrijving en een overzicht van de huidige situatie. Bovenaan zijn met icoontjes diverse aspecten weergegeven, zoals het oppervlak, de ligging en het gebruik. De legenda geeft een compleet overzicht van al deze aspecten. De duurzaamheidskansen zijn samengevat in een zogeheten spintabel, met in grijs de huidige situatie en in groen de ruimte voor verbetering. Dit is weergegeven voor water en groen, isolatie, ventilatie, warmte en elektriciteit. De zonpotentie is opgenomen onder elektriciteit. Per thema is een schaal van 1 (minst duurzaam) tot 5 gehanteerd.

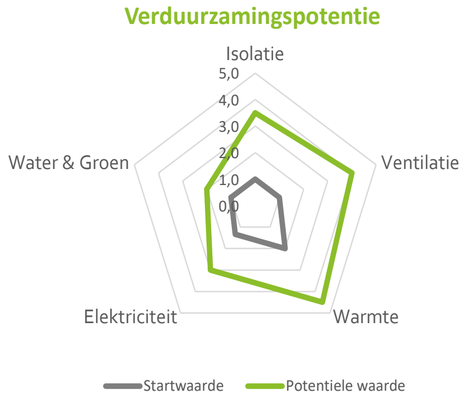

deelgebied BINNENSTAD (8)

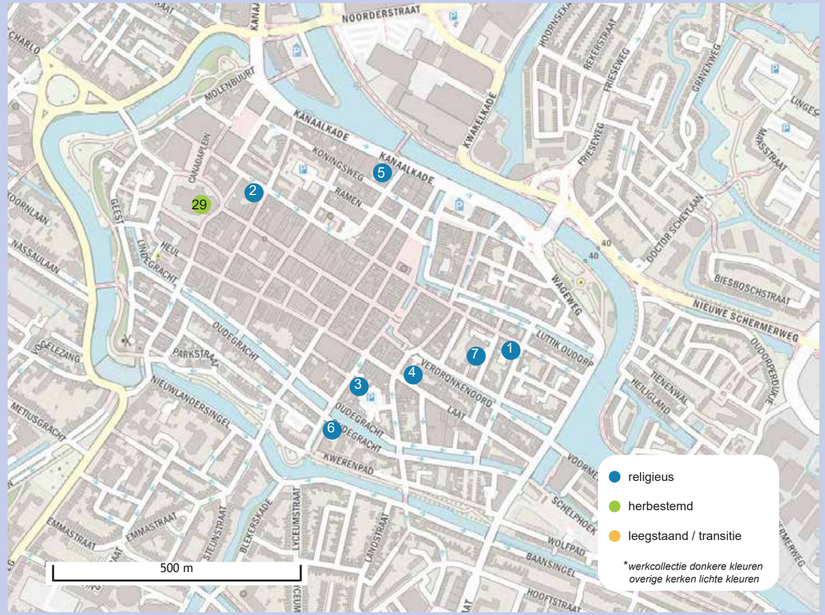

Kerk

1. Remonstrantse Kerk
2. Logegebouw Vrijmetselarij (De Noordstar)
3. Synagoge (Beet David Synagoge)
4. Kapelkerk
5. Doopsgezinde Kerk Alkmaar
6. Evangelisch Lutherse Kerk Allkmaar
7. St. Laurentius Alkmaar

29 Grote of Sint-Laurenskerk

rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit redelijk | 378m² | binnenstad

01

kerkenpaspoort **Remonstrantse Kerk**

naam	***Remonstrantse Kerk***
adres	***Fnidsen 33-37, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1659***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Neoclassicisme***
functie	***religieus met culturele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Remonstrants***

Begraafplaats: Nee

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

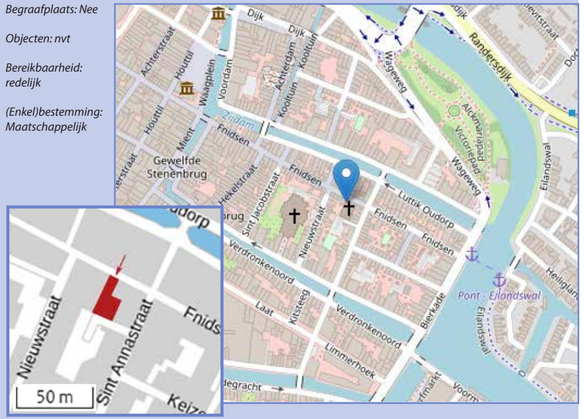

Cultuurhistorische beschrijving

De Remonstrantse Kerk is een schuilkerk, niet zichtbaar vanaf de openbare weg. Aan het begin van de 17e eeuw mochten alleen de kerken van de officiële gereformeerde staatskerk op pleinen staan, torens en luidklokken hebben. Aanvankelijk kwamen de remonstranten in Alkmaar bijeen in een molen en in de schuur van een gorterij, die achter de huizen van het Fnidsen lag. Deze schuur werd in 1631 verbouwd tot schuurkerk. In 1659 werd op dezelfde plek de huidige kerk gebouwd. Vanaf de straat is alleen de poort te zien. Het bakstenen gebouwtje heeft een rechthoekige plattegrond. Het driebeukige interieur heeft houten tongewelven boven de midden- en zijbeuken. In de zijbeuken zijn balkons gemaakt die gedragen worden door zuilen met een architraaf. Ook het orgelbalkon wordt gedragen door zuilen met architraaf. De preekstoel (XVII A) staat aan de smalle wand, het orgel (1788) bij de tegenoverliggende wand. De ingang aan het Fnidsen bevindt zich tussen twee woningen met trapgevels en wordt bekroond door een gesmeed ijzeren versiering (monogram R K en 1728).

Kernwaarden:
- Geschiedenis remonstranten in Alkmaar.
- Schuilkerk en stedenbouwkundige situatie.
- Het interieur met zuilen, preekstoel en orgel.

Verduurzamingspotentie

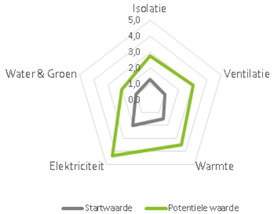

rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit matig | 417m² | binnenstad

02

kerkenpaspoort **Logegebouw Vrijmetselarij**

naam	***Logegebouw Vrijmetselarij (De Noordstar)***
adres	***Gedempte Nieuwesloot 153, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1924***
architect	***D. Saal & L. Groen***
bouwstijl	***Expressionisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Vrijmetselarij***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Bovenwoning/conciërgie

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Gemengd

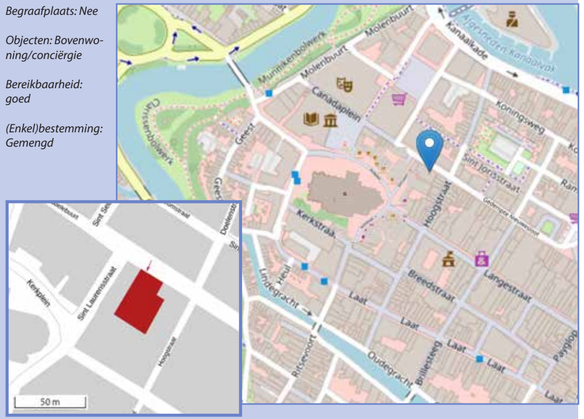

Cultuurhistorische beschrijving

In Alkmaar zijn in de loop van de tijd meerdere loges opgericht. Dit zijn respectievelijk de loges De Noordstar, opgericht in 1800, De Morgenster opgericht in 1968 en Noorderkroon uit 1977. Het gebouw van de Noordstar wordt ook gebruikt door de loges De Morgenster en De Noorderkroon. Het logegebouw is in opdracht van de vrijmetselaarsloge “De Noordstar” naar een ontwerp van de architecten L. Groen en D. Saal gebouwd in 1924 in Amsterdamse Schoolstrant en de bijbehorende conciërgewoning in 1936. De loge heeft een witgepleisterde asymmetrische voorgevel. Het linker deel is eenlaags, het rechterdeel heeft een verdieping. Het pand heeft een hoog pannendak met de nok parallel aan de straat. De plint en de omlijsting van de entree zijn grijs geschilderd. In de gevel zijn gekoppelde vensters met roedenverdeling aangebracht. Boven de ingang zijn de tekens) van de vrijmetselarij aangebracht, een passer en een winkelhaak. Rechts van de deur is een decoratieve metalen vlaggenstokhouder bevestigd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was de tempelzaal ingericht als drukkerij en na 1945 kreeg de zaal zijn oorspronkelijke bestemming terug. Daartoe vond in 1947 een verbouwing plaats naar ontwerp van L. Groen. De tempelzaal met spitsboogvormig gewelf en de uitmonstering en detaillering uit 1947 is grotendeels gaaf bewaard gebleven.

Kernwaarden:
- Voorbeeld expressionistische architectuur in Alkmaar.
- Voorbeeld speciaal voor vrijmetselarij opgericht gebouw.

Verduurzamingspotentie

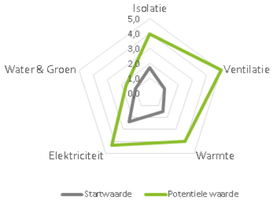

rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit redelijk | 226m² | binnenstad

03

kerkenpaspoort **Synagoge**

naam	***Synagoge (Beet David Synagoge)***
adres	***Hofstraat 15-17, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1826***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Classicisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***stichting kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Joods***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Rabbijnshuisje (nu woonhuis), Joods schooltje (nu woonhuis)

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

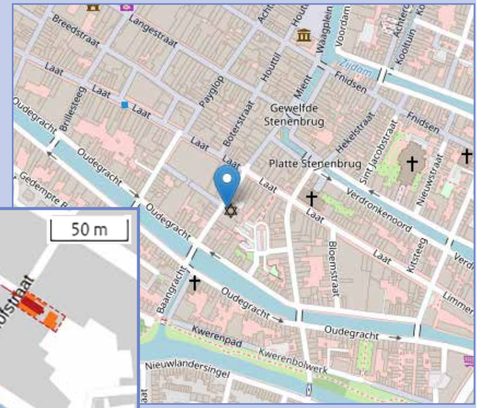

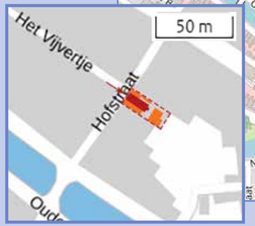

Cultuurhistorische beschrijving

In 1792 besloot men een synagoge in te richten in een huis aan de zuidzijde van De Laat, nabij de Zakkenstraat. In 1802 werd het van oorsprong 16e eeuwse pand aan de Hofstraat synagoge en in 1826 werd de voorgevel daarvan verbouwd. In dat jaar werden ook het houten tongewelf en de vrouwengalerij gemaakt. De synagoge heeft een lijstgevel met een ingangsomlijsting in poortvorm bestaand uit pilasters met hoofdgestel en een halfrond bovenlicht. Boven de omlijsting bevindt zich een rond venster. Op de kroonlijsten zijn opschriften in het Hebreeuws aangebracht. De inrichting is sober gerestaureerd. Links naast de synagoge liggen het rabbijnenhuisje en school. Gedurende de bezetting zijn de meeste rituele voorwerpen uit de synagoge geroofd, slechts één torarol is bewaard gebleven. De synagoge en het schoolgebouw van de gemeente werden na de oorlog verkocht. Van 1952 tot 2010 was het gebouw in gebruik als kerk van de Baptistengemeente "De Rank". Deze gemeente nam in augustus 2010 een nieuw kerkgebouw in gebruik. De joodse inwoners van Alkmaar en omgeving zijn tegenwoordig verenigd in een kleine joodse gemeente. De Stichting Alkmaarse Synagoge kocht het gebouw in 2009, waarna restauratie volgde. Sinds december 2011 is het gebouw weer als sjoel in gebruik en is de synagoge te bezoeken.

Kernwaarden:
- Joodse geschiedenis Alkmaar.
- Historisch Stadsbeeld.

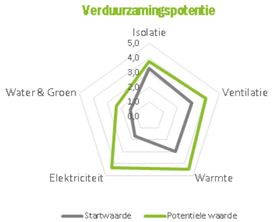

rijksmonument | religieus gebruik | veel nevenactiviteit | 665m² | binnenstad

04

kerkenpaspoort **Kapelkerk**

naam	***Kapelkerk (OLV- of St. Janskapel)***
adres	***Kapelsteeg 3/Laat 78b, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1475***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk / Gereformeerd Vrijgemaakt***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Consistorie

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

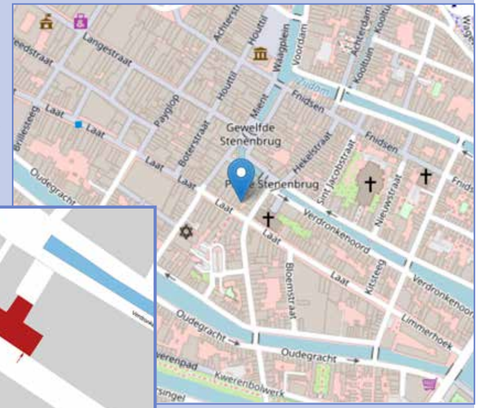

Cultuurhistorische beschrijving

De Kapelkerk (O.L. Vrouwe- of St. Janskapel) is van oorsprong wellicht een stichting van de Malthezer ridders; het 15de eeuwse gebouw werd in 1536 met drie traveeën oostelijk verlengd en van een noordbeuk voorzien; in 1707 verrees de noordelijke aanbouw. Herbouw na een brand in 1760, in 1762 opnieuw ingewijd. Het gestucte tongewelf is in die tijd gemaakt. Het Koepeltorentje, en de preekstoel zijn ook uit die tijd. Bij de restauratie (1953-1957) zijn de spitsboogvensters naar voorbeeld van de vroegere toestand opnieuw gemaakt. In het interieur zijn koperen kronen, kaarsenarmen, lezenaars, een gestoelte met galerij en een herenbank bewaard gebleven. Het orgel stamt uit 1762 maar is gewijzigd in 1882. Klokkenspel bestaande uit 21 klokken uit 1928. De consistoriekamer in eclectische trant is in 1871 aan de Kapelkerk gebouwd, ter vervanging van een oudere consistorie.

Kernwaarden:
- Voorbeeld van voor-reformatorische kerkbouw in Alkmaar.
- Gedeeltelijk nog gotische architectuur.
- Gestuct tongewelf uit 18e eeuw.
- Interieurstukken 18e eeuw.

rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit redelijk | 512m² | binnenstad

05

kerkenpaspoort **Doopsgezinde Kerk Alkmaar**

naam	***Doopgezinde Kerk***
adres	***Koningsweg 12, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1617***
architect	***C.W. Bruinvis (voorgevel)***
bouwstijl	***Neoclassicisme***
functie	***religieus met culturele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Doopsgezind***

Begraafplaats: Nee

Grond: Tuin

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

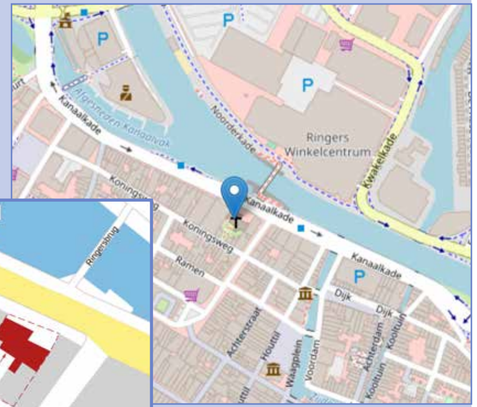

Cultuurhistorische beschrijving

De kerk is aanvankelijk gebouwd als schuilkerk, in 1856 werden de panden die de kerk aan het zicht onttrokken gesloopt en kwam de kerk in het zicht te staan. De gesloopte panden behoorden tot het Doopsgezinde Hofje, bestaande uit acht woningen. Op de plek van de woningen kwam een voorplein met hekwerk. In 1854 kreeg de kerk de huidige gevel met rondboogvensters. Deze gevel is ontworpen door C.W. Bruinvis, stadsarchivaris van Alkmaar. Het ontwerp van het huidige voorplein is twee jaar jonger. Nog eens twintig jaar later, in 1876, werd het gehele interieur aangepast naar ontwerp door stadsarchitect W.F. du Croix. Hij heeft, onder andere, de neogotische banken ontworpen. De lijstgevel aan de voorzijde is als een arkade geleed door vier pilasters en natuurstenen rondbogen geleed. In het middelste boogveld bevindt zich de ingang met omlijsting, in de beide andere boogvelden zijn rondboogvensters gemaakt. De kerkzaal heeft een gedrukt tongewelf. De wanden zijn wit gepleisterd en zijn voorzien van een lambrisering. In de zaal staan houten banken langs de zijgevels. De kerk heeft een houten vloer. Op het orgelbalkon staat een orgel uit 1866 met een front uit 1819.

Kernwaarden:
- Doperse geschiedenis in Alkmaar.
- Neoclassicistische architectuur.
- Stedenbouwkundige situatie

Verduurzamingspotentie

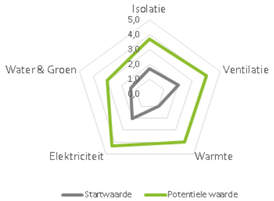

rijksmonument | religieus gebruik | veel nevenactiviteit | 286m² | binnenstad

06

kerkenpaspoort **Evangelisch Lutherse Kerk Alkmaar**

naam	***Evangelisch Lutherse Kerk***
adres	***Oudegracht 187, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1692***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***religieus met culturele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Evangelisch-Luthers / PKN***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Diaconie/ dienstwoning, Consistorie

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

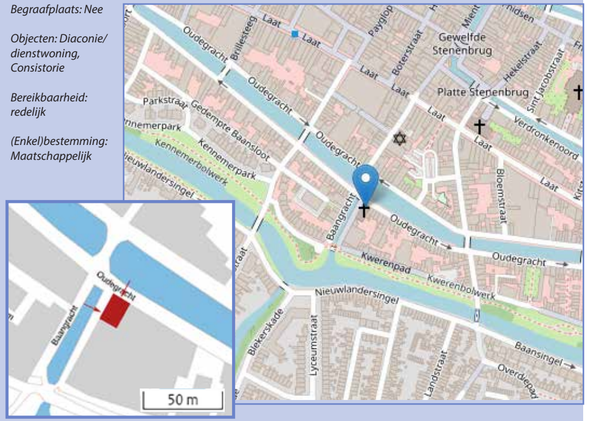

Cultuurhistorische beschrijving

Van voor 1638 zijn er geen eigen gegevens over de Lutherse Gemeenschap bewaard gebleven. De Gemeenschap kwam aanvankelijk samen in een oude branderij op de Heul, maar kon door steun uit Scandinavië een aantal huizen kopen aan de zuidzijde van de Oude Vest, de tegenwoordige Baangracht en Oudegracht. Op 16 april 1641 werden de huizen verwoest omdat geen gehoor werd gegeven aan het verbod op de Lutherse diensten. Tussen 1642 en 1644 werd een houten gebouw geplaatst. Aan het eind van de 17e eeuw was het gebouw dermate bouwvallig dat men besloot hier een stenen gebouw te plaatsen. Deze kerk werd op 14 september 1692 gewijd. Om het onderhoud van de kerk te kunnen betalen werden in de loop van de tijd onroerend goed en delen van de kerkinventaris verkocht. Het bakstenen zaalkerkje heeft een rechthoekige plattegrond. De gevels worden afgesloten met een kroonlijst met daarboven en omgaand schilddak. De hoofd- en zij-ingang hebben een korfboog. Het gebouw heeft hoge spitsboogvensters. De kerkzaal heeft een houten gewelf met een brede koof. Een eiken preekstoel, doopbanken met gesneden deuren en een gesneden eiken tochtportaal uit de bouwtijd zijn bewaard gebleven. Daarnaast zijn een koperen kroon en vier koperen wandluchters behouden. Het orgel stamt uit 1754 maar is in 1879 uitgebreid.

Kernwaarden:
- Voorbeeld van een 'gedoogde' kerk in gereformeerd Alkmaar.
- Architectonisch belangrijk vanwege de afwijkende vorm.
- Interieurstukken.

Verduurzamingspotentie

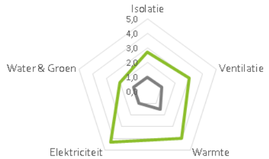

rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit redelijk | 1410m² | binnenstad

07

kerkenpaspoort St. Laurentius Alkmaar

naam	***St. Laurentius***
adres	***Verdronkenoord 68, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1861***
architect	***P. Cuijpers***
bouwstijl	***Neogotiek***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Diaconie/ dienstwoning

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

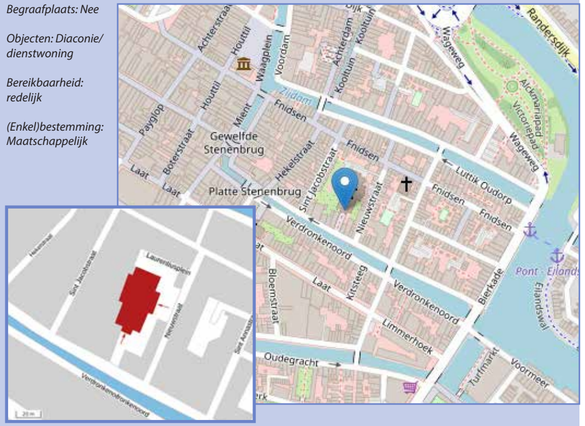

Cultuurhistorische beschrijving

Rond het midden van de 19e eeuw werden er in Alkmaar twee grote Rooms-Katholieke kerken gebouwd, waarvan de St. Dominicus in 1985 werd afgebroken. De St. Laurentius, bleef bestaan. Om de restauratie van de kerk mogelijk te maken werd in 2011 de Stichting 'Alkmaarse Cuyperskerk' opgericht.

Oorspronkelijk was de kerk ontworpen met een 60 meter hoge toren aan de voorkant van de kerk. Deze toren is echter door een aantal problemen maar voor een gedeelte, tot aan de hoogte van de nok van het dak, opgetrokken.

De zijbeuken hebben stenen gewelven en het middenschip een houten. Naast het hoofdaltaar in de absis en het middenaltaar bevinden zich nog twee altaren in de kerk, nl. het H. Bloed altaar en het H. Maria altaar. Het hoofdaltaar werd in 1949 door de parochianen geschonken. Het middenaltaar werd bij het eeuwfeest van de kerk in 1961 gebouwd als aanpassing bij de vernieuwde liturgieviering. De architect heeft ook de interieurondelen ontworpen en in zijn atelier in Roermond vervaardigd.

De St. Laurentius is sinds 2020 onderdeel van de Sint Dominicus parochie.

Kernwaarden:
- katholieke geschiedenis en 19e eeuwse emancipatie in Alkmaar.
- 19e eeuwse architectuur in centrum.
- Neogotische architectuur, vroeg Cuypers-ontwerp.

rijksmonument | herbestemd | nevenactiviteit matig | 3595m² | binnenstad

29

kerkenpaspoort Grote of Sint-Laurenskerk

naam	***Grote of Sint-Laurenskerk***
adres	***Koorstraat 2, Alkmaar Binnenstad***
bouwjaar	***1470***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***herbestemd: multifunctioneel***
eigenaar / gebruiker	***stichting / divers***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Ja, in bezit

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Cultuur en ontspanning

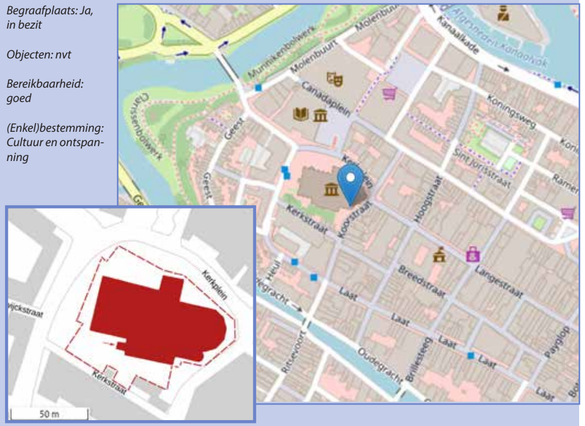

Cultuurhistorische beschrijving

Het grootste middeleeuwse kerkgebouw in de Alkmaarse binnenstad werd al tijdens de bouw vanwege de omvang kortweg Grote Kerk genoemd. Vanaf ca. 1495 waren de Mechelse steenhouwer Anthonius Keldermans en zijn familie bij de bouw betrokken. In 1996 werden belangrijke restauraties in het interieur uitgevoerd. Een geheel met natuursteen beklede bakstenen kruisbasiliek met zevenzijdige koorsluiting. Twee traptorens tegen de westzijde van de beide schipzijbeuken en vier tegen de oostzijde van de beide transeptarmen. Aan de kerk werden in de 16e eeuw o.a. een sacristie en een librije gebouwd. Inwendig zijn het middenschip en het transept gedekt door houten tongewelven met in de koorsluiting een monumentale beschildering uit 1519. De zijbeuken, de zijbeukkapellen en de kooromgang gedekt door stergewelven. Belangrijkste onderdelen van de inventaris zijn het laatgotisch koorhek en het hoofdorgel in een kast die vervaardigd werd naar een ontwerp van Jacob van Campen in 1643. Verder bevinden zich een doophek uit 1605, vijf gestoelten tegen de zuilen van het schip, waarvan twee naar ontwerp van Jacob van Campen (1655) en koperen kaarsenkronen.

Kernwaarden:
- Belangrijk voorbeeld kerkbouw uit de voor-reformatorische periode.
- Internationaal van belang vanwege betrokkenheid Keldermans.
- Belangrijke vensters en interieurstukken
- Stedenbouwkundige plaats in Alkmaar, in het oudste deel van de stad op een hoger gelegen zandrug.

Verduurzamingspotentie

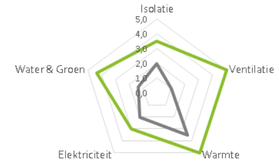

deelgebied WOONWIJKEN (11)

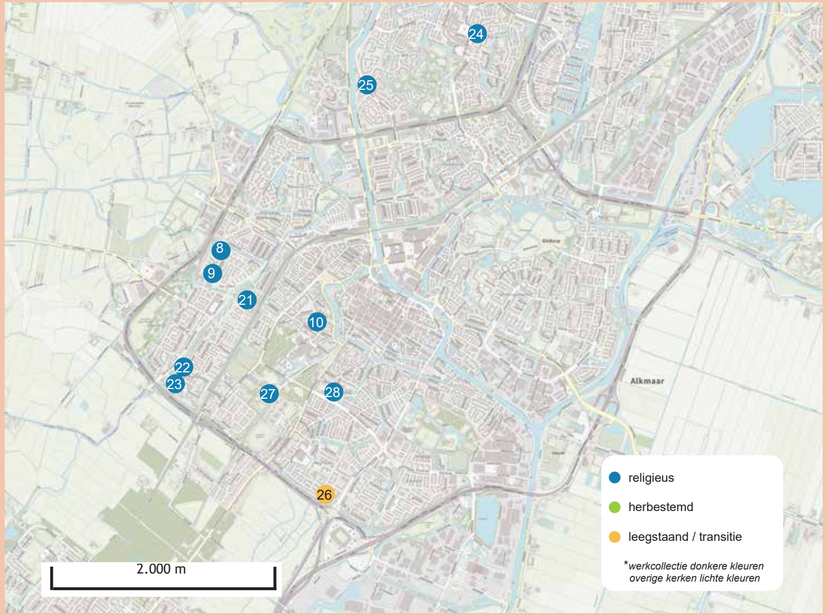

Kerk

8 Vrijheidskerk
9 Pius X
10 Oud Katholieke Kerk (H. Laurentius)
21 Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen
22 Moskee Sunni Razvi (Moskee Al-Islaam)
23 Apostolisch Genootschap
24 De Blije Mare (Immanuëlkerk/Mariakerk)
25 Lukaskerk
26 Kapel Zorgcentrum de Kooimeer
27 St. Barbara (R.K. Begraafplaats St. Barbarastichting)
28 Kapel Zorgcentrum Westerhout (St. Elisabethziekenhuiskapel)

niet beschermd | religieus gebruik | veel nevenactiviteit | 1279m² | woonwijk

08

kerkenpaspoort **Vrijheidskerk**

naam	***Vrijheidskerk***
adres	***Hobbemalaan 2a, Alkmaar De Hoef***
bouwjaar	***1967***
architect	***Van der Bom & Ingwersen***
bouwstijl	***Modernisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***PKN***

Begraafplaats: Nee

Grond: Tuin

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

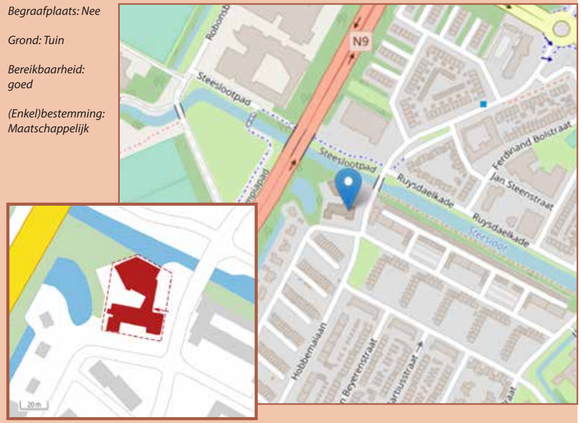

Cultuurhistorische beschrijving

De architecten van de Vrijheidskerk zijn sterk beïnvloed door Le Corbusiers sculpturale ontwerp voor de kapel Notre-Dame-du-Haut in het Franse Ronchamp (1954). Ze bouwden in de jaren zestig een groot aantal gereformeerde kerkgebouwen. Kenmerkend voor deze kerken zijn de schuine en soms gebogen daklijnen en diepe neggen voor relatief kleine vensters.

De architecten maakten voor de buitengevels van de Vrijheidskerk gebruik van de wederopbouwperiode gebruikelijke, gele bakstenen. Ook in het interieur is het sobere materiaalgebruik uit die periode te herkennen: Blank gelakt (tropisch) hout, staal, beton en baksteen. Bij de Vrijheidskerk is voor de vloeren gebruik gemaakt van grindbeton. De wanden zijn afgewerkt met ruw pleisterwerk. De bijzondere dakvorm en de plaatsing van de vensters geven de Vrijheidskerk een opvallende lichtwerking. De inrichting met de avondmaalstafel, kansel en een houten kruis tegen de achterwand is sober maar afgewogen en passend in het interieur.

Kernwaarden:
- Belangrijk als voorbeeld van de architectuur van vd Bom & Ingwersen.
- Gaaf behouden architectuur, incl. interieur uit de wederopbouwperiode.

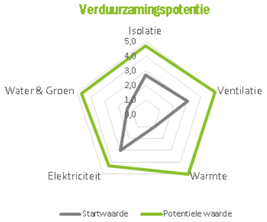

niet beschermd | religieus gebruik | nevenactiviteit onbekend | 1474m² | woonwijk

09

kerkenpaspoort **Pius X**

naam	***Pius X***
adres	***Hobbemalaan 125, Alkmaar De Hoef***
bouwjaar	***1968***
architect	***J. de Groot***
bouwstijl	***Modernisme***
functie	***religieus met multifunctionele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Onbekend

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

Cultuurhistorische beschrijving

De R.K. parochie H. Pius X is ontstaan in de jaren 1960 als onderdeel van de westelijke uitbreiding van Alkmaar en vestiging van rooms-katholieken in de nieuwe wijk De Hoef. In eerste instantie maakten de parochianen gebruik van een noodkerk.

De later voltooide Pius X heeft een voor de wederopbouw karakteristiek materiaalgebruik van baksteen, staal en beton. Omdat in de bouwperiode de maatschappelijke functie van de kerk in de nieuwe buurt van belang was, zijn in de kerk ook vergader- en bijeenkomstruimtes ondergebracht. De kerk is een zaalkerk met een lessenaardak, en een semi-vrijstaande toren. De ronde gemetselde toren heeft een betonnen opbouw. Onder in de toren was vanaf de bouw van de kerk het tabernakel geplaatst.

Deze plaatsing buiten het hoofdaltaar werd mogelijk door de kerkelijke vernieuwingen in de jaren ‘60. De kerk is ook van belang vanwege het grote, brede, kleurrijke glas-in-lood raam in de voorgevel, ontworpen door de kunstenaar J. Min. Door het nieuwe medegebruik van hospice sinds 2006 is de kerkzaal gewijzigd. Voor de verbouwing was er een orgel aanwezig van firma Jos H. Vermeulen, gebouwd in 1968.

Kernwaarden:
- Inmiddels zeldzaam voorbeeld werderopbouwarchitectuur (exterieur).
- Glas in lood ramen (gewijzigd).

GEM

gemeentelijk monument | religieus gebruik | nevenactiviteit redelijk | 357m² | woonwijk

10

kerkenpaspoort **Oud Katholieke Kerk**

naam	***Oud Katholieke Kerk (H. Laurentius)***
adres	***Nassaulaan 43, Alkmaar Zuid***
bouwjaar	***1953***
architect	***H. Tauber***
bouwstijl	***Traditionalisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Apost. Genootschap / Oud Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Nee

Grond: Tuin

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

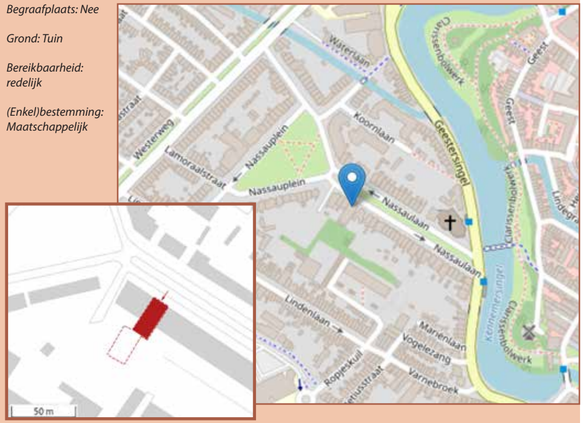

Cultuurhistorische beschrijving

De kerk is halfvrijstaand waarbij de rechter zijgevel tegen bestaande bebouwing is gebouwd. Ze heeft een T-vormige plattegrond met op, het bredere, voorste gedeelte een schilddak en het achterste gedeelte een zadeldak. De kapconstructie van de kerkzaal bestond van oorsprong uit polonçeau-spanten. De entree ligt centraal in de voorgevel. De gevels worden geleed door smalle, hoge vensters. De omlijsting van de entree en de vensters in de voorgevel bestaan uit kalksteen. Het gebouw heeft stalen ramen die bij de kerkzaal voorzien zijn van gekleurd glas in lood.

Toen het Apostolisch Genootschap een nieuw kerkgebouw aan de Picassolaan in het zuidwesten van Alkmaar in gebruik nam, werd deze kerk eerst gymlokaal. Vanaf 1993 is ze in gebruik als Oud Katholieke Kerk. De inrichting als gymzaal, met een verlaagd plafond, is ongedaan gemaakt en het gedrukte tongewelf in de kerkzaal is hersteld. Eerder zijn enkele glas-in-loodramen, van oorsprong afkomstig uit Rotterdam, in dit kerkgebouw herplaatst.

Kernwaarden:
- Voorbeeld kerkbouw relatief jonge gemeenschap.
- Beperkt herkenbaar als kerk in niet opvallende traditionalistische architectuur.
- Interieur gewijzigd.

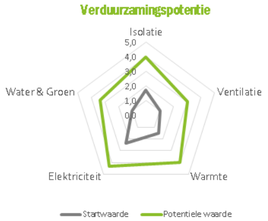

niet beschermd | religieus gebruik | nevenactiviteit onbekend | 312m² | woonwijk

21

kerkenpaspoort **Kerk van Jezus Chr. van de Heiligen der Laatste Dagen**

naam	***Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen (Mormoonse kerk)***
adres	***Jan de Heemstraat 10, Alkmaar De Hoef***
bouwjaar	***1997***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Utilitair***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Mormoons***

Begraafplaats: Nee

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

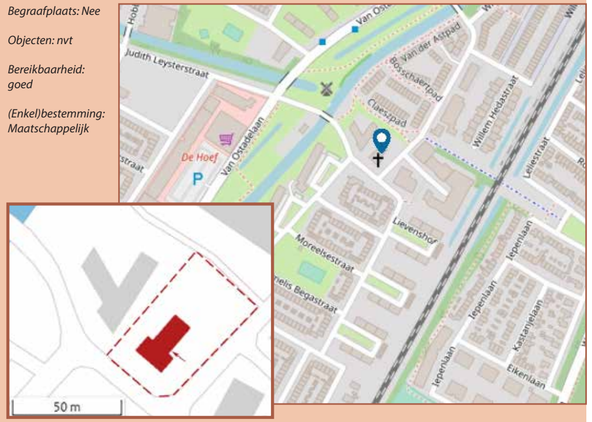

Cultuurhistorische beschrijving

De op een hoekperceel gebouwde kerk heeft een L-vormige plattegrond. Het hogere deel heeft een zadeldak, het lagere een schilddak met overstekken. Bij de ingang is het overstek verbreed tot een portiek. Het gebouw is gemetseld in een lichtgekeurde baksteen. Bij de blinde gevel van het hogere deel zijn in het midden zijn twee 'steunberen' tot boven de nok opgemetseld. Daartussen bevindt zich een vlaggenmast. Het gebouw wordt hierdoor gemarkeerd als een gebouw met een bijzondere bestemming. Het verder sobere gebouw valt ook op door het grote perceel in een wijk met flatgebouwen.

Kernwaarden:
- Voorbeeld kerk die recent in Alkmaar gevestigd is.
- Beperkte kernwaarden wat betreft architectuur en stedenbouwkundige situatie.

niet beschermd | religieus gebruik | nevenactiviteit onbekend | 160m² | woonwijk

22

kerkenpaspoort **Moskee Sunni Razvi**

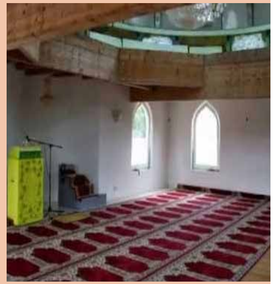

naam	***Moskee Sunni Razvi (Moskee Al-Islaam)***
adres	***Mesdaglaan 194, Alkmaar De Hoef***
bouwjaar	***2008***
architect	***Van Hoeken & Thoes***
bouwstijl	***Utilitair met islamitische beeldtaal***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***stichting kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Islamitisch***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Onbekend

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

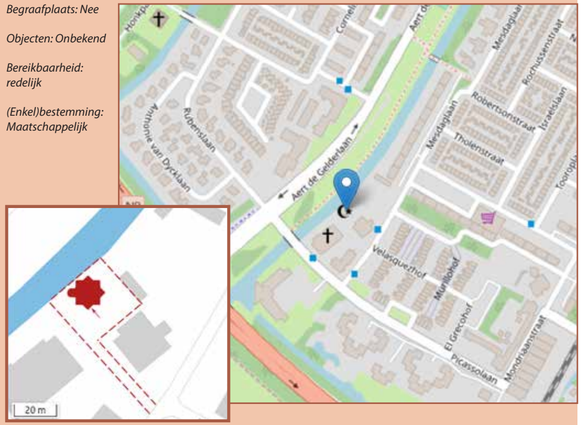

Cultuurhistorische beschrijving

Het gebouw van de moskee heeft een achtpuntige ster als plattegrond met aan de westzijde een halfronde uitbouw. Op het stervormige gebouw is een met metaal beklede koepel geplaatst met daarin stervormige openingen. De koepel wordt bekroond door een ster. Naast de moskee staat een ronde minaret met een trans van staal. De spits van de minaret is ook met metaal bekleed. De moskee is vanaf de openbare weg niet goed zichtbaar omdat ze achter de kerk van het Apostolisch genootschap ligt.

Kernwaarden:
- Relatief nieuwe gemeenschap in Alkmaar.
- Architectuurhistorische waarde van de moskee is vooralsnog onduidelijk.
- Stedenbouwkundige situering van weinig belang.

niet beschermd | religieus gebruik | veel nevenactiviteit | 882m² | woonwijk

23

kerkenpaspoort **Apostolisch Genootschap**

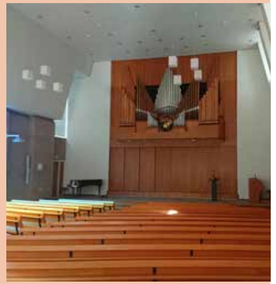

naam	***Apostolische Genootschap***
adres	***Picassolaan 20, Alkmaar De Hoef***
bouwjaar	***1980***
architect	***Bos***
bouwstijl	***Modernisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***stichting kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Apostolisch Genootschap***

Begraafplaats: Nee

Grond: Tuin (grond niet in eigendom)

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

Cultuurhistorische beschrijving

Deze moderne kerk zonder toren is door het Apostolisch Genootschap gebouwd als opvolger van de kerk uit 1953 aan de Nassaulaan, die vanaf 1993 in gebruik is als Oud Katholieke Kerk.

Het ontwerp van Bos borduurt voort op de kerkontwerpen uit de wederopbouwperiode wat betreft materiaalgebruik en het gebruik van geometrische volumes. De kerkzaal heeft een trapeziumvormige doorsnede. Wat moderner ogen de orthogonale uitbouwen zoals de luifel boven de entree en de dakkapellen. In het interieur zijn houten kerkbanken geplaatst. Om het aantal zitplaatsen te vergroten is een groot balkon gebouwd waar houten banken op zijn geplaatst. Een glaspui onder het balkon vormt de toegang tot de kerkzaal. Op de glazen deuren van de pui zijn gedichten van Paolo Coelho aangebracht. Bij de tegenoverliggende muur is tegen een houten wand het orgel geplaatst met daarvoor op een verhoging de lezenaar en de avondmaalstafel.

Kernwaarden:
- Modernere variant op wederopbouwarchitectuur.
- Beperkte stedenbouwkundige waarde.

niet beschermd | religieus gebruik | veel nevenactiviteit | XL 1496m² | woonwijk

24

kerkenpaspoort **Kerkcentrum De Blije Mare**

naam	***Kerkcentrum De Blije Mare (Immanuëlkerk/ Mariakerk)***
adres	***Kajakstraat 60, Alkmaar De Mare***
bouwjaar	***1984***
architect	***E.M. Fontein***
bouwstijl	***Utilitair***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Oecumenisch / PKN & Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Nee

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

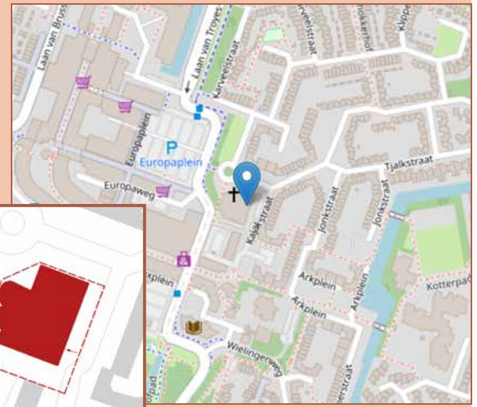

Cultuurhistorische beschrijving

De Blije Mare is een kerkelijk centrum in het hart van Alkmaar Noord waar zijn twee kerken gevestigd: De Protestantse Gemeente Alkmaar (sectie Noord) en de Rooms Katholieke Mariaparochie. Behalve de twee kerkzalen bevat het gebouw meerdere zalen van verschillende grootte die per dagdeel gehuurd kunnen worden voor vergaderingen en/of andere activiteiten.

Het kerkgebouw heeft een paviljoenstructuur van verschillende gemetselde volumes van verschillende hoogte met platte daken. De paviljoens hebben hoge ramen met bovenlichten. De Blije Mare wordt aangeduid als bijzonder gebouw door een houten kruis op een verhoging op een van de hoekpaviljoens. Het interieur van de kerkzalen is sober met wanden in schoonmetselwerk en plafonds van blank gelakt hout. De kerken hebben geen vaste banken maar wel en verhoging voor het liturgisch centrum.

Kernwaarden:
- Paviljoenbouw tbv oecumenische kerken.
- Gebouw redelijk opvallend in omgeving.
- Interieur weinig uitgesproken.
- De kerk is een centrale plaats in de uitbreidingswijk.

GEM gemeentelijk monument | religieus gebruik | nevenactiviteit onbekend | L 539m² | woonwijk

25

kerkenpaspoort **Lukaskerk**

naam	***Lukaskerk***
adres	***Oude Kanaaldijk 9-11, Alkmaar Huiswaard***
bouwjaar	***1994***
architect	***Orta***
bouwstijl	***Organische architectuur***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Christengemeenschap***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Woning

Bereikbaarheid: zeer goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

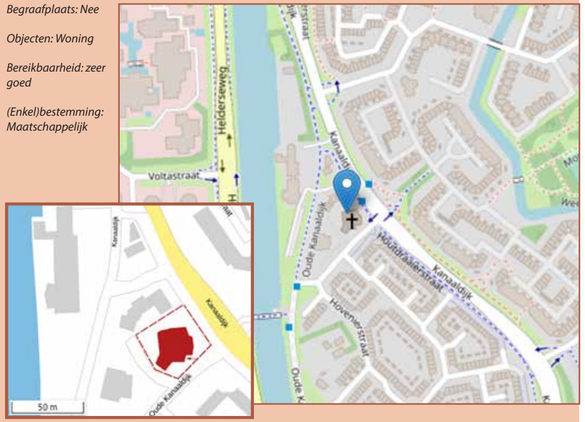

Cultuurhistorische beschrijving

In 1960 bouwden leden van de Christengemeenschap een kleine kerk aan de Bosmansweg in Schoorl. De gemeente groeide in 70er en 80er jaren van de vorige eeuw. Er was een grotere kerk nodig. Een wens was ook om uit de beschutting van de bosrand van Schoorl te komen en duidelijk zichtbaar te worden voor de samenleving. Dat leidde in 1993 tot de bouw van een nieuwe kerk in Alkmaar-Noord.

De vorm van de kerk is gebaseerd op de organische architectuur. Dat wil zeggen dat de vorm is afgestemd op de functie die het gebouw moet vervullen, maar ook dat het gebouw op een natuurlijke manier past in de omgeving. Het duinlandschap was één van de inspiratiebronnen.

Het resultaat daarvan is dat het exterieur van de kerk geen rechte lijnen en rechthoekige vormen kent. Alle muren en ook de muuropeningen en het dak hebben gebogen contouren. De buitenmuren zijn wit gepleisterd. Het gebogen dak heeft een koperen bekleding.

Tussen de 1e en 2e wereldoorlog waren veel mensen op zoek naar nieuwe waarden. Er was een grote openheid, ook voor religieus spirituele ideeën. Een groep theologiestudenten vroeg Rudolf Steiner, de grondlegger van de antroposofie, hoe het religieuze leven kon worden vernieuwd. De gesprekken daarover hebben destijds geleid tot het stichten van de Christengemeenschap.

Kernwaarden:
- Voorbeeld van organische architectuur.
- Voor Alkmaar relatief jonge geloofsopvatting.

niet beschermd | in transitie | nevenactiviteit onbekend | m² onbekend | woonwijk

26

kerkenpaspoort Kapel Zorgcentrum de Kooimeer

naam	***Kapel Zorgcentrum de Kooimeer***
adres	***Albertina Agnesstraat 20, Alkmaar Overdie***
bouwjaar	***1971***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Modernisme***
functie	***in transitie / buiten gebruik***
eigenaar / gebruiker	***stichting / niet in gebruik***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Nee

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

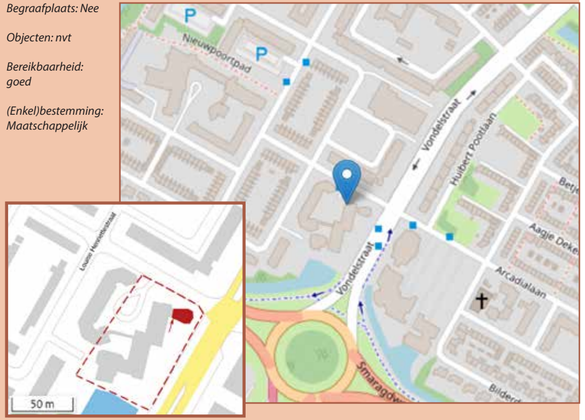

Cultuurhistorische beschrijving

De Kapel van Zorgcentrum De Kooimeer is gevestigd in een aparte vleugel van dit complex. Gebouwd als rooms-katholieke kapel en tot voor kort voor kleine vieringen nog in gebruik geweest. De kerk is net na de wederopbouwperiode gebouwd en voor het ontwerp is nog de vormentaal en het materiaalgebruik van deze voorafgaande periode toegepast. De kapel heeft een bijzondere 7-hoekige plattegrond. De koorzijde van deze kapel staat in het oosten. Boven de ingang een galerij, waarop links een klein elektronisch orgel. In deze kapel bevindt zich een serie mooie moderne glas-in-loodramen. Zowel links als rechts drie kleine horizontale ramen, en een hoge vijfdelige raampartij. De wand achter het altaar is wit gepleisterd, de overige muren bestaan uit schoonmetselwerk. Het flauw hellende zadeldak is aan de binnenzijde bekleed met blank gelakte houten delen. De toekomst van de kapel is op dit moment onduidelijk.

Kernwaarden:
- Opvallende bouwvorm van net na de wederopbouwperiode.
- In interieur bijzondere lichtval en vensters.

GEM | gemeentelijk monument | religieus gebruik | weinig nevenactiviteit | 171m² | woonwijk

27

kerkenpaspoort St. Barbara

naam	***St. Barbara (R.K. Begraafplaats St. Barbara-stichting)***
adres	***Prins Bernhardlaan 4, Alkmaar Zuid***
bouwjaar	***1887***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Eclecticisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: Doodgraverswoning (nu kantoor)

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

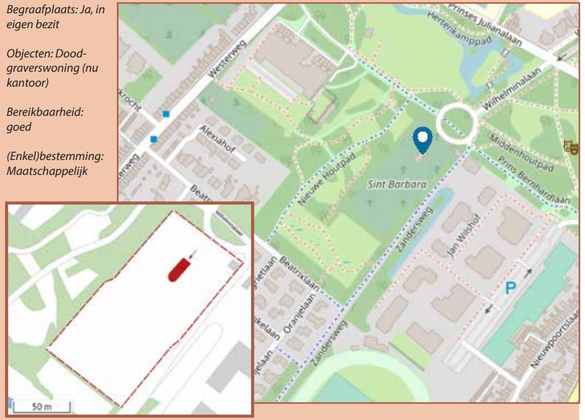

Cultuurhistorische beschrijving

Op 29 december 1887 werden de begraafplaats en de kapel ingewijd door de vicaris-generaal van het bisdom Haarlem.

De eenbeukige kerk heeft een half ingebouwde toren en een zadeldak. De geleding van de toren boven het dak van het schip is achthoekig en heeft een ingesnoerde spits. Op de hoeken van de voorgevel staan achthoekige torentjes. De ingang in het midden van de gevel heeft een rondboog met in het boogveld het opschrift 'Stichting St. Barbara'. Boven de ingang is een rozetvenster aangebracht, daar weer boven een nis met een beeld van de heilige.

Het interieur van de kapel is in de jaren 1964/1965 gemoderniseerd: de houten vloer maakte plaats voor een tegelvloer, er werden halfsteens binnenmuren opgetrokken en het oorspronkelijke gewelf verdween achter een verlaagd plafond. Links in het koor hangt een neogotisch raam, dat van elders afkomstig is, wellicht uit de in 1985 gesloopte St. Dominicuskerk.

Kernwaarden:
- Voorbeeld van, voor de katholieken belangrijke, eclectische bouwstijl uit de 19e eeuw.
- Relatief grote kapel op begraafplaats.

rijksmonument | religieus gebruik | weinig nevenactiviteit | m² onbekend | woonwijk

28

Begraafplaats: Nee

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

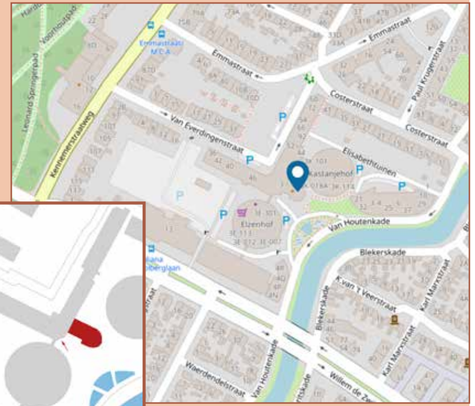

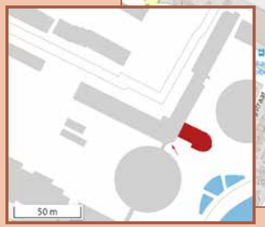

kerkenpaspoort **Kapel Zorgcentrum Westerhout**

naam	***Kapel Zorgcentrum Westerhout (St. Elisabethziekenhuiskapel)***
adres	***Van Houtenkade 3, Alkmaar Zuid***
bouwjaar	***1927***
architect	***Jan Stuijt***
bouwstijl	***Traditionalisme***
functie	***religieus met multifunctionele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk / Oecumenisch***

Cultuurhistorische beschrijving

De kapel maakt onderdeel uit van het complex van het Elisabethziekenhuis uit 1925-1927. Dit complex verving een (iets noordelijker gesitueerd) St. Elisabethgesticht met neogotische kapel, dat is gesloopt.

De gevels van het hoofdgebouw en de kapel worden afgesloten door een witgepleisterd fries waarboven een geprofileerde houten gootlijst op dito klossen. De vensters hebben een rondboog. De in het verlengde van de lange vleugel gesitueerde kapel heeft een schip van vier traveeën en een zevenzijdige koorsluiting. De kapel is voorzien van een zadeldak. Op de nok van het zadeldak van de kapel staat aan de kant van de absis een taps toelopende klokkenstoel met daarin een bronzen klok. In de kapel zijn gebrandschilderde ramen aangebracht en een tongewelf voorzien van cassetten. Het interieur van de kapel is gemoderniseerd: de banken zijn verwijderd, de muren en het plafond wit geschilderd. De kapel heeft nu en houten parketvloer. De uit de jaren '30 daterende acht gebrandschilderde ramen in het schip van de kapel werden vervaardigd door Abraham Stokhof de Jong en tonen de zeven werken van barmhartigheid.

Kernwaarden:
- Kapel niet erg zichtbaar als kapel/kerkelijk zijn gebouw.
- Interieur in hoge mate verbouwd.
- Kapel van belang als werk van Jan Stuijt.

deelgebied

DORPEN (21)

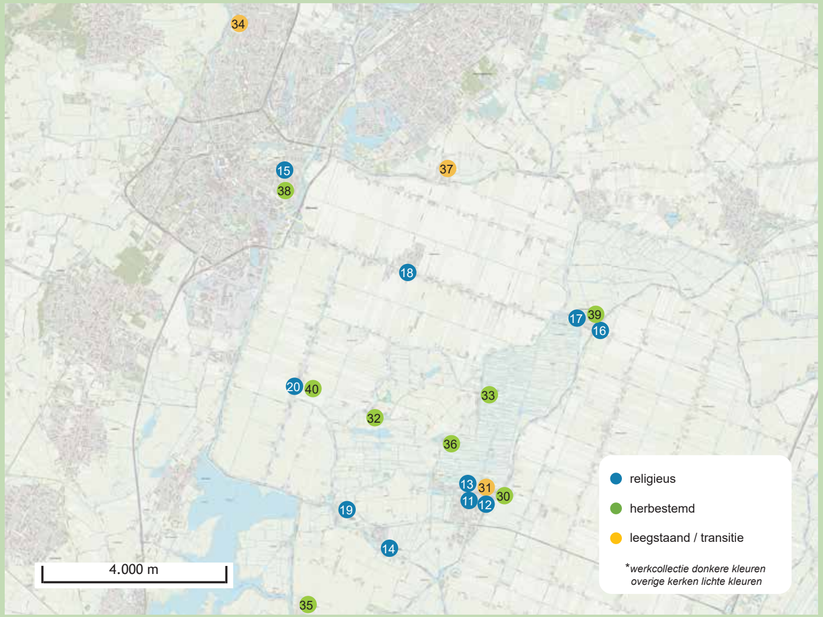

Kerk

11 Grote Kerk De Rijp
12 Doopsgezinde Vermaning De Rijp
13 St. Bonifatius De Rijp
14 Doopsgezinde Vermaning Oost-Graftdijk
15 St. Laurentius Oudorp
16 Onze Lieve Vrouwe Geboorte Schermerhorn
17 Gereform. Kerk Schermerhorn (Kleine kerk)
18 Hervormde Kerk Stompetoren (De Ark)
19 Prot. Kerk West-Graftdijk (Hervormde kerk)
20 Sint-Michaël Zuidschermer
30 Ev.-Luth. Kerk De Rijp (De Groene Zwaan)
31 Gereformeerde Gemeente De Rijp
32 Hervormde Kerk Driehuizen
33 Hervormde Kerk Grootschermer (Dorpskerk)
34 Hervormde Kerk Koedijk
35 Hervormde Kerk Markenbinnen
36 Noordeinder Vermaning (Doopsgezinde Verm.)
37 Hervormde Kerk Oterleek
38 De Terp (Witte Kerkje) Oudorp
39 Grote Kerk Schermerhorn
40 Zwarte Kerkje Zuidschermer

RIJKS
rijksmonument
religieus gebruik
nevenactiviteit redelijk
L
680m²
dorp

11

kerkenpaspoort **Grote Kerk De Rijp**

naam	***Grote Kerk***
adres	***Grote Dam 6, De Rijp***
bouwjaar	***1529/1654***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***religieus met culturele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***RKK / PKN***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: Pastorie

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

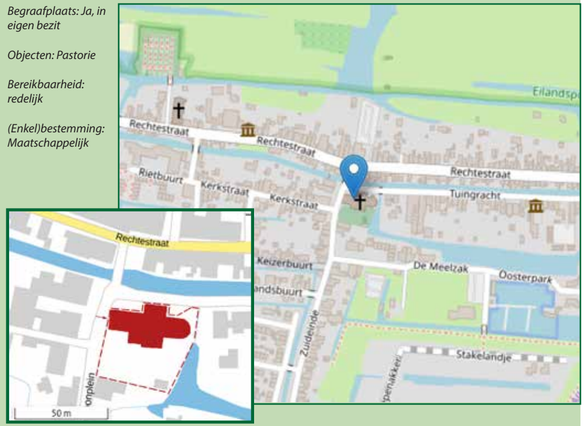

Cultuurhistorische beschrijving

De laatgotische kerk werd gebouwd in de periode 1529 tot 1538. Het schip van de kerk was in 1529 gereed. Enkele jaren later werd de kerk uitgebreid met een dwarspand en een vijfzijdig gesloten koor. Bij de dorpsbrand van 1654 ging de kerk grotendeels in vlammen op. De kerk werd daarna herbouwd. Als laatste onderdeel werd in 1661 de westtoren gebouwd. De herbouw kon worden gerealiseerd doordat in andere plaatsen in Noord-Holland gecollecteerd werd ten bate van De Rijp. Ter gelegenheid van de herbouw van de kerk hebben elf Noord-Hollandse gemeenten in 1654 een gebrandschilderd raam geschonken.

In het interieur met houten tongewelf bevinden zich diverse interieurelementen uit de 17e eeuw. Voorbeelden daarvan zijn de preekstoel, het doophek en de kerkbanken. ook lezenaars, doopbogen en lichtkronen uit die periode horen tot de ineventaris. Het orgel stamt uit 1854.

Kernwaarden:
- Voorbeeld grote katholieke kerk van voor reformatie in buitengebied.
- Gebrandschilderde ramen, teken saamhorigheid buurgemeenten.
- Geschiedenis kerken na de reformatie.
- Interieurstukken.

beschermd gezicht
religieus gebruik
weinig nevenactiviteit
S
140m²
dorp

12

kerkenpaspoort **Doopsgezinde Vermaning De Rijp**

naam	***Doopsgezinde Vermaning***
adres	***Jan Boonplein 18, De Rijp***
bouwjaar	***1953***
architect	***C. Keesman***
bouwstijl	***Traditionalisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Doopsgezind***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Diaconie/ dienstwoning, Consistorie

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

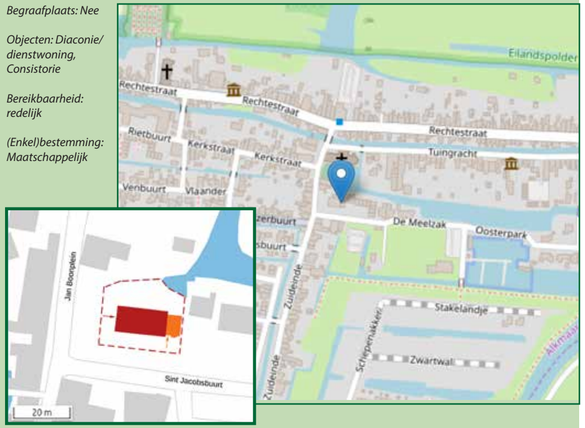

Cultuurhistorische beschrijving

De vermaning is gebouwd ter vervanging van een kerk uit 1655. In 1949/1950 werd deze samen met het kostershuisje ernaast gesloopt. De kerk was dermate bouwvallig dat de kleine kerkgemeenschap geen mogelijkheid tot restauratie zag.

De nieuwe Vermaning heeft sober ontwerp dat door sommige teleurgestelde Rijpers, die zich hun rijkere historische Vermaning herinnerden, een 'bollenschuur' genoemd werd. Het nieuwe kerkje heeft een rechthoekige plattegrond en een zadeldak. De entree is centraal in een van de smalle zijden geplaatst, in de topgevel bevindt zich een rozetvenster. In de beide lange gevels zijn hoge erkers met stalen vensters gemaakt. De erkers lopen door tot boven de goot. De, in het interieur zichtbare, constructie bestaat uit houten spanten met daartussen witgepleisterde velden. Het orgel en de preekstoel zijn uitgevoerd in een eenvoudige 'wederopbouwstijl' met blank gelakt hout.

Kernwaarden:
- Zeldzaam voorbeeld van een doperse kerk uit de wederopbouwperiode.
- Betrekkelijk onopvallende architectuur in overeenstemming met oudere vermaningen.

rijksmonument | religieus gebruik | weinig nevenactiviteit | 339m² | dorp

13

kerkenpaspoort **St. Bonifatius De Rijp**

naam	***St. Bonifatius***
adres	***Rechtestraat 164, De Rijp***
bouwjaar	***1863***
architect	***J. van Straaten & J.J. Offenberg***
bouwstijl	***Neogotiek***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: Pastorie, secretariaat

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

Cultuurhistorische beschrijving

De kerk werd gebouwd tussen 1860 en 1863 in neogotische stijl. De eenbeukige kerk heeft veelhoekig gesloten koor. De kerk verving een schuurkerk die in 1804 werd gebouwd. Het bakstenen kerkje heeft een kleine klokkentoren op de top van de voorgevel. In de toren hangt een van elders gekomen klok. De kerk heeft spitsboogvensters en spitsboogfriezen bij de voorgevel. De lange zijgevels zijn geleed door spaarnissen met korfbogen. Ook in de zijgevels en de apsis zijn spitsboogvensters gemaakt. Op de hoeken van de voorgevel en bij de entree zijn pinakels van baksteen en natuursteen geplaatst. De voorgevel is verticaal geleed door natuurstenen banden. De dakconstructie van de kerk bestaat uit houten spanten op muurstijlen. de velden tussen de spanten zijn wit gestuct. In het interieur is veel werk terug te vinden dat vervaardigd is in het atelier Cuypers-Stoltzenberg, zoals het hoofdaltaar, de preekstoel, de orgelkast en de kruiswegstaties. De gebrandschilderde ramen zijn vervaardigd door de glazenier Lou Asperslagh en door atelier Nicolas uit Roermond.

Kernwaarden:
- Voorbeeld 19e eeuwse emancipatie katholieken.
- Invloed Cuypers op kerkarchitectuur.
- Neogotische architectuur.
- Interieurstukken.

rijksmonument | religieus gebruik | geen nevenactiviteit | 120m² | dorp

14

kerkenpaspoort **Doopsgezinde Vermaning Oost-Graftdijk**

naam	***Doopsgezinde Vermaning***
adres	***Oostgraftdijk 27, Oost-Graftdijk***
bouwjaar	***ca. 1870***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Eclecticisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Doopsgezind***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Consistorie

Bereikbaarheid: slecht

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

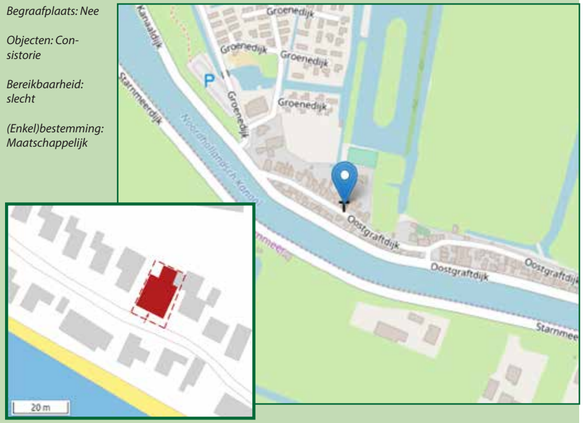

Cultuurhistorische beschrijving

De Doopsgezinde vermaning is in de jaren zeventig van de 19de eeuw in sobere eclectische stijl gebouwd. De vermaning is een vervanging voor een ouder gebouw dat verder van de weg lag. De architect of bouwmeester is niet bekend. Het gebouw ligt met de voorgevel aan de Oost-Graftdijk, in de lintbebouwing van het dorp. De vermaning wordt door een ijzeren spijlenhek van de weg gescheiden. De bakstenen zaalkerk heeft een witgepleisterde voorgevel en is gedekt door een zadeldak met gesmoorde Hollandse pannen. Aan de achterzijde is een consistorie onder een lessenaardak lager aangebouwd. In de witgepleisterde voorgevel is, door schijnvoegen in het pleisterwerk, een natuurstenen front gesuggereerd. In de as van de gevel bevindt zich de toegang tot de vermaning. De entree en vensters van de kerk zijn uitgevoerd met rondbogen De toegang is omgeven door een brede rondlopende profiellijst. De kerk is toegankelijk via een portaal waarboven zich de zangerstribune bevindt. Het eenvoudige zeshoekige spreekgestoelte met klankbord staat tegen de achterwand. De wanden van de vermaning zijn witgepleisterd. De kerk heeft een gedrukt houten tongewelf. Tot de inventaris van de vermaning behoren onder meer een zestal koperen petroleumlampen en een reeks stoven.

Kernwaarden:
- Voorbeeld 19e-eeuwse vermaning.
- Eenvoudige architectuur in eclectische stijl.
- Interieurstukken uit de bouwperiode.

RIJKS rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit matig | 987m² | dorp

15

kerkenpaspoort **St. Laurentius Oudorp**

naam	***St. Laurentius***
adres	***Herenweg 77-79, Oudorp***
bouwjaar	***1880***
architect	***E.J. Margy***
bouwstijl	***Neogotiek***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: Pastorie
Grond: Kerkhof, tuin, groen

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

Cultuurhistorische beschrijving

Driebeukige pseudobasiliek met een halfingebouwde toren en een ondiep koor met driezijdige sluiting. De toren heeft een hoge, ingesnoerde achtzijdige spits. De ingang in het midden van de toren is geaccentueerd door een wimperg. In het middensegment zijn drie hoge spitsboogvensters aangebracht met daarboven een roosvenster. Deze drie vensters en het in kalksteen uitgevoerde roosvenster zijn voorzien van gebrandschilderde ramen. Boven het roosvenster bevinden zich, evenals in de zijgevels van de toren, drie kleine spitsboognissen, en daarboven siermetselwerk. De bovenste torengeleding heeft aan alle vier zijden een spitsboogvormig spaarveld met bovenin een wijzerplaat en daaronder twee gekoppelde galmgaten met spitsboogvorm. Het interieur is afgewerkt in schoonmetselwerk in verschillende kleuren baksteen. De zwikken en nissen zijn wit gepleisterd. De kerk heeft een houten, beschilderd tongewelf. Ook de gordelbogen en de balustrade van het orgelbalkon zijn beschilderd. In het interieur staan verschillende altaren en andere stukken uit de bouwtijd.

Kernwaarden:
- Architectuur van een belangrijke leerling van Cuypers.
- Decoratie interieur.
- Herinnering dorpse geschiedenis Oudorp.

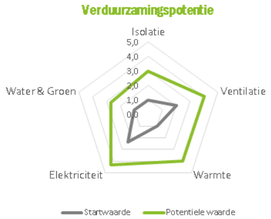

niet beschermd | religieus gebruik | nevenactiviteit redelijk | 570m² | dorp

16

kerkenpaspoort **OLV Geboorte Schermerhorn**

naam	***Onze Lieve Vrouwe Geboorte***
adres	***Hornplein 1/Oosterweidestraat 1, Schermerhorn***
bouwjaar	***1964***
architect	***H. van Putten***
bouwstijl	***Modernisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Toren

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

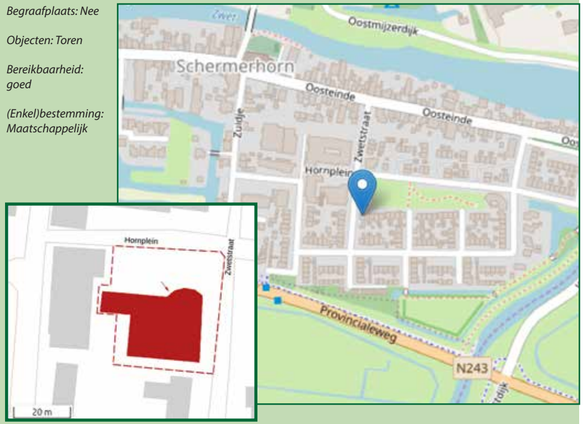

Cultuurhistorische beschrijving

De parochie van O.L. Vrouw Geboorte werd in 1920 opgericht. In dat jaar werd ook een huis met bijgebouwen aan de dorpsstraat aangekocht dat werd verbouwd tot kerk en pastorie. 40 Jaar lang zou dit de parochiekerk blijven. Op zondag 2 mei 1964 werd de nieuwe kerk geconsacreerd. De kerk had van oorsprong een rechthoekige plattegrond en een flauw hellend zadeldak. Aansluitend aan de rechter zijgevel stond een L-vormige aanbouw waarin de pastorie en bijeenkomstruimtes waren gepland. Voor de kerk staat een vrijstaande betonnen klokkentoren die is opgebouwd uit gestapelde, open kubusvormen. Het kerkgebouw is door een verbouwing in 2002 in hoge mate aangetast. Voor het oorspronkelijke bouwvolume is een lager volume met een halfronde entreepartij toegevoegd. Aan de zijgevel is een erker aangebouwd. De aanbouw met de pastorie is afgebroken. Ook het interieur is vernieuwd. De afwerking van het plafond met blank houten latten is gebleven. De verbouwing is uitgevoerd om de kerk een meer multifunctionele invulling te kunnen geven.

Kernwaarden:
- Van oorsprong een opvallend gebouw uit de wederopbouw maar uitgebreid verbouwd. De architectonische waarde is daardoor sterk verminderd.
- Opvallende klokkentoren.

niet beschermd | religieus gebruik | nevenactiviteit matig | 150m² | dorp

17

kerkenpaspoort Gereformeerde Kerk Schermerhorn

naam	***Gereformeerde Kerk (Kleine Kerk)***
adres	***Westeinde 88, Schermerhorn***
bouwjaar	***1924***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Expressionisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Gereformeerd / PKN***

Begraafplaats: Nee

Objecten: Zwethuis
Grond: Grond niet in eigendom

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

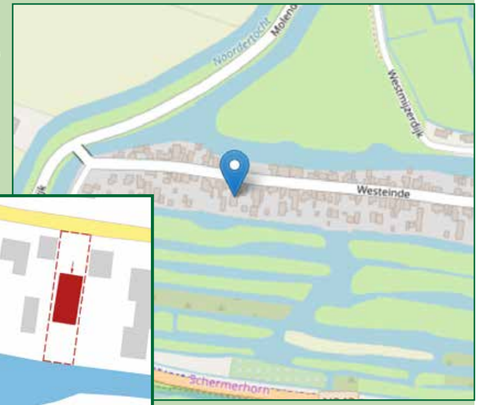

Cultuurhistorische beschrijving

Kleine expressionistische kerk met toren. Gebouwd ter vervanging van de in 1923 afgebrande eerdere Gereformeerde Kerk.

De bakstenen kerk heeft een geometrische vormgeving die is opgebouwd uit rechthoeken en driehoeken. De grotendeels inpandige kerktoren heeft een piramidedak. Het schip en het transept hebbeneen zadeldak.

De entree van de kerk in de toren heeft een dubbele deur met een driehoekig bovenlicht. Het interieur van de kerk is eenvoudig afgewerkt. De spanten van de kapconstructie zitten in het zicht en de het dakbeschot is wit geschilderd. De wanden zijn wit gepleisterd. De eenvoudige preekstoel en de avondmaalstafel staan op een verhoging. Het orgel is ca. 1760 gebouwd door Van Assendelft voor de R.K. Sint-Franciscusstatie in Alkmaar. In 1867 werd het orgel geplaatst in de R.K. Kerk H.H. Petrus en Paulus te Bergen (N.H.). Sinds 1924 staat het orgel hier.

Kernwaarden:
- Voorbeeld expressionistische architectuur in landelijke omgeving.
- Voorbeeld gereformeerde kerkbouw interbellum.

Verduurzamingspotentie

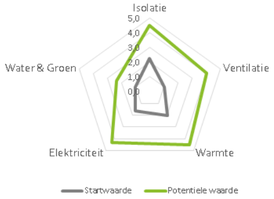

rijksmonument | religieus gebruik | nevenactiviteit matig | 306m² | dorp

18

kerkenpaspoort Hervormde Kerk Stompetoren

naam	***Hervormde Kerk (De Ark)***
adres	***Noordervaart 122, Stompetoren***
bouwjaar	***1663***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd / PKN***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: Consistorie

Bereikbaarheid: goed

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

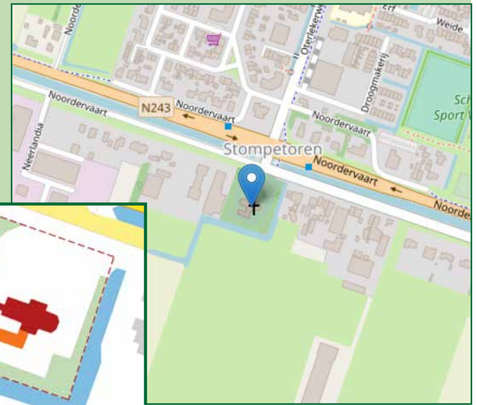

Cultuurhistorische beschrijving

De Ark is een eenbeukige kruiskerk. De kerk heeft hoge en brede spitsboogvensters met baksteenstraceringen. De ingang met rondboog is in de toren gemaakt. Boven de ingang bevindt zich een cartouche met het jaartal 1663.

De toren werd ontworpen zonder torenspits, wel is er een balustrade op de toren aangebracht. De dubbele galmgaten bevatten galmschotten. Het interieur heeft een houten tongewelf. De kapspanten worden gedragen door muurstijlen. In de kerk staan een preekstoel, een lezenaar en banken uit de 17e eeuw. Ook hangen er koperen kronen uit die tijd. Het orgel is in 1862 gebouwd. De kerk is tussen 1662 en 1663 gebouwd naar aanleiding van een besluit van het polderbestuur. De toenmalige predikant vroeg om de kerk naar model van de, toenmalige, kerk van Ursem te bouwen. Volgens de Stichting Vrienden van de Stompetoren was Pieter Post hierbij betrokken.

Twee jaar na aanvang van de bouw, in 1664, is de kerk in gebruik genomen. In 1937 werd vastgesteld dat de kerk gerestaureerd moest worden. Het is niet gelukt om de financiën voor de oorlog rond te krijgen, na de oorlog tussen 1950 en 1955 werd de kerk pas gerestaureerd.

Kernwaarden:
- Voorbeeld laatgotische kerk in dorp.
- Interieurstukken uit de 17e eeuw.
- Betrokkenheid Pieter Post.

Verduurzamingspotentie

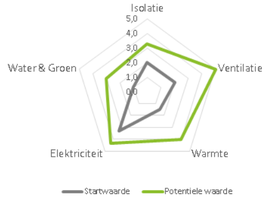

RIJKS
rijksmonument
religieus gebruik
nevenactiviteit redelijk
S
240m²
dorp

19

kerkenpaspoort **Protestantse Kerk West-Graftdijk**

naam	***Protestantse Kerk (Hervormde Kerk)***
adres	***Graftdijkplein 3, West-Graftdijk***
bouwjaar	***1651***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***religieus met culturele nevenfunctie***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd / PKN***

Begraafplaats: Ja naastliggend, in eigen bezit

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

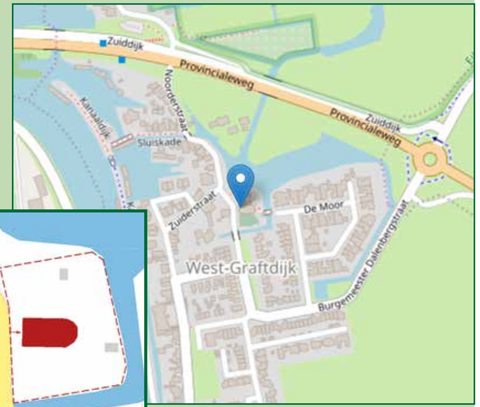

Cultuurhistorische beschrijving

De kerk is ingrijpend vernieuwd in 1792 en in de 20e eeuw enkele keren gerestaureerd. Zaalkerk met vijfzijdige sluiting, steunberen en spitsboogvensters en boven de façade een houten torentje.

De voorgevel is trapeziumvormig. Tegen de gevel staan twee steunberen. In de gevel zijn blindnissen met spitsbogen gemaakt met daarin rechthoekige schuiframen XIX). In de geveltop is een klein rond venster gemaakt. Tussen de steunberen bevindt zich de entree met een bovenlicht met tracering (XIX) in een spitsbogige muuropening. en daarboven een blindnis. De vensters met vorktracering en ijzeren roedenverdeling zijn ook in de 19e eeuw vernieuwd. De kerkzaal heeft een houten tongewelf met spanten gedragen door muurstijlen. De preekstoel en doophek komen uit de 17e eeuw., Het orgel is in 1906 gebouwd. Darnaast bevinden zich een lezenaar, doopboog en doopbekkenhouder en drie lichtkronen van koper, uit de 17e eeuw in de kerk.

Kernwaarden:
- Voorbeeld laat gotische kerk met classicistische vernieuwing (gevel).
- Voorbeeld eenvoudige bouwtrant in dorpen.
- Interieurstukken.

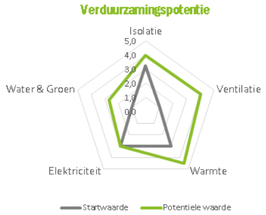

GEM
gemeentelijk monument
religieus gebruik
nevenactiviteit redelijk
L
689m²
dorp

20

kerkenpaspoort **Sint Michaël Zuidschermer**

naam	***Sint Michaël***
adres	***Zuidervaart 65, Zuidschermer***
bouwjaar	***1931***
architect	***J. Hanekamp***
bouwstijl	***Expressionisme***
functie	***religieus***
eigenaar / gebruiker	***kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Rooms Katholieke Kerk***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: Parochiehuis
Grond: Erf eromheen

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

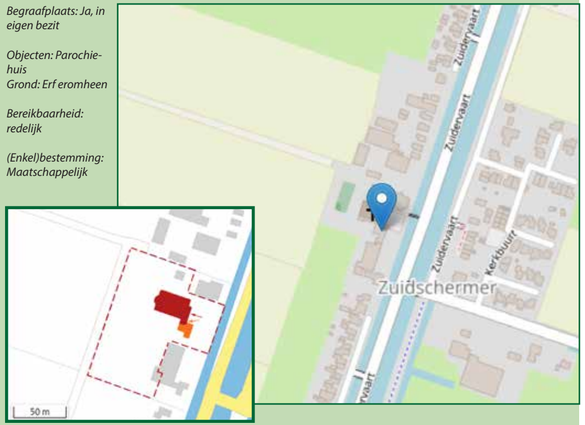

Cultuurhistorische beschrijving

De kerk en pastorie maken deel uit van een groter door Hanekamp ontworpen ensemble, waartoe de naastgelegen school, onderwijzerswoning en vermoedelijk ook het café behoren. De parochie van Sint Michael werd in 1929 opgericht op aandringen van de (rooms-katholieke) bevolking in de Schermer. Driebeukige basilicale kerk met breed middenschip en smalle zijbeuken, ontworpen volgens de gedachte van de volkskerk uit begin twintigste eeuw, waarin alle kerkgangers een vrij zicht op het altaar hebben.

De architect heeft zich gebaseerd op de traditionele basilica. De hoofdbeuk en transept hebben zadeldaken, de zijbeuken lessenaardaken. Het exterieur ontleent zijn expressieve karakter, onder meer, aan variaties in baksteendetaillering, brede goten en veelkleurige glas-in-loodbeglazing in geometrische patronen. Zeer kenmerkend is de ranke naar boven toe verjongende toren bekroond met een naaldspits. De kerk heeft een paraboolvormig houten gewelf met spanten op muurstijlen. De wanden zijn gepleisterd maar sommige delen zoals de triomfboog en apsis. bestaan uit schoonmetselwerk. De expressionistische detaillering en aankleding is gaaf bewaard gebleven en is tevens zeldzaam in de rooms-katholieke kerkbouw uit het interbellum. De schilderingen in de apsis en linker zijkapel dateren uit 1946 en zijn vervaardigd door Jaap Min (1914-1987). Het orgel is pas in 1954 geplaatst.

Kernwaarden:
- Voorbeeld expressionistisch katholieke kerk.
- Architectonische belangrijk vanwege toren, gewelf en materiaalgebruik.

RIJKS
rijksmonument
herbestemd
nevenactiviteit matig
S
162m²
dorp

30

Begraafplaats: Nee

Objecten: Diaconie/ dienstwoning, Pastorie, Consistorie (ondergebracht in drie gekoppelde panden.

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Horeca

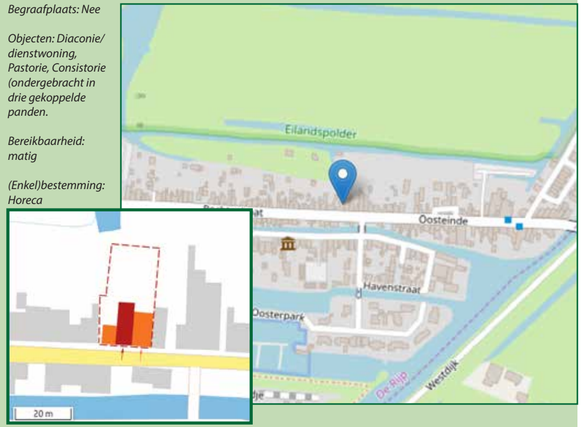

kerkenpaspoort Evangelisch-Lutherse Kerk De Rijp

naam	***Evangelisch-Lutherse Kerk (Groene Zwaan)***
adres	***Rechtestraat 12, De Rijp***
bouwjaar	***1788***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Eclecticisme***
functie	***herbestemd: cultureel***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Luthers***

Cultuurhistorische beschrijving

De Groene Zwaan werd in 1788 door de Lutherse gemeenschap in De Rijp als kerk in gebruik genomen. Na 1950 nam het kerkbezoek sterk af, waardoor het nodige onderhoud niet meer betaald kon worden. Om de kerk te behoeden voor dreigend verval werd in 1969 de Stichting De Groene Zwaan opgericht. Het gebouw maakt met de pastorie en de consistoriekamer onderdeel uit van een ensemble. De voorgevel van de kerk is gepleisterd en heeft schijnvoegen. Op de hoeken van de gevel zijn lisenen gemaakt. De lisenen worden afgesloten met pinakels bestaand uit zuilen met een dakje. De hoofdingang, midden in de gevel is geaccentueerd met gepleisterde pilasters met een architraaf en daarboven een rondboogvenster. In de topgevel is een rond venster met een stalen roedenverdeling aangebracht. Het kerkje heeft een houten tongewelf. Bij de restauratie van 2018 zijn de preekstoel en het balkon in het interieur behouden gebleven. Voor de preekstoel is een podium gemaakt. Recent is De Groene Zwaan vooral als jongerencentrum in gebruik geweest. De pastorie en consistorie hebben een horecafunctie gekregen.

Kernwaarden:
- Opvallend eclectisch gebouw met bijgebouwen.
- Van belang in de geschiedenis van de Lutherse kerk.

GEM
gemeentelijk monument
in transitie
geen nevenactiviteit
S
55m²
dorp

31

Begraafplaats: Nee

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Wonen

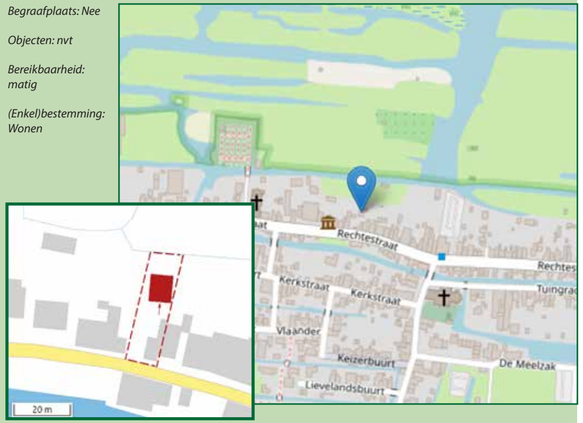

kerkenpaspoort Gereformeerde Gemeente De Rijp

naam	***Gereformeerde Gemeente***
adres	***Rechtestraat 140, De Rijp***
bouwjaar	***1912***
architect	***J.A. Versteeg***
bouwstijl	***Eclecticisme***
functie	***in transitie / buiten gebruik***
eigenaar / gebruiker	***particulier / niet in gebruik***
oorspr. / huidige denominatie	***Gereformeerde Gemeente***

Cultuurhistorische beschrijving

Achter het pand Rechtestraat 138 staat een eenvoudig zaalkerkje van de Gereformeerde Gemeente. De voorgevel is van roodbruin schoonmetselwerk, versierd met helderrode stenen in de rollagen en de bogen boven de vensters. Op de voorgevel staan drie pinakels met hardstenen afdekking; ook hierin zitten accenten met helderrode steen. De zijgevels zijn geleed met lisenen. De ingang en de vensters hebben alle rondbogen. In de topgevels zijn ronde vensters aangebracht. De zij- en achtergevels zijn gepleisterd. Het kerkje werd gesticht als dependance van de Gereformeerde Gemeente in Westzaan. In 1912 werd het in gebruik genomen; in 1918 ging men in De Rijp zelfstandig verder. Kerk en kosterswoning verloren hun functie toen de gemeente in 1985 werd opgeheven. De weinige resterende leden waren toen weer aangewezen op Westzaan. Na een leegstand van een jaar of tien werden kerk en woning verkocht. Het kerkje is nu bestemd als wonen. Rond 2003 werd de gevel gerestaureerd.

Kernwaarden:
- Voorbeeld van eenvoudige kerkarchitectuur in de gemeente.
- Voorbeeld kerkbouw kleine gereformeerde gemeenschap.

niet beschermd | herbestemd | nevenactiviteit matig | 250m² | dorp

32

kerkenpaspoort **Hervormde Kerk Driehuizen**

naam	***Hervormde Kerk***
adres	***Driehuizen 17, Driehuizen***
bouwjaar	***1912***
architect	***C.J. Ooms***
bouwstijl	***Neoromaans***
functie	***herbestemd: dorpskerk***
eigenaar / gebruiker	***vereniging***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

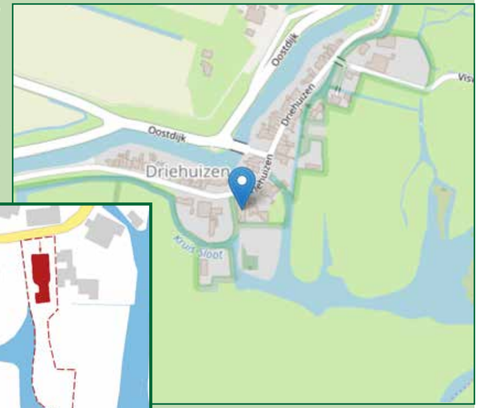

Cultuurhistorische beschrijving

Het oorspronkelijke 17de-eeuwse kerkje van Driehuizen stond aan de andere kant van het dorp en werd in 1912 door bliksemslag getroffen. In datzelfde jaar werd de huidige kerk gebouwd. Het dorp Driehuizen ontleent zijn naam aan de eerste drie huizen die hier in het jaar 1603 gebouwd zijn. De hervormden die hier wonen, behoren tot de gemeente Driehuizen-Zuid-Schermer.
De kerk te Driehuizen werd in het jaar 1686 gesticht. De bakstenen gevels van kerk van Driehuizen zijn geleed door lisenen met rondboogfriesen. Bij de voorgevel wordt de ingang geaccentueerd door een wimberg met hardstenen zuilen en een rondboog. De vensters van de kerk zijn allen rondboogvensters met een kleine roedenverdeling. De kerk heeft een inpandige houten klokkentoren In 1973 werd de kerk verkocht aan de “Driehuizer Gemeenschap” voor een symbolisch bedrag. Vrijwilligers bouwden de kerk om tot een dorpshuis, waarbij aan de buitenkant het historische karakter behouden is gebleven. Het grootste deel van de kerk is ingericht als sportruimte. Op het balkon na zijn weinig tot geen elementen van de oorspronkelijke inrichting behouden gebleven.

Kernwaarden:
- Voorbeeld neoromaanse kerk.
- Interieur in hoge mate aangetast.

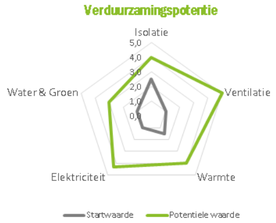

RIJKS rijksmonument | herbestemd | nevenactiviteit matig | 190m² | dorp

33

kerkenpaspoort **Hervormde Kerk Grootschermer**

naam	***Hervormde Kerk (Dorpskerk)***
adres	***Zuideinde 5, Grootschemer***
bouwjaar	***1762***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Classicisme***
functie	***herbestemd: cultureel***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Grond: Tuin

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

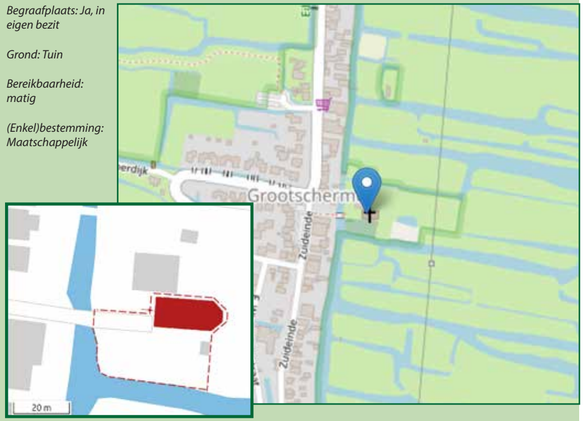

Cultuurhistorische beschrijving

Grootschermer had al in de 14de eeuw een kerk. De oorspronkelijke “Suyytscermerkerk” stortte in 1612 tijdens een hevige storm in. In 1762 werd voor de derde keer een nieuwe kerk gebouwd. De kerk is tussen 1978 en 1980 grondig gerestaureerd, waarbij ook de oorspronkelijke kleuren zijn aangebracht. De dorpskerk is een zaalkerkje met een inpandige houten toren boven de westgevel.

De gevels worden geleed door steunberen met daartussen grote rondboogvensters met blank glas in lood. De voorgevel heeft een trapeziumvormige topgevel. Tegen de gevel staan twee steunberen. Tussen de steunberen zijn de ingang en een venster met rondboog gemaakt. De zaalkerk van Grootschermer is grotendeels nog in oorspronkelijke staat. Een deel van het meubilair is afkomstig uit de eerdere kerk, evenals de torenhaan en de luidklok. Ook de grafstenen op de vloer zijn nog uit de oude kerk. De doopboog met het gemeentewapen tussen twee dolfijnen, de lessenaar met opschrift, het doopbekken met houder en de drie kaarsenkronen zijn uit 1764. De preekstoel komt ook uit de vorige kerk (ongeveer 1630). Op de panelen staan reliëfs met bijbelse voorstellingen. In de kerk staat een eenklaviers orgel, in 1864 gemaakt door F.S. Naber.

Kernwaarden:
- Site met waarschijnlijk resten middeleeuwse kerk.
- Voorbeeld eeenvoudige bouwstijl dorpse kerken uit de 18e eeuw.
- Oudere interieurstukken uit voorgangers kerk.

niet beschermd | herbestemd | nevenactiviteit onbekend | 121m² | dorp

34

kerkenpaspoort Hervormde Kerk Koedijk

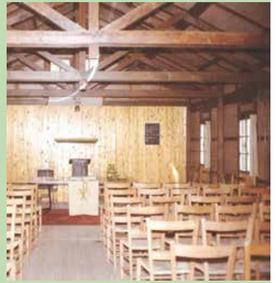

naam	***Hervormde Kerk***
adres	***Kerkelaan 5, Koedijk***
bouwjaar	***1948***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Noodgebouw***
functie	***herbestemd: uitvaartcentrum (onlangs te koop)***
eigenaar / gebruiker	***onderneming***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Begraafplaats: Ja, niet in eigen bezit

Objecten: Toren

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

Cultuurhistorische beschrijving

In Koedijk was de Nederlands Hervormde kerk ernstig in verval geraakt, onder meer door oorlogsgeweld. Ondanks verwoede pogingen van de Koedijker bevolking om het gebouw te redden, waren te kosten voor het herstel niet op te brengen. In 1947 werd besloten om de kerk te slopen. Het puin van het kerkgebouw werd evenals de grafzerken hergebruikt als wegverharding in de Schoorlse duinen. Een nieuw tijdelijk kerkgebouw werd gevonden in het noodkerkje van Wieringerwerf. In april 1948 werd gestart met het vervoer van de onderdelen en al op 30 mei kon ook hier de eerste kerkdienst worden gehouden. Het houten gebouwtje heeft een inpandig torentje boven de voorgevel. De constructie bestaat uit een houtskelet met hangspanten. Voor de kerk is later een metalen klokkenstoel met een uurwerk gebouwd. De noodkerk deed dienst als uitvaartcentrum en staat nu te koop.

Kernwaarden:
- Zeldzaam voorbeeld van een nog bestaande noodkerk.
- Bijzonderheid is de staalconstructie met luidklok en uurwerk.

RIJKS rijksmonument | herbestemd | weinig nevenactiviteit | 93m² | dorp

35

kerkenpaspoort Hervormde Kerk Markenbinnen

naam	***Hervormde Kerk***
adres	***Dorpsstraat 43, Markenbinnen***
bouwjaar	***1704***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Classicisme***
functie	***herbestemd: cultureel***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

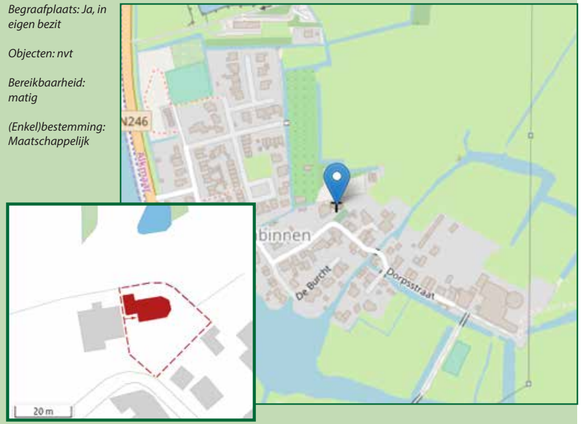

Cultuurhistorische beschrijving

Voordat deze kerk werd gesticht maakten de bewoners van Markenbinnen gebruik van een kapel die al in de middeleeuwen was opgericht en tijdens de reformatie in protestantse handen kwam. De katholieken richtten daarna een gewoon woonhuis, met rieten dak, in als kapel. De middeleeuse kapel bleef tot 1704 in gebruik.

De driezijdig gesloten zaalkerk uit 1704 heeft een gepleisterde voorgevel. De vier steunberen tegen de voorgevel zijn gepleisterd en hebben schijnvoegen. De topgevel is trapeziumvormig. Tegen de voorgevel is een lage, houten aanbouw met een pannendak gemaakt. In de lange zijde van deze aanbouw bevindt zicht de ingang van de kerk. De kerk heeft een houten tongewelf en spanten op muurstijlen. In het interieur bevinden zich nog de preekstoel en een doophek. Tussen 1984-1985 werd de kerk gerestaureerd. Het orgel is in 1958 gebouwd, sinds 1985 staat het in de kerk van Markenbinnen. De kerk is tegenwoordig niet meer in gebruik voor kerkdiensten, maar als cultureel centrum en trouwlocatie.

Kernwaarden:
- Voorbeeld eenvoudig vormgegeven dorpskerk.
- Preekstoel en doophek uit bouwperiode.

rijksmonument | herbestemd | nevenactiviteit redelijk | 164m² | dorp

36

Begraafplaats: Nee

Objecten:Kosters-woning, consistorie-kamer, (rijksmonu-mentale) waterput en voetgangersbrug

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

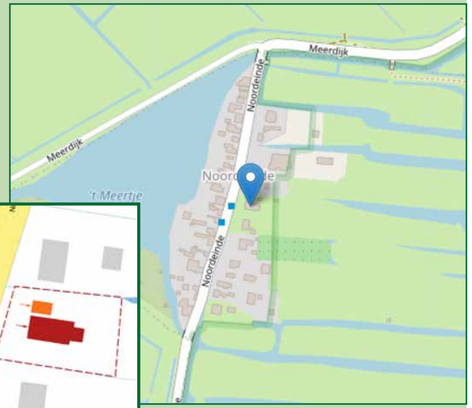

kerkenpaspoort **Noordeinder Vermaning**

naam	***Noordeinder Vermaning (Doopsgezinde Vermaning)***
adres	***Noordeinde 18, Noordeinde***
bouwjaar	***1874***
architect	***J.H. Lehman***
bouwstijl	***Neoclassicisme***
functie	***herbestemd: cultureel***
eigenaar / gebruiker	***stichting kerkgenootschap***
oorspr. / huidige denominatie	***Doopsgezind***

Cultuurhistorische beschrijving

Bij de bouw van de vermaning is de door Lehman ontworpen hoofdvorm gevolgd, de detaillering is evenwel veel soberder gehouden.
De kerk is gebouwd op een langgerekte plattegrond, De oost- en zuidgevel zijn gepleisterd. De kerk wordt afgedekt door een zadeldak. Aan de achterzijde van de kerk bevindt zich een rechthoekige aanbouw. De voorgevel van de kerk heeft hoeklisenen. De lisenen en geveltop zijn bekroond met acroteria . In het midden bevindt zich de hoofdingang. Deze heeft een rondbogig bovenlicht. Ter weerszijden van de ingang zijn twee rondboogvensters, en recht boven de deur is een gietijzeren rozetvenster aangebracht. De zijgevels worden geleed door lisenen.
Het interieur bestaat uit een rechthoekige kerkruimte onder een houten tongewelf. Boven het ingangsportaal bevindt zich het orgelbalkon. De binnenmuren van de kerkruimte zijn gestuct. Langs alle wanden zijn houten lambriseringen aangebracht. In de kerkruimte bevinden zich kerkbanken die parallel aan de zijmuren zijn geplaatst. De preekstoel met klankbord is tegen het midden van de oostgevel geplaatst. De kerk bevat een in 1793 door J.S. Strümphler gebouwd orgel. De aanbouw aan de oostzijde van de kerk, door twee deuropeningen in de oostgevel bereikbaar, bevat de consistorie-kamer met wandbetimmering. De kerk wordt nu beheerd door de Stichting Noordeinder Vermaning.

Kernwaarden:
- Voorbeeld van eenvoudige architectuur van een vermaning, desondanks toch herkenbaar als kerkelijk gebouw.
- Interieur met preekstoel en banken.

niet beschermd | in transitie | nevenactiviteit onbekend | 168m² | dorp

37

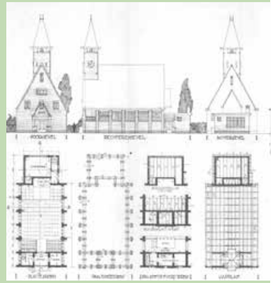

Begraafplaats: Ja, naastliggend, niet in eigen bezit

Objecten: Consisto-rie en toren (niet in eigen bezit)

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

kerkenpaspoort **Hervormde Kerk Oterleek**

naam	***Hervormde Kerk***
adres	***Dorpsstraat 67, Oterleek***
bouwjaar	***1925***
architect	***J. Molenaar***
bouwstijl	***Expressionisme***
functie	***in transitie***
eigenaar / gebruiker	***particulier***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Cultuurhistorische beschrijving

De oorspronkelijke kerk van Oterleek is gebouwd in de middeleeuwen. In 1924 wordt besloten tot nieuwbouw. Aan J. Molenaar werd opdracht verleend om een ontwerp voor de nieuwe kerk te maken.

De bakstenen kerk is gebouwd in zakelijk expressionistische stijl en heeft een hoog-opgaand zadeldak met een toren boven de voorgevel. De ingang in de voorgevel is ge-accentueerd met een driehoekig timpaan. In de voorgevel bevinden zich vensters van verschillende rechthoekige vorm. De zijge-vels zijn geleed door steunberen met daar-tussen vierkante vensters met een roeden-verdeling. Aan de achtergevel is een in een aanbouw met een plat dak de consistorie gebouwd.

In de kerk kwam ook een orgel dat werd aan-gekocht van de Doopsgezinde gemeente te Kreil. Het orgel werd in 1974 overgeplaatst naar de Hervormde kerk van Schermerhorn. Het kerkgebouw wordt sinds 1968 niet meer voor de eredienst gebruikt. De kerk werd verkocht aan een kunstenaar op voorwaar-de de ruimte alleen te gebruiken als atelier of expositieruimte.

Kernwaarden:
- Voorbeeld expressionistische architectuur in dorp.

rijksmonument | herbestemd | nevenactiviteit matig | 212m² | dorp

38

kerkenpaspoort **De Terp Oudorp**

naam	***De Terp (Witte Kerkje)***
adres	***Kerklaan 4, Oudorp***
bouwjaar	***1858***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Eclecticisme***
functie	***herbestemd: cultureel***
eigenaar / gebruiker	***maatschappelijke onderneming***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

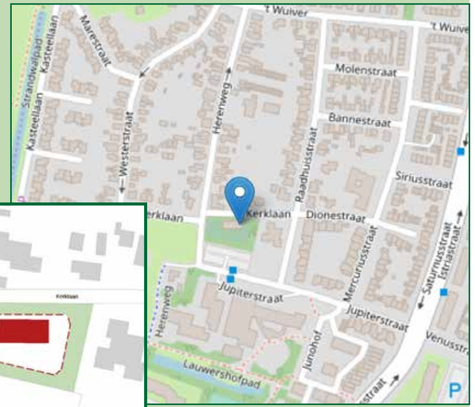

Cultuurhistorische beschrijving

Het eenvoudige zaalkerkje gebouwd ter plaatse van middeleeuws kerkgebouw, is in 1858 grotendeels herbouwd met behoud van de laat 16e eeuwse kap. De voorgevel is in 1867 vernieuwd na afbraak van de toren. De kerk heeft nu een inpandige houten toren.

De gepleisterde gevel is geleed met lisenen en heeft geen vensters maar rondboognissen. De ingang met rondboog is in de missenrisaliet geplaatst. In de vlakke zij- en achtergevels zijn rondboogvensters gemaakt. De muren zijn ongepleisterd. Het interieur van de kerk heeft een gedrukt tongewelf met een cassettenplafond. De wanden zijn wit geschilderd en voorzien van een lambrisering. De balustrade van het orgelbalkon is decoratief beschilderd. Het Orgel is in 1877 gemaakt door L. Ypma.
De kerk 'De Terp' wordt vanwege het pleisterwerk in de volksmond 'het witte kerkje' genoemd. Van dit gebouw maakte ook de Nederlandse Gereformeerde Kerk gebruik. De kerk wordt verhuurd voor bijeenkomsten en als trouwlocatie.

Kernwaarden:
- Vroeg eclectisch kerkje met gestucte gevel.
- Herinnering aan dorpse omgeving in nu verstedelijkt gebied.
- Interieur met gestuct gewelf en orgel.

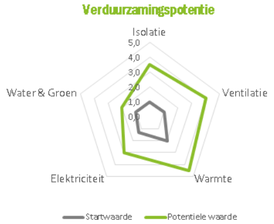

rijksmonument | herbestemd | nevenactiviteit matig | 510m² | dorp

39

kerkenpaspoort **Grote Kerk Schermerhorn**

naam	***Grote Kerk***
adres	***Oosteinde 2, Schermerhorn***
bouwjaar	***1636***
architect	***onbekend***
bouwstijl	***Gotiek***
functie	***herbestemd: cultureel***
eigenaar / gebruiker	***maatschappelijke onderneming***
oorspr. / huidige denominatie	***PKN***

Begraafplaats: Ja, in eigen bezit

Objecten: nvt

Bereikbaarheid: redelijk

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

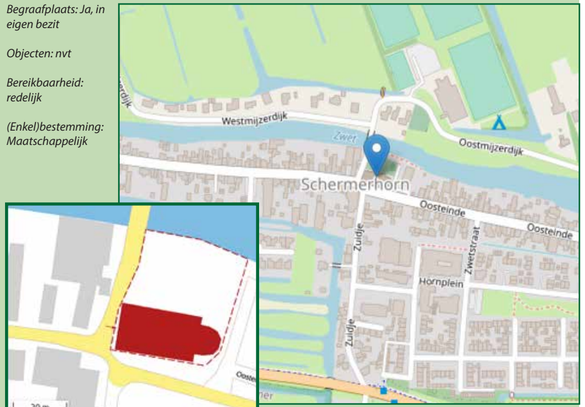

Cultuurhistorische beschrijving

De huidige hervormde kerk te Schermerhorn werd in 1636 in gebruik genomen. De kerk staat op een plaats waar sinds 1520 een kerk heeft gestaan. De kerk heeft een slanke toren, een driebeukig pseudobasilicaal schip en een koor met vijfzijdige sluiting. De kerk heeft spitsboogvensters met baksteentraceringen. De voorgevel van de kerk heeft geen vensters maar wel rechthoekige blindnissen. De enige openingen in de toren zijn de galmgaten. In de torenspits valt een gestileerde harpoenspits te herkennen. De kerk heeft een houten, beschilderd tongewelf.

In het interieur bevinden zich diverse stukken, zoals scheepsmodellen, die herinnneren aan het maritieme verleden van Schermerhorn. De spitsboogvenster hebben 17e eeuwse gebrandschilderde glazen. Andere interieurstukken zijn de preekstoel, doophek, banken en herenbanken uit de 17e eeuw. Daarnaast zijn een groot aantal koperen voorwerpen zoals kronen aanwezig in de kerk. De eenvoudige orgelkast is van 1879. De kerk is recent gerestaureerd en wordt onder andere verhuurd voor zakelijke gelegenheden en als trouwlocatie.

Kernwaarden:
- Voorbeeld laatgotische kerk, gebouwd als protestantse kerk.
- Archeologische site vanwege oudere voorganger.
- Interieurstukken en afwerkingen.

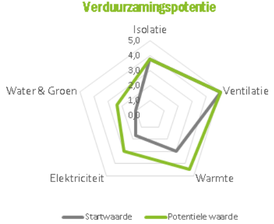

rijksmonument | herbestemd | nevenactiviteit redelijk | 144m² | dorp

40

Begraafplaats: Nee

Objecten: Kosters-woning, schooltje, schuurtje

Bereikbaarheid: matig

(Enkel)bestemming: Maatschappelijk

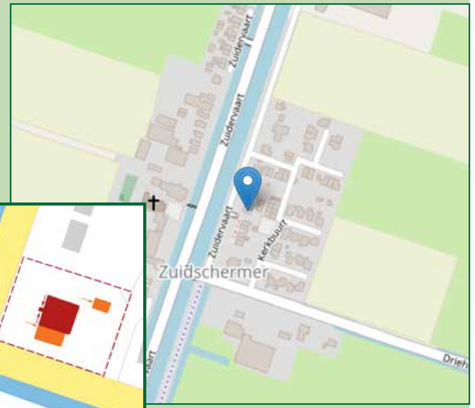

kerkenpaspoort **Zwarte Kerkje Zuidschermer**

naam	***Zwarte Kerkje***
adres	***Zuidervaart 20-22, Zuidschermer***
bouwjaar	***1662***
architect	***Pieter en Claes Dirksz***
bouwstijl	***agrarische woningbouw/stolpboerderij***
functie	***herbestemd: dorpshuis***
eigenaar / gebruiker	***stichting***
oorspr. / huidige denominatie	***Nederlands Hervormd***

Cultuurhistorische beschrijving

In Zuid-Schermer bouwden de timmerlieden Pieter en Claes Dirksz een houten kerk naar het voorbeeld van de kerk van Volendam. Het werd een kerk die lijkt op een stolpboerderij: een vierkant grondvlak met een hoog piramidevormig dak. De buitenzijde van het houten kerkje werd zwart geteerd. Daardoor kreeg de kerk de bijnaam 'Het Zwarte Kerkje'. De koster en zijn gezin woonden aan de oostkant onder het kerkdak. In 1834 werd het houten kerkje vervangen door een stenen kerkje. Het torentje bleef wel van hout.
Het huidige kerkje heeft nog steeds een vierkante plattegrond en een piramidedak. Hoog in de gevels zijn spitsboogvensters met een roedenverdeling aangebracht. De ingang bestaat uit een gemetseld portiek met een zadeldak. Naast de kerk is een schoolgebouwtje met een klokgevel gebouwd.
In het interieur is eenvoudig. Tegen de zuidwand tussen de beide ramen staat de preekstoel uit 1665. De koperen doopboog met het molentje in de top dateert uit de 18de eeuw. Uit diezelfde tijd dateert de zesarmige kaarsenkroon met wapenschildjes. Het orgel is in 1758 gebouwd door orgelbouwer Pieter van Assendelft uit Leiden.
Het schooltje is nu een nevenruimte van de kerk voor bijeenkomsten en vergaderingen. In de jaren 1982 tot 1986 is Het Zwarte Kerkje gerestaureerd en voor zover mogelijk teruggebracht in de oorspronkelijke staat.

Kernwaarden:
- Bijzonderre geschiedenis van een versteend houten kerkje.
- Geschiedenis van kerk met later toegevoegde school.
- Bijzondere bouwvorm met piramidedak.

bronnenlijst

Kaarten

Kaarten gebruikt in kerkenpaspoorten zijn afkomstig van
www.ruimtelijkeplannen.nl en openstreetmap.org

Kaarten gebruikt in hoofdstuk 4 zijn afkomstig van
www.opentopo.nl (J.W. van Aalst)

Wijken Alkmaar
www.allecijfers.nl

Afbeeldingen hoofdstuk 4

Alle afbeeldingen zijn afkomstig van Gemeente Alkmaar tenzij hieronder vermeld:

p.18 Kapel Zorgcentrum Kooimeer interieur en exterieur
Ds. H.J. Douwes

p.19 Sint Dominicus
1972 beeldbank.cultureelerfgoed.nl
2001 J. van Nes
2016 A. van Daal

p.20 Nederlands Hervormde Kerk Graft
particuliere collectie

Afbeeldingen hoofdstuk 5 cultuurhistorische waardering & Kerkenpaspoorten

Afbeelding zoals weergegeven in kerkenpaspoorten exterieur links (L) en interieur rechts (R) zijn afkomstig van Gemeente Alkmaar tenzij hieronder vermeld:

3. Synagoge, Alkmaar
(L) Reliwiki (A. van Daal)

5. Doopsgezinde Kerk, Alkmaar
(R) doopsgezind-alkmaar.nl

6.Evangelisch Lutherse Kerk, Alkmaar
(R) kerkfotografie.nl

8. Vrijheidskerk, Alkmaar
(L) Reliwiki (H.J. Douwes)

9. Pius X, Alkmaar
(R) kerkfotografie.nl

12. Doopsgezinde Vermaning, De Rijp
(L) doopsgezindderijpgraftdijk.nl

16. OLV Geboorte, Schermerhorn
(R) kerkengek.nl

17. Gereform. Kerk, Schermerhorn
(R) Reliwiki (M. van 't Einde)

19. Protestantse Kerk, Westgraftdijk
(R) Reliwiki (M. van 't Einde)

22. Moskee Sunni Razvi, Alkmaar
(R) HQdefault

25. Lukaskerk, Alkmaar
(R) ortanova.nl

26. Kapel Zorgcentrum de Kooimeer
(R) Ds. H.J. Douwes

30. Evangelisch-Lutherse Kerk, De Rijp
(R) groenezwaan.nl

34. Hervormde Kerk, Koedijk
(R) Reliwiki (A. van DIjk)

37. Hervormde Kerk, Oterleek
(R) deedamseschool.nl

De grootst mogelijke zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport. Echter voor onvolledigheden met betrekking tot deze rapportage, op welke grond dan ook, kan COUP B.V. en/of de samenstellers daarvan op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. De door u verstrekte persoonlijke gegevens in verband met de opdracht zullen niet aan derden verstrekt worden. Op de inhoud en de presentatie van deze rapportage berust een intellectueel eigendomsrecht van COUP B.V.

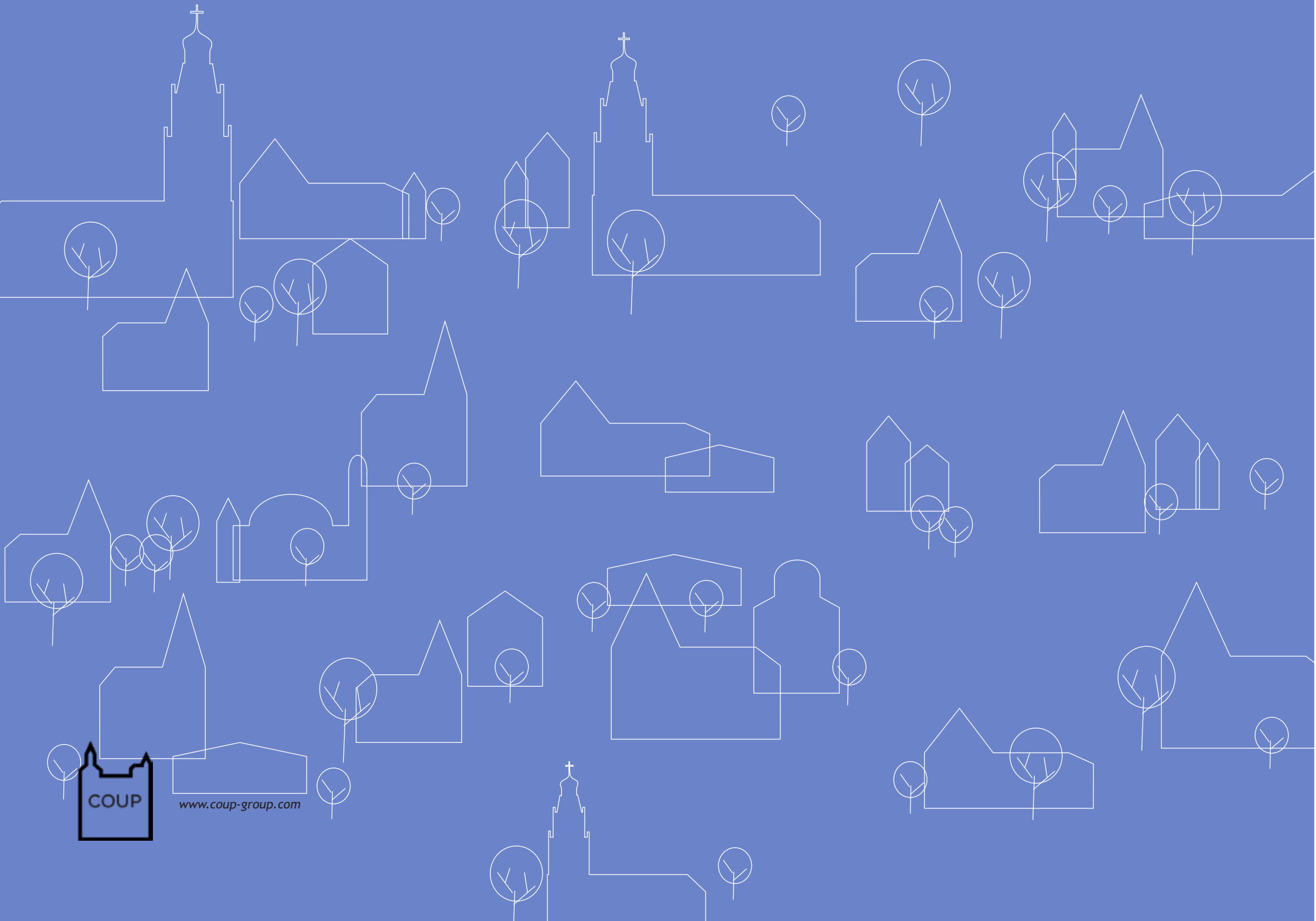
COUP
www.coup-group.com